

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมา

ข่าวจากหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ มีรายละเอียดที่ตรงประเด็นกับงานที่กำลังทำอยู่นี้

“เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ที่มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ วิทยาเขตหัวหมาก สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ จัดเสวนาเรื่อง “ทิศทางที่ควรเป็นไปในการอบรมเลี้ยงดูบุตรในสังคมไทยยุคปัจจุบัน” มี รศ.ดร.สมพงษ์ จิตระดับ นักวิชาการจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะทำงานด้านสังคมร่วมเสวนา ในโอกาสนี้มีการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “วิจัยความแตกต่างในการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านศีลธรรมของคน ๓ วัย”

ศ.ดร.ศรีศักดิ์ จามรมาน ประธานสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ กล่าวว่า ผลการวิจัยพบว่าตัวเลขที่น่าเป็นห่วงคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นลูกในปัจจุบัน หรือกลุ่มของเยาวชนร้อยละ ๔๕.๑ ระบุว่า แม่ของตน

ไม่เคร่งครัดเรื่องกิริยามารยาท การใช้วาจา การห้ามตีแม่เหล้า เบียร์ ไวน์ ห้ามนอนค้างบ้านเพื่อนต่างเพศ และเมื่อสอบถามประชาชนที่ถูกศึกษาครั้งนี้พบว่า ทุกกลุ่มตัวอย่างเห็นตรงกันว่า มีการยึดหลักศีลธรรมน้อยลง

ขณะที่ตัวเลขผลการวิจัย เรื่องการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างแม่กับลูกนั้น ร้อยละ ๖๑.๙ คือการรับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งจากผลสำรวจไม่พบตัวเลขการทำกิจกรรมร่วมกันของแม่กับลูกในกิจกรรมทางศาสนาเลย อย่างเช่น การเข้าวัด ฟังธรรม นับเป็นเรื่องที่น่าห่วง ที่สังคมแห่งการเอื้ออาทรกันของไทยกำลังถูกลดทอนลงจากแนวทางการเลี้ยงดูของผู้เป็นแม่ในปัจจุบันนี้ที่ไม่เคร่งครัดในการใช้หลักศีลธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนเลี้ยงดูบุตร

ด้าน รศ.ดร.สมพงษ์ กล่าวว่า สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือการเลี้ยงดูลูกของแม่จะยึดหลักของศีลธรรมน้อยลง การเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ในปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จะเน้นการเลี้ยงลูกให้เก่ง และแข่งขันกันอย่างเดียว ขาดการสอดแทรกด้านศีลธรรมความดีให้กับลูก หากเป็นเช่นนี้แล้ว เด็กเหล่านี้ที่เติบโตขึ้น จะไปสร้างปัญหาให้กับสังคมและประเทศชาติ อย่างการทุจริตคอร์รัปชัน แนวทางแก้จะต้องเลี้ยงดูลูกให้ทันกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ต้องรู้จักนำคุณค่าจากวัฒนธรรมมาสอนลูกให้ได้ อย่างเรื่องโทรศัพท์มือถือ ต้องสอนให้ลูกรู้ถึงคุณค่าการใช้โทรศัพท์ ไม่ใช่ซื้อแต่รุ่นที่แพงๆ เปลี่ยนกันพร่ำเพรื่อ ซึ่งจะไม่เกิดประโยชน์”

ข่าวซึ่งสรุปผลการวิจัยข้างบนนี้ เป็นใจอกที่ดีสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ด้วยความตระหนักในปัญหาสังคมซึ่งมีทั้งความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงต่อสตรี ปัญหายาเสพติด ปัญหาวัยรุ่น ฯลฯ ล้วนแล้วแต่ผูกพันโยงใยเป็นลูกโซ่ ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมฯ ตระหนักถึงความรับผิดชอบที่จะต้องเข้ามารับใช้ประเทศชาติ โดยเจาะที่ต้นตอของปัญหา ด้วยการ

ศึกษารวบรวมเรื่องคุณธรรมและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมในประเทศต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะให้ประเทศไทยได้ศึกษาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาองค์ความรู้และคุณธรรมให้แก่ประชาชนชาวไทยอีกครั้งหนึ่ง

ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมฯ ได้สนับสนุนงานวิจัยที่ให้ศึกษาการหล่อหลอมคุณธรรมของประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ ผู้เขียนเลือกที่จะศึกษาประเทศศรีลังกา โดยได้เรียนให้ท่านผู้อำนวยการศูนย์ฯ ทราบถึงเหตุผลว่าประเทศศรีลังกามีวัฒนธรรมทางพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่ใกล้ชิดกับประเทศไทยมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมากกว่า ๗๐๐ ปี จะเห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์ในเชิงประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่ชัดเจนมากที่สุดประเทศหนึ่ง

พระมหากษัตริย์ไทยในราชวงศ์ปัจจุบัน เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จศรีลังกาถึง ๔ ครั้ง ในช่วง พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๕๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันก็เคยเสด็จไปเยี่ยมวัดที่พระองค์เจ้าปฤษฎางค์เคยไปอุปสมบทอยู่จนเป็นพระเถระ และได้ทรงปลูกต้นไม้ไว้เป็นอนุสรณ์ปรากฏจนทุกวันนี้

ในส่วนของคุณะสงฆ์นั้น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแนบแน่นกันมาตลอดเวลาหลายศตวรรษ เมื่อคณะสงฆ์ไทยในสมัยสุโขทัยเป็นราชอาณาจักรก็รับเอาลังกาวงศ์เข้ามาเป็นแบบแผนของคุณะสงฆ์ไทย ในช่วงปลายอยุธยา เมื่อศรีลังกาต้องการสืบสายการอุปสมบทให้กับพระภิกษุสงฆ์ก็ได้ส่งทูตเข้ามาทูลขอจากพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระอุปาลีเถระ หัวหน้าคณะสงฆ์ไทยที่ออกไปประดิษฐานพระศาสนาในศรีลังกา จึงเรียกว่าสายสยามวงศ์ คณะสงฆ์สายสยามวงศ์เพิ่งทำการฉลองครบ ๒๕๐ ปีไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ นี้เอง

การถ่ายทอดในเรื่องบทสวดต่างๆ ที่เป็นภาษาบาลี ตลอดจน พระธรรมวินัย ประเทศไทยก็ได้รับทอดมาจากศรีลังกาในช่วงหลายร้อยปีที่ผ่านมา ยกตัวอย่าง คาทาชินบัญญัติที่เป็นที่นิยมในหมู่คนไทยโดยมักเข้าใจผิดว่าสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) เป็นผู้รจนานั้น แท้จริงเป็นคาทาที่ได้มาจากศรีลังกาเช่นกัน แต่ฉบับของศรีลังกาจะยาวกว่า ฉบับที่สวดกันในประเทศไทยตัดตอนมา แต่คงเนื้อหาสาระส่วนใหญ่ไว้

บางบทที่สวดในประเทศไทย เช่น ธัชคคสูตร ตัดตอนของเดิมจากศรีลังกาจนไม่เห็นธง (ธัชคค แปลว่าธง) อันเป็นชื่อพระสูตรเอาทีเดียว

ด้วยความใกล้ชิดสนิทสนมทางวัฒนธรรมและศาสนาเช่นนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า การศึกษาการหล่อหลอมคุณธรรมจากศรีลังกา น่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการนำไปปฏิบัติสูงสุด เพราะการนำมาประยุกต์ใช้ จะทำได้ง่ายกว่าประเทศอื่นที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างมากกว่า ดังที่ได้เห็นในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาเราก็รับเอาบทสวดต่างๆ ที่ใช้ภาษาบาลีเหมือนกัน เพราะนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาทด้วยกัน เป็นต้น

เนื่องจากข้อจำกัดทั้งในด้านงบประมาณและเวลา งานวิจัยชิ้นนี้ มิได้ทำการศึกษาศรีลังกาโดยครอบคลุมในแง่ของชาติพันธุ์และศาสนา ซึ่งมีความหลากหลายมาก ตรงกันข้ามกลับเจาะเฉพาะชาวสิงหลที่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นร้อยละ ๗๐ ของประชากรทั้งหมด แม้จะไม่ใช่ประชากรทั้งหมด แต่ก็ยังเป็นประชากรส่วนใหญ่ ซึ่งควรจะนับได้ว่าเป็นตัวแทนของประชากรศรีลังกา และโดยเฉพาะ จุดประสงค์ของศูนย์คุณธรรมฯ ที่ให้ศึกษาเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมของชาวศรีลังกา ก็เพื่อที่จะได้นำคุณธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย ในเมื่อสังคมไทยเองก็เป็นสังคมที่มีประชากรชาวพุทธถึงร้อยละ ๙๕ การเจาะศึกษา

เฉพาะประชากรชาวพุทธของศรีลังกาจึงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของศูนย์คุณธรรมฯ

นอกจากนั้น ในประเด็นโจทย์ที่วางไว้ เนื่องจากประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธส่วนใหญ่ การเรียนรู้จากประชากรที่นับถือพุทธศาสนาย่อมได้ประโยชน์สูงสุดในแง่ของการใช้ข้อมูลให้เป็นมรรคเป็นผล ในความพยายามที่จะให้ได้ภาพกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมของชาวพุทธในศรีลังกา

งานวิจัยชิ้นนี้จะไม่เป็นประโยชน์เต็มที่ หากต้องการทำความเข้าใจศรีลังกาในแง่ของรัฐศาสตร์ หรือในประเด็นความขัดแย้งในเรื่องศาสนาและชาติพันธุ์ที่เป็นปัญหาเรื้อรังของศรีลังกานับตั้งแต่ได้อิสระภาพมาจากอังกฤษเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘

๒. วัตถุประสงค์

เพื่อรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณภาพและจริยธรรมที่หล่อหลอมคุณสมบัติที่ยังบอกถึงเอกลักษณ์และลักษณะที่เด่นชัดของชาวศรีลังกา โดยพิจารณาพัฒนาการในช่วงชีวิตของชาวศรีลังกา

๓. เป้าหมาย

เพื่อได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ และกระบวนการปลูกฝังคุณภาพที่หล่อหลอมคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวศรีลังกาในช่วงชีวิตของชาวศรีลังกา

๔. วิธีดำเนินงาน

๑. รวบรวมผลการศึกษา งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ และกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ที่หล่อหลอมคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวศรีลังกา

๒. เก็บข้อมูลโดยตรงจากนักเรียนและครูในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จาก ๓ วัด

๓. เก็บข้อมูลปลายเปิด โดยการสัมภาษณ์ชาวศรีลังกาโดยตรง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

๔. วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงผลการศึกษาเพื่อสะท้อนให้เห็นคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมของชาวศรีลังกา

๕. นำเสนอคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมและอธิบายที่เหมาะสมสำหรับชาวไทย และข้อเสนอแนะเชิงพุทธศาสน์ ในการดำเนินงานที่นำไปสู่ความสามารถที่จะประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทยต่อไป

๕. ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะเวลาดำเนินงาน ๗ เดือน เมษายน-ตุลาคม ๒๕๔๘

๖. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. จะได้ข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบที่ชัดเจนระหว่างประเทศไทย และศรีลังกาในการหล่อหลอมคุณธรรม

๒. จะได้เข้าถึงรากฐานที่ศรีลังกาใช้เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาคุณธรรม

๓. จะได้เห็นกระบวนการและขั้นตอนในการปลูกฝังคุณธรรม
๔. จะได้เข้าใจตัวอย่างของบทบาทที่รัฐพึงดำเนินการในการปลูกฝังคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม
๕. จะได้เรียนรู้กระบวนการจัดการปลูกฝังคุณธรรมที่ได้ผลตรงและเป็นกระบวนการที่ยั่งยืน

๗. การขยายผล/ยุทธศาสตร์การผลักดัน

ผู้เขียนมีความตระหนักในปัญหาส่วนใหญ่ของงานวิจัยทั้งหลายที่มักจะถูกขังอยู่เพียงเพิ่มภาระให้บรรณารักษ์ที่จะต้องเก็บงานวิจัยเพิ่มขึ้นอีกชิ้นหนึ่งในตู่้งานวิจัยที่ทรงเกียรติ แต่ไม่ได้นำมาประยุกต์ใช้ หรือขยายผล

การเสนองานวิจัยชิ้นนี้ อาจจะไม่ได้อาตรฐานของงานวิจัยที่ทำกันอยู่ทั่วไป แต่มีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะเก็บข้อมูล และนำเสนอในลักษณะที่หน่วยงานเจ้าของงานวิจัยชิ้นนี้จะนำไปใช้ได้ประโยชน์สูงสุด

การขยายผล และยุทธศาสตร์ในการผลักดันจึงเน้นแนวพุทธที่จะตอบสนองในลักษณะที่ได้ประโยชน์ทั่วหน้ายุทธศาสตร์ของนักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่มักเน้นวิธีการที่เรียกว่า win-win คือได้ประโยชน์ทั้งผู้รับและผู้ให้ได้ประโยชน์ทั้งเจ้าของโครงการ และประชาชนผู้เป็นเป้าหมายของโครงการ

นับตั้งแต่ผู้วิจัยเอง ก็ได้ประโยชน์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมในการทำงานวิจัยนี้ กล่าวคือ ได้ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่จิตใจ ไม่ใช่ของคนอื่นแต่ต้องเริ่มต้นที่ตัวเรา

ในแง่ของศูนย์คุณธรรมฯ ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนเมื่อได้เข้ามาสัมผัสและได้เดินทางไปดูไปรับรู้วิถีชีวิตของเพื่อนชาวพุทธด้วยกันว่าเขามีกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมอย่างไร เจ้าหน้าที่ของศูนย์คุณธรรมทุกคนก็จะได้พบกับการยกระดับจิตใจภายในตน

หน่วยงานของรัฐบาลที่จะต้องเกี่ยวข้องก็จะเห็นประโยชน์ของการหล่อหลอมคุณธรรมด้วยกัน เพราะมีเป้าหมายที่เยาวชนของชาติ ซึ่งกล่าวโดยจำเพาะเจาะจงคือลูกหลานของท่านเอง

ในภาพรวมโครงการพัฒนาคุณธรรม โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษา วิชาการหล่อหลอมคุณธรรมในประเทศเพื่อนบ้าน แล้วดึงเข้ามาสู่การปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองของเรา ให้ได้ผลตรงที่สุด เป็นงานที่เรียกว่า ไม่เสียชาติเกิด เมื่อเราได้ใช้ศักยภาพของความเป็นมนุษย์ให้ถึงที่สุดในความพยายามที่จะจรรโลงสังคมของเราให้มีคุณธรรมมากขึ้น น่ายิ่งมากขึ้น สันติสุขมากขึ้นกว่าตอนที่เราแต่ละคนก้าวเข้ามาในโลกใบนี้

นี่เป็นความรับผิดชอบที่เราพึงมีต่อสังคม

บทที่ ๒

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศรีลังกา

โดยสภาพภูมิศาสตร์ ศรีลังกาเป็นประเทศที่มีขนาดเนื้อที่ ๖๕,๖๑๐ ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นดิน ๖๔,๗๔๐ ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่น้ำ ๘๗๐ ตารางกิโลเมตร โดยการเปรียบเทียบมีเนื้อที่ใหญ่กว่ารัฐเวอร์จิเนีย ตะวันตกเล็กน้อย มีระยะทางรอบเกาะ ๑,๓๔๐ กิโลเมตร เป็นเกาะรูปหยดน้ำหรือบางทีชาวเมืองเปรียบว่าดุกไข่มุก อยู่ทางตอนใต้สุดของอินเดีย ในมหาสมุทรอินเดีย

ประชากรในประเทศศรีลังกา ๑๙.๙ ล้านคน

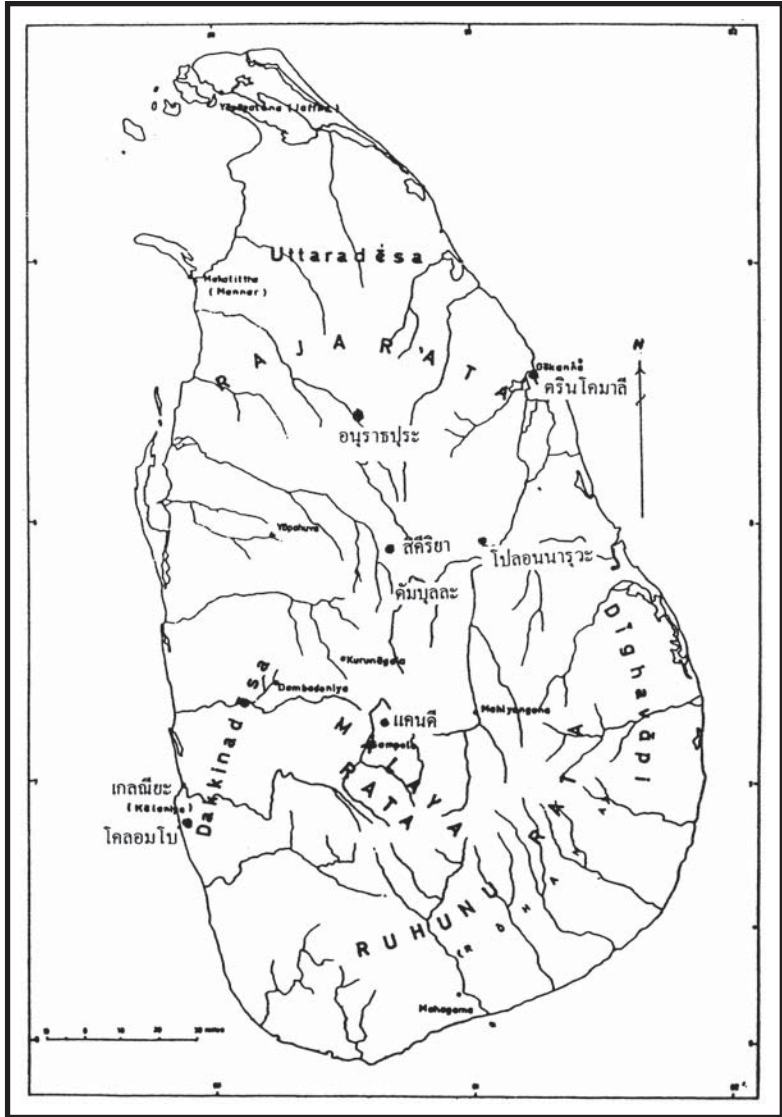
เป็นเชื้อสายสิงหลนับถือพุทธร้อยละ ๗๐

เป็นเชื้อสายทมิฬ นับถือศาสนาฮินดู ร้อยละ ๑๕

เป็นผิวขาวและชาวพื้นเมืองนับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ ๘

เป็นเชื้อสายอาหรับและอินเดียใต้ นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ ๗

มีอัตราผู้รู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ ร้อยละ ๙๒

แผนที่ประเทศศรีลังกา แสดงที่ตั้งเมืองที่กล่าวถึงในงานวิจัย

ประธานาธิบดีคนปัจจุบัน เป็นสตรี คือนางบันดรานัยเก กุมารตุงคะ
(ตั้งแต่ ๑๒ พ.ย. ๑๙๙๔)

เมื่อเฉลี่ยโดยอายุ

๐-๑๔ ปี ร้อยละ ๒๔.๘ (ชาย ๒,๕๒๖,๑๔๓ หญิง ๒,๔๑๔,๘๗๖)

๑๕-๖๔ ปี ร้อยละ ๖๘.๒ (ชาย ๖,๕๘๙,๔๓๗ หญิง ๖,๙๗๖,๔๘๗)

๖๕ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๗ (ชาย ๖๕๕,๖๓๖ หญิง ๗๔๒,๕๘๕)

ชาติพันธุ์

สิงหล ร้อยละ ๗๔

ทมิฬ ร้อยละ ๑๘

มูร์ ร้อยละ ๗ (คือเชื้อสายของผิวขาว)

เปอร์เกอร์ มาเลย์ แวดตะห์ ร้อยละ ๑

ศาสนา

พุทธ ร้อยละ ๗๐

ฮินดู ร้อยละ ๑๕

คริสต์ ร้อยละ ๘

มุสลิม ร้อยละ ๗

ประชากรศรีลังกา

ประชากรศรีลังกา มีจำนวน ๑๙.๘ ล้านคน เมื่อนับย้อนไปใน พ.ศ. ๒๔๙๑ ทั้งเกาะศรีลังกามีประชากรเพียง ๗ ล้าน นับว่าเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก และมีการคาดเดาว่าจะขึ้นไปถึง ๒๕ ล้านคนใน พ.ศ. ๒๕๖๓

ประชากรที่อ่านออกเขียนได้มีร้อยละ ๘๖ อายุเฉลี่ยของชาย ๗๐ ปี ในขณะที่อายุเฉลี่ยของหญิงอยู่ที่ ๗๕ ปี ภาษาสิงหลเป็นภาษาที่ใช้กันมากถึงร้อยละ ๘๐ ในขณะที่ภาษาทมิฬมีอยู่ร้อยละ ๑๘ แต่ทั้งสองภาษาถือเป็นภาษาราชการ ในขณะที่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่เชื่อมโยงคนทั้งสองกลุ่ม

ชาติพันธุ์

ดั้งเดิมกลุ่มสิงหลที่มาตั้งรกรากบนเกาะลังกามาจากอินเดียตอนเหนือ ในขณะที่บรรพบุรุษของพวกเขาที่มีส่วนใหญ่มามากจากอินเดียใต้ แต่ในหลายศตวรรษที่ผ่านมาได้มีการผสมผสานกันในระหว่างคนทั้งสองกลุ่มและผสมผสานกับชาติพันธุ์สายอื่นอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ประธานาธิบดีจันทริกา กุมารตุงคะ สืบเชื้อสายมาจากทั้งทมิฬและชาวยุโรป เป็นต้น

ลำพังการดูจากรูปลักษณ์ภายนอกอาจจะดูไม่ออกว่าคนไหนเป็นสิงหลและคนไหนเป็นทมิฬ ปัจจัยที่ทำให้แตกต่างอยู่ที่ภาษาและศาสนา

ชาวสิงหล

ชาวสิงหลมีประมาณร้อยละ ๓๔ พูดภาษาสิงหล และส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เป็นที่รับรู้กันว่า เป็นคนอยู่ตามสบาย บรรพบุรุษมาจากบริเวณทางเหนือของอ่าวเบงกอลซึ่งอยู่ทางตะวันออกของประเทศอินเดีย ในพงศาวดารของชาวสิงหล เล่าถึงกษัตริย์องค์แรกชื่อพระเจ้าวิชัยมาจากประเทศอินเดีย โดยมีผู้ติดตามมาด้วยจำนวนหนึ่ง ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๖ ก.ค.ศ.

ชาวสิงหลแม้จะนับถือพุทธแต่ก็ถือวรรณะ มีการแยกแยะระหว่างพวกที่อยู่เมืองต่ำ หรือเมืองล่าง ซึ่งถือเป็นพวกที่ด้อยกว่า กับพวกชนชั้นสูง คือพวกแคนดี หรือ แคนดียน

ทมิฬ

ทมิฬมีจำนวนประชากรมากเป็นที่สองรองลงมาจากพวกสิงหล มีจำนวนร้อยละ ๑๔ พวกทมิฬอ้างว่ามีจำนวนมากกว่านี้ แต่เป็นแผนการของสิงหลที่จะกดข่มทมิฬ ทำให้ดูว่ามีประชากรน้อยกว่าที่เป็นจริง

ทมิฬส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดูและพหุภาษาทมิฬ พวกทมิฬที่อยู่ในอินเดียมีจำนวนมากถึง ๖๐ ล้านคน

สำหรับทมิฬในศรีลังกานั้น แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้ ๒ กลุ่ม ชาวอินเดียทางใต้เริ่มข้ามมาอยู่บนเกาะศรีลังกาตั้งแต่เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวสิงหลของเกาะลังกากับอาณาจักรอินเดียใต้นานนับพันปีมาแล้ว โดยที่พวกทมิฬกระจุกตัวอยู่ทางตอนเหนือของเกาะ และเสียบชายฝั่งตะวันออก ปัจจุบันในดินแดนที่ว่ามีจำนวนประชากรเท่าๆกันระหว่างสิงหลที่นับถือพุทธ ทมิฬที่นับถือศาสนาฮินดู และชาวมุสลิม

อีกกลุ่มหนึ่งเป็นพวกที่อยู่บนเขา พวกนี้สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวทมิฬที่อังกฤษนำเข้ามาเป็นกรรมกรทำงานในไร่ชาในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ ทมิฬกลุ่มนี้ ถูกแยกจากทมิฬที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ทางตอนเหนือของเกาะโดยการแบ่งแยกทั้งทางภูมิศาสตร์ อาชีพ และที่สำคัญคือวรรณะ พวกนี้เป็นกรรมกรเป็นวรรณะต่ำ ไม่ได้รับการยอมรับจากทมิฬที่อยู่ทางเหนือของเกาะอยู่แล้ว ดังนั้น ทมิฬกลุ่มนี้จึงไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการต่อสู้และความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นเวลายาวนานระหว่างทมิฬและสิงหล จึงเห็นได้ว่า เรื่องการถือวรรณะมีอิทธิพลมากกว่าเชื้อชาติศาสนาและภาษา

มุสลิม

มุสลิมมีประชากรประมาณร้อยละ ๙ ส่วนใหญ่จะเป็นพวก มูร์ เข้ามาอยู่บนเกาะยาวนานนับพันปีเช่นกัน สืบเชื้อสายมาจากพ่อค้าวานิชชาวอาหรับและอินเดียที่เดินทางมาค้าขายตั้งแต่สมัยโบราณ มุสลิมกระจัดกระจายอยู่ทั่วทั้งเกาะ แต่จะบางกว่าในทางใต้มากกว่าทางเหนือ ชาวมุสลิมแข่งขันทางด้านธุรกิจการค้า สมัยโบราณเดินทางเข้าไปค้าขายในแถบที่เป็นภูเขาสูงโดยใช้เกวียนเทียมวัว ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบันจึงมีนักธุรกิจในเมืองแถบภูเขาที่เป็นมุสลิมจำนวนไม่น้อย

เวดตะห์

เวดตะห์เป็นชาวป่าซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิมของเกาะ ในภาษาสิงหล คำว่า เวดตะห์ แปลว่า นายพราน จำนวนของพวกเวดตะห์เป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่มาก บางพวกให้ตัวเลขต่ำมากเพียง ๒๐๐ คน แต่บางพวกมีการนับเวดตะห์ที่ใช้ภาษาสิงหล เวดตะห์ที่ใช้ภาษาทมิฬ ให้จำนวนเป็นพัน บางคนก็ถือว่า เวดตะห์ในฐานะที่เป็นชาติพันธุ์ที่เป็นเอกเทศหมดไปแล้วจากการแต่งงานผสมผสานกับสิงหลบ้าง ทมิฬบ้าง เวดตะห์นับวันจะถดถอยลงเพราะวิถีชีวิตนายพรานที่อยู่กับธรรมชาติและบูชาบรรพบุรุษไม่สามารถทนทานกับเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่เน้นการหักร้างถางพง บุกเบิกที่ดินเพื่อการทำเกษตรกรรม บางครั้งก็จะได้ยินข่าวว่าเวดตะห์ถูกจับ เพราะเข้าไปล่าสัตว์ในป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งพวกเวดตะห์ไม่เข้าใจ เพราะเป็นวิถีชีวิตของพวกเขาช้านาน

ในสมัยที่พวกต๋ซึเข้ามาปกครองประเทศ มีกลุ่มเวดตะห์ที่อยู่กันเป็นหมู่บ้านกระจายขึ้นไปจนถึงเมืองจันทน์ทางตอนเหนือของเกาะ แต่ปัจจุบันมีเฉพาะเมืองพุลละ พัตติกัลลัว และ ไปลันนาลูวะ โดยแยกเป็นพวกใหญ่ ๆ ๒ พวก คือ พวกเวดตะห์ที่อยู่ในป่า กับ เวดตะห์ที่อยู่ในหมู่บ้าน

ในขณะที่สิงหลมีตำนานเล่าว่า เวดตะห์มาจากวิญญาณร้าย (การเล่าเรื่องเช่นนี้ ย่อมมีผลทางการเมือง) พวกเวดตะห์มีความสัมพันธ์กับเวดตะห์ในเกรละ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอินเดีย ในระบบบรรณะของสิงหลจัดเวดตะห์ไว้ในระดับเดียวกับพวกที่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ พวกเวดตะห์นับการสืบเชื้อสายตระกูลทางมารดาเป็นหลัก

ประเด็นสำคัญคือเรื่องเนื้อที่ทำกินของพวกเวดตะห์ มัทรุโอยะ ซึ่งรัฐบาลประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติใน ค.ศ. ๑๙๘๓ เพื่อสงวนพันธุ์สัตว์

ปานั้น กินเนื้อที่หมู่บ้านของพวกเวดตะห้ถึง ๕ แห่ง พวกเวดตะห้เพียงหมู่บ้านเดียวที่ยอมอพยพออกไปอยู่นอกเขตอุทยาน พวกที่อพยพออกไปนี้ ประสบปัญหามาก และอยากจะกลับไปอยู่ในที่เดิม ซึ่งเป็นที่ทำกินสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๙๐ รัฐบาลต้องจัดสรรที่ดินเขตป่าสงวนให้ แต่ก็ยังคงมีปัญหาสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน (www.vedda.org)

กลุ่มอื่น

นอกเหนือจากกลุ่มต่างที่กล่าวมาแล้ว ยังมีพวกเบอเกอร์ ซึ่งเป็นชาวตะวันตกผิวขาว ที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวปอร์ตุเกส ดัทช์ และอังกฤษ แม้จะมีจำนวนน้อย แต่มีอิทธิพลในการปกครองประเทศอยู่มาก นำมาซึ่งความไม่พอใจในกลุ่มชาวศรีลังกาสิงหลชาตินิยม พวกผิวขาวกลุ่มนี้จึงมีการอพยพโยกย้ายไปคานาดาบ้าง ออสเตรเลียบ้าง แม้กระนั้น ก็ยังมีเชื้อสายที่ใช้นามสกุลเปเรร่า เดอซิลวา เฟอ์นันโด อยู่ไม่น้อย อีกกลุ่มหนึ่ง เป็นชาวจีนบ้าง ชาวยุโรปบ้าง แต่มีจำนวนน้อยมาก เช่นเดียวกับชาวอินเดียใต้ที่ถูกนำเข้ามาทำงานใช้แรงงาน

ภาษา

ภาษาสิงหลเป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติ ร้อยละ ๓๔
ภาษาทมิฬ เป็นภาษาประจำชาติ ร้อยละ ๑๘

การปกครอง

แบบสาธารณรัฐ

เมืองหลวง

โคลอมโบ โดยมีเมืองศรีชัยเยวัตมนปุระ โคตเต เป็นเมืองหลวง
ตามกฎหมาย

การบริหาร

แบ่งการปกครองเป็น ๘ เขต ได้แก่ ภาคกลาง กลางเหนือ ตะวัน
ออกเฉียงเหนือ สหรัคมูวะ ไต้ อูวะ และตะวันตก

วันประกาศอิสรภาพ และวันชาติ

๔ ก.พ. ๑๙๔๘

รัฐธรรมนูญ

เริ่มต้นเมื่อ ๑๖ ส.ค. ๑๙๔๘

ระบบกฎหมาย

มีความซับซ้อน โดยพัฒนามาจากกฎหมายของอังกฤษ ดัทช์ มุสลิม
สิงหล และแบบแผนประเพณี

ผู้นำของประเทศ

ประธานาธิบดี นางจันทริกา บันตรานัยเก กุมารตุงคะ (ตั้งแต่ ๑๒
พ.ย. ๑๙๙๔)

นายกรัฐมนตรี นายมรินทร์ ราชปักเช (ตั้งแต่ ๖ เมษายน ๒๐๐๔)
พรรคการเมืองมีความหลากหลาย เนื่องจากความหลากหลายทั้งทาง
ชาติพันธุ์และศาสนา ได้แก่

All Ceylon Tamil Congress (ACTC)
 Ceylon Workers Congress (CWC)
 Communist Party (CP)
 Democratic United National (DUN)
 Ealam People's Democratic Party (EPDP)
 Ealam People's Revolutionary Liberation Front (EPRLF)
 Janatha Vimukthi Perumana (JVP)
 National Unity Alliance (NUA)
 National Heritage Party (NHP)
 People's Liberation Organization of Tamil Ealam (PLOTE)
 Sinhala Urumaya (SU)
 Sri Lanka Muslim Congress (SLMC)
 Sri Lanka Progressive Front (SLPF)
 Tamil Ealam Liberation Organization (TELO)
 Tamil National Alliance (TNA)
 Tamil United Liberation Front (TULF)
 United National Party (UNP)
 Up Country People's Front (UPF)

ศรีลังกาเป็นประเทศใหม่ แม้ชาวพุทธจะเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในฐานะที่เป็นประเทศเดียวกัน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความยากลำบากที่อยู่ภายใต้การปกครองของต่างชาติมานานกว่า ๔๐๐ ปี ความรู้สึกเป็นชาติเดียวกันยังไม่เกิด แต่ละกลุ่มพรรคการเมืองจัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม การปกครองก็ยังคงมีปัญหา ความสงบสุขในประเทศก็หาได้ยาก

เศรษฐกิจโดยภาพรวม

ปัจจุบันศรีลังกามีความตื่นตัวในเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับ อาหาร ผ้า เครื่องดื่ม ระบบสื่อสาร ประกันชีวิต และการธนาคาร ใน ค.ศ. ๒๐๐๓ มีการส่งออกพืชไร่เพียง ร้อยละ ๑๕ ในขณะที่ส่งออกผ้าและเครื่องนุ่งห่ม ร้อยละ ๖๓ สัดส่วนการขยายตัวเพิ่มขึ้นในปี ค.ศ. ๒๐๐๓ เป็น ร้อยละ ๕.๓ มีชาวศรีลังกาที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ ๘ แสนคน ร้อยละ ๙๐ อยู่ใน ตะวันออกกลาง แรงงานพวกนี้นำเข้าเม็ดเงินประมาณปีละ ๑ พันล้าน เหรียญ การต่อสู้ของพวกหมิ่นทางเหนือของเกาะเพื่อแบ่งแยกดินแดน ยังคงเป็นอุปสรรคต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจในประเทศ

อัตราการว่างงานอยู่ที่ร้อยละ ๘.๔

ผลิตผลทางการเกษตร ข้าว อ้อย ถั่ว เครื่องเทศ ชา ยางพารา มะพร้าว นม ไช้ หนังสัตว์ เนื้อวัว

สินค้าส่งออก สินค้าประเภทผ้า ชา เพชร ผลิตผลจากมะพร้าว ผลิตผลจากน้ำมันปิโตรเลียม

สินค้านำเข้า ผ้า ผลิตผลจากถ่านหิน ปิโตรเลียม อาหาร เครื่องจักรยนต์

อัตราการนำเข้า ข้อมูลปี ๒๐๐๓ ๖.๖ พันล้านเหรียญ

อัตราการส่งออก ๕.๒๖ พันล้านเหรียญ

บทที่ ๓

ประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรมของศรีลังกา

วัฒนธรรมของชาวสิงหลเริ่มต้นเมื่อ ๒,๓๐๐ ปีก่อน เมื่อรับพุทธศาสนาจากอินเดีย เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชเผยแผ่พระศาสนา ได้ส่งพระธรรมทูตออกไป ๙ สาย และด้วยความสัมพันธ์ที่ดีกับศรีลังกา ได้ส่งพระโอรส คือพระมหินท์เถระเป็นหัวหน้าสำนนำพระศาสนาเผยแผ่ที่ศรีลังกา

พงศาวดารสำคัญและเก่าแก่ที่สุด ได้แก่ ทิปวงค์และมหาวงศ์ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๓

ในสภาพภูมิประเทศที่เน้นเกษตรกรรมเป็นหลักในการเลี้ยงชีพของประชาชน ก่อนที่จะรับพระพุทธศาสนาชาวศรีลังกาให้ความสำคัญเทพเจ้า และโดยเฉพาะการบูชาต้นไม้ แม้ปัจจุบัน ชาวศรีลังกาก็ยังนิยมปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้าน และตั้งชื่อบ้าน หรือหมู่บ้านตามต้นไม้ที่เป็นจุดเด่นของบ้านหรือของหมู่บ้านนั้นๆ

ต้นโพธิ์เป็นสิ่งสักการะที่สำคัญของชาวพุทธ กิ่งที่มาจากอินเดีย คือกิ่งที่ไม่มีค้ำ

เมื่อพระมหินท์เถระเริ่มต้นการประดิษฐานพระศาสนาในศรีลังกา โดยการบวชกุลบุตรชาวศรีลังกาเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมา พระนางอนุฬา พระชายาพระองค์หนึ่งของพระเจ้าติสสะ กษัตริย์ชาวศรีลังกาก็มีความศรัทธา แสดงความประสงค์ที่จะออกบวชเช่นกัน

พระเจ้าติสสะจึงมีพระราชสาส์นไปถึงพระเจ้าอโศกมหาราช ทูลขอให้พระนางสังฆมิตตาเถรี พระธิดา และพระภริยาของพระมหินท์เถระเสด็จลงมายังศรีลังกาเพื่อจัดการอุปสมบทแก่พระนางอนุฬาและข้าราชการบริพารของพระนาง

ในการนี้ พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งหน่อพระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยา ดินแดนที่เจ้าชายสิทธัตถะบรรลุประสูตธรรมสมาสัมโพธิญาณ

เป็นพระพุทธรูปเจ้ามาเป็นธรรมบรรณาการ เหมาะสมกับบรรยากาศความเชื่อทางศาสนาที่ชาวศรีลังกามีอยู่ในการบูชาต้นไม้ ต้นโพธิ์ที่ประดิษฐานที่อนุราชปุระ ได้ชื่อว่าเป็นต้นโพธิ์ที่มีอายุสืบเนื่องยืนยาวที่สุด คือมีอายุกว่า ๒,๓๐๐ ปี

พระพุทธรูปศาสนาเป็นพลังสำคัญในการปฏิรูปทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมในอนุราชปุระซึ่งเป็นเมืองหลวงของศรีลังกาในขณะนั้น กลายเป็นจุดศูนย์กลางที่สำคัญ กษัตริย์ในสมัยต่อๆ มาแข่งขันกันสร้างพระสถูป พระพุทธรูปแกะสลักจากหินทั้งลอยตัวและแกะสลักอยู่กับถ้ำ และหน้าผาตามธรรมชาติ มีการสร้างวัดวาอารามขนาดใหญ่ ตลอดจนพระราชวังต่าง ๆ ตลอดจนการจัดการระบบการส่งน้ำเพื่อนำมาใช้ในวัด และในวังได้อย่างน่าอัศจรรย์ ยิ่งไปกว่านั้น แม้ระบบห้องน้ำและส้วมที่แกะสลักอย่างประณีตงดงาม มีระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ได้ผล เป็นสิ่งที่สร้างความสนใจและประหลาดใจให้แก่ผู้คนในปัจจุบันไม่แพ้กัน วัดวาอารามเหล่านี้มีขนาดใหญ่และมีจำนวนมาก เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญของพระพุทธรูปศาสนาไสตนหนึ่ง ขณะเดียวกันก็แสดงถึงความศรัทธาที่ชาวศรีลังกามีต่อพระศาสนาอีกไสตนหนึ่งด้วยเช่นกัน

สถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาในอนุราชปุระมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ คือ การสร้างพระสถูปขนาดใหญ่โดยการเรียงอิฐขึ้นไปอย่างมีระเบียบ เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระสถูปเหล่านี้แม้เวลาผ่านไปเป็นพันปีก็ยังทิ้งร่องรอยให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา เป็นความอัศจรรย์ในความสามารถของมนุษย์ในสมัยนั้นทั้งๆที่ยังไม่มีความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ พระสถูปที่อนุราชปุระซึ่งได้รับการบูรณะด้วยการสนับสนุนจากยูเนสโก พบว่าใช้อิฐถึง ๙๓ ล้านก้อน แม้ลวดลายปูนปั้นที่

ระดับพระสถูปจะสูญหายไปกับกาลเวลา แต่รูปทรงของพระสถูปยังคงอยู่เป็นประจักษ์พยานความยิ่งใหญ่ของประเทศศรีลังกาในอดีต

วัดใหญ่สองวัด คือมหาวิหาร และ อภัยคีรี เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทางจิตวิญญาณทั้งทางฝ่ายคณะสงฆ์และชาวพุทธ ความเจริญของพุทธศาสนาที่ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งสองแห่งนี้ดึงดูดนักศึกษาและพระสงฆ์จากประเทศต่าง ๆ พระสมณะจีนที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวพุทธ ในฐานะที่ท่านเป็นนักประวัติศาสตร์ศาสดาจาริกเรื่องราว เหตุการณ์ สถานที่ที่ท่านได้ไปเยี่ยมชม ก็ได้เดินทางมาที่อนุสารปุระ หลวงจินฟาเหียน และพระถังซำจั๋ง แสดงถึงความรุ่งเรืองของอนุสารปุระในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของพระศาสนาในสมัยนั้น ๆ

อาณาจักรอนุสารปุระมีการติดต่อกับต่างประเทศทั้งในแง่ของการค้าและศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยปริยาย คอสมัส นักประวัติศาสตร์สมัยโบราณชี้ให้เห็นว่า ด้วยลักษณะภูมิศาสตร์ ทำให้เป็นจุดที่เรือสินค้าแวะพัก แลกเปลี่ยนถ่ายเทสินค้าที่มาจากอินเดีย เปอร์เซีย และแม้เอธิโอเปีย ขณะเดียวกันก็สามารถส่งสินค้าจากศรีลังกาออกไปสู่โลกกว้างได้โดยง่าย ถือว่าศรีลังกาในอดีตเปรียบได้กับเส้นทางสายไหมทางเรือนั่นเอง

จากหลักฐานที่ได้จากการขุดค้นพบในใต้ท้องทะเลเมื่อไม่นานมานี้ ทำให้เห็นภาพว่า ศรีลังกาเป็นศูนย์กลางของเส้นทางการเดินเรือทะเลในสมัยโบราณ มีทั้งเรือสินค้าที่เดินทางไปตะวันออกไกล และเอเชียอาคเนย์ ทำการค้าผ้าฝ้าย ผ้าไหม ไม้ เพชรพลอย และงาช้าง ประเทศอินโดนีเซีย พม่า ไทย ลาว และจีน ยินดีที่จะติดต่อกับพ่อค้าที่มาจากศรีลังกา เพราะนอกจากจะได้ติดต่อกันโดยทางการค้าแล้วก็ยังได้แลกเปลี่ยนกันทาง

พระสถูปที่เมืองหลวงเก่า อนุราธปุระ

วัฒนธรรมและโดยเฉพาะศาสนาด้วย ดังที่เราได้พบหลักฐานการสืบพระศาสนาของพระภิกษุณีสงฆ์จากศรีลังกาไปประเทศจีน ก็โดยผ่านความช่วยเหลือของพ่อค้าวานิชที่เดินทางค้าขายติดต่อกันระหว่างศรีลังกากับประเทศจีนนั่นเอง

อาณาจักรโบราณของศรีลังกายุบนพื้นฐานเศรษฐกิจที่มาจากความเป็นเลิศของวิศวกรรมทางน้ำ กล่าวคือ ในสภาพภูมิประเทศที่เป็นเกาะ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชากรต้องมีน้ำกินน้ำใช้ตลอดจนน้ำเพื่อทำการเกษตรกรรมอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี ด้วยความสามารถของกษัตริย์ในสมัยโบราณ ได้มีการวางระบบการเก็บรักษาและการจ่ายน้ำให้แก่ประชาชนทั่วทั้งประเทศ

ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเกาะ ศรีลังกามีการจัดระบบเก็บกักน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขาไว้ในแอ่งน้ำขนาดใหญ่ แอ่งน้ำขนาดใหญ่เหล่านี้มีขนาดใหญ่กินเนื้อที่กว้างขวางหลายพันตารางกิโลเมตร จากแอ่งน้ำเหล่านี้มีการจัดระบบส่งน้ำไปตามแม่น้ำ ลำธารเพื่อให้ลงไปสู่แอ่งเก็บน้ำขนาดรองลงไป จนในที่สุดไปสู่ท้องไร่ท้องนาของประชาชน เฉพาะในอนุราธปุระรับน้ำที่ใช้ทั้งกินทั้งดื่มตลอดจนการดูแลและการเกษตรจากแอ่งน้ำขนาดใหญ่ที่อยู่ไกลออกไปถึง ๔๐ ไมล์ นับเป็นระบบที่ใช้วิศวกรรมทางน้ำที่ดีที่สุดในเอเชียใต้

ในการจัดการระบบน้ำดังกล่าวประชาชนเองเข้ามามีส่วนร่วมในการเกณฑ์แรงงานเพื่อจัดวางระบบการส่งน้ำเข้าสู่หมู่บ้านของตน เพื่อประโยชน์ของตนเอง

แควะ หรืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ในศรีลังกา

อาณาจักรโบราณของศรีลังกา ไม่มีการจัดตั้งกำลังทหาร แต่ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านดูแลตนเองและพร้อมที่จะส่งกำลังไปสมทบแก่กษัตริย์ผู้ปกครองประเทศ ทหารที่ให้ความคุ้มครองกษัตริย์มักเป็นทหารที่จ้างมาจากอินเดียเป็นส่วนใหญ่

โดยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ศรีลังกาเป็นเกาะที่ชาวเมืองเปรียบเสมือนไข่มุกเม็ดงาม อีกทั้งอยู่ห่างจากแผ่นดินใหญ่ของอินเดียเพียงไม่กี่ไมล์ การรบพุ่งเพื่อแย่งชิงดินแดนจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้เสมอ แม้กระนั้นก็ยังไม่มีชาติใด กลุ่มใดที่เข้ามายึดครองศรีลังกาได้ทั้งเกาะ ครั้งหนึ่งเข้ามายึดครองบริเวณที่เป็นที่ตั้งเมืองหลวง คืออนูราธปุระ กษัตริย์ชาวศรีลังกาต้องถอยไปตั้งหลักในบริเวณทางตอนใต้ของเกาะ บริเวณเมืองรุหะนะ เมื่อรวบรวมกำลังได้ก็ย้อนกลับมาตีเอาเมืองของตนคืน กษัตริย์ชาวศรีลังกา ๒ พระองค์ที่มีชื่อเสียงและประทับอยู่ในความทรงจำของชาวศรีลังกา คือพระเจ้าทัญญคามนุ (๒๕๐ ก.ศ.ศ.) และพระเจ้าวิชัยพาหุ ค.ศ. ๑๑๐๐ ทั้งสองพระองค์ต้องทรงถอยทัพไปตั้งหลักที่เมืองรุหะนะ และทั้งสองพระองค์ขับไล่ผู้ที่เข้ามายึดครองประเทศได้สำเร็จ แม้ช่วงเวลาจะห่างกันนับพันปี

ศตวรรษที่ ๖ พระเจ้ากัสยปะ เป็นกษัตริย์ของศรีลังกาที่มีเรื่องราวที่มีสีสันมากกว่าพระองค์อื่น ทรงแย่งราชสมบัติจากพระราชบิดา แล้วสร้างเมืองใหม่โดยเลือกสร้างพระราชวังอยู่บนภูเขาสูงชั้นที่สี่คิริยะอยู่ห่างจากเมืองหลวงเดิมออกไป ๖๐ ไมล์ ภูเขาสี่คิริยะที่พระองค์ทรงเลือกนั้น เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ดี สะดวกแก่การป้องกันไม่ว่าศัตรูจะมาจากใต้อีกก็สามารถเห็นได้ชัดเจน ทั้งทางขึ้นลงก็ลำบากเนื่องจากลักษณะเขาสูงชันทุกด้าน แต่ทรงเป็นกษัตริย์ที่รักความงาม ไม่โปรดพระพุทธศาสนา ซึ่งสนับสนุนการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายสอดคล้องกับธรรมชาติ

พระราชวังของพระองค์หุหฺราเปรียบประดุจสวรรค์บนพื้นพิภพ ที่ไม่มีกษัตริย์พระองค์ใดเทียบได้ แม้จะอยู่บนภูเขาสูง แต่ในสวนแขวนของพระองค์มีไม้นานาพรรณ อีกทั้งยังมีน้ำตกที่มนุษย์สร้างขึ้นให้ได้ชื่นชม แม้ ๑,๕๐๐ ปีผ่านไป มนุษย์ในสมัยปัจจุบันก็ยังอดชื่นชมความคิดและความพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติของชาวศรีลังกาในสมัยนั้นเสียไม่ได้

เป็นไปได้อีกเช่นเดียวกันที่จะเชื่อว่า พระพุทธรูปแกะสลักในศรีลังกาอาจจะเป็นพระพุทธรูปแกะสลักบนหินแกรนิตก่อนประเทศใดๆ ที่น่าสงสัยคือแกรนิตซึ่งเป็นหินที่มีความแข็งแรงแรงมาก ช่างชาวศรีลังกาก็ยังแกะสลักได้ แสดงว่าต้องพัฒนาเครื่องมือและความสามารถเป็นเลิศต่อมาการศึกษาได้พิสูจน์ว่า ชาวศรีลังกาค้นพบวิธีการสร้างเตาหลอมเหล็กโดยการอาศัยพลังจากลมมรสุม ทำให้ได้เหล็กกล้าที่มีความแรงแรงมากเป็นพิเศษ จนสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการแกะสลักแกรนิต ชาวอาหรับเชื่อว่าเหล็กเนื้อดีมาจากซิเรเนดิป ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวอาหรับเรียกศรีลังกานั้นเอง

ศรีลังกามีความภาคภูมิใจที่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ของตนเองสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน นั่นคือพงศาวดารที่อิงพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ของศรีลังกา ก็คือประวัติศาสตร์พุทธศาสนาโดยแยกกันไม่ออก แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อประเทศศรีลังกาทั้งในฐานะที่เป็นชาติและวัฒนธรรม ในขณะที่อินเดีย ซึ่งเป็นแผ่นดินใหญ่ใกล้ขีดศรีลังกามากที่สุด แต่ขาดความตระหนักในการจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ หลายครั้งต้องอาศัยการตรวจสอบจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ของศรีลังกาด้วยซ้ำไป

ประวัติศาสตร์ของศรีลังกาเป็นประวัติศาสตร์ของการถูกรบวงจากแผ่นดินใหญ่คือประเทศอินเดีย จนกระทั่งในท้ายที่สุด ศรีลังกาต้องย้ายเมืองหลวงจากอนูราธปุระไปตั้งหลักที่โปลอนนารูวะ ซึ่งมีจุดยุทธศาสตร์ที่ดีกว่า ขากต่อการรุกรานของอินเดียที่เข้ามาจากทางเหนือของเกาะ พระพุทธรูปและวัดวาอารามที่โปลอนนารูวะมีขนาดย่อมกว่าที่อนูราธปุระ แต่จะมีความงามในรายละเอียดมากกว่า

แต่แม้โปลอนนารูวะก็ถูกกษัตริย์โจฬะจากอินเดียได้โจมตีและต้องสูญเสียความอิสระไป แม้จะมีการกอบกู้เอกราชคืนมาได้ แต่ศรีลังกาก็ได้ผ่านช่วงของประวัติศาสตร์ที่นับเป็นยุคทองไปเสียแล้วไพร่พลชาวอินเดียใต้ที่มาร่วมกับกองกำลังทหารของอินเดียใต้ที่ตกค้างอยู่บนเกาะจำนวนหนึ่งตั้งรกรากอยู่ทางตอนเหนือของเกาะ

ชาวสิงหลเองต้องเผชิญกับความแห้งแล้งอันเป็นภัยธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ และความกลัวภัยจากการรุกรานของกองกำลังอินเดีย พวกกันอพยพลงใต้ และตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งรกรากอยู่ตามภูเขาเพื่อความปลอดภัย ทำให้วิถีชีวิตที่เคยทำเกษตรกรรมในที่ราบเปลี่ยนไป ปราสาทราชวังและวัดวาอารามที่เคยรุ่งเรืองกลับถูกทิ้งร้างเป็นเวลาหลายศตวรรษ ช่วงนี้นับเป็นยุคมืดของประวัติศาสตร์ของศรีลังกา

ในศตวรรษที่ ๑๕ (อยุธยาตอนต้น) เกิดอาณาจักรใหม่ขึ้นทางตอนใต้ใกล้กับที่ตั้งโคลอมโบในปัจจุบัน เรียกว่า คอตเต เป็นเมืองหลวงอยู่ได้ไม่นาน นับเป็นอารยธรรมสิงหลที่ใหญ่ที่สุดครั้งสุดท้ายก่อนที่จะสลายไป

ศรีลังกาภายใต้การปกครองของต่างชาติ

นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๐๕-๑๙๔๘ ศรีลังกาตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศต่างชาติ ๓ ประเทศตามลำดับ กล่าวคือ โปรตุเกส นานถึง ๑๕๓ ปี ในช่วง ค.ศ. ๑๕๐๕-๑๖๕๘ ต่อมาผลัดมือมาเป็นพวกดัตช์อีก ๑๓๘ ปี ระหว่าง ค.ศ. ๑๖๐๒-๑๗๙๖ และท้ายสุดคืออังกฤษ ปกครองอยู่นาน ๑๕๒ ปี ระหว่าง ค.ศ. ๑๗๙๖-๑๙๔๘

ศรีลังกาเพิ่งได้รับเอกราชเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘ มานี้เอง ในช่วงของการปกครองของสามประเทศนี้ ในช่วงโปรตุเกสและดัตช์ ศรีลังกายังมีกษัตริย์ของตนเอง ปกครองอยู่ที่เมืองหลวงที่แคนดี ซึ่งนับว่าเป็นเมืองหลวงสุดท้าย มาในสมัยที่อังกฤษปกครองที่ศรีลังกาสูญเสียเอกราชโดยสิ้นเชิง กษัตริย์องค์สุดท้ายครองราชย์ที่เมืองแคนดี จนถึง ค.ศ. ๑๘๑๕

ภายใต้การปกครองของต่างชาติทั้งสามชาติ บทบาทของพระภิกษุสงฆ์สำคัญยิ่งในการรักษาพระศาสนาให้อยู่รอดสืบมาได้

การศึกษาคุณค่าทางสังคม การศึกษาเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของศรีลังกาจะไม่สมบูรณ์ หากไม่ได้เห็นบทบาทของคณะสงฆ์ในความพยายามที่จะสืบพระศาสนาในแต่ละยุคแต่ละสมัย

๑. ศรีลังกาภายใต้การปกครองของโปรตุเกส

พวกโปรตุเกสเริ่มเข้ามาในศรีลังกาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๐๕ ในรัชสมัยของพระเจ้าวีระปราชรามพาหุ ที่ ๘ ขณะนั้นศรีลังกาเองแตกแยกเป็นหัวเมืองเล็กหัวเมืองน้อย แม้จะมีกษัตริย์ปกครองที่เมืองโคตเต ซึ่งเป็นเมืองหลวงสมัยนั้น แต่เมืองเหล่านั้นก็ลุกขึ้นมาปกครองตัวเอง เป็นเมืองเล็กเมืองน้อยที่รบพุ่งแย่งชิงอาณาเขตกันอยู่เนือง ๆ โดยที่การบริหารส่วนกลางจากเมืองหลวงมาไม่ถึง สภาพบ้านเมืองทรุดโทรมทั้งทางการ

ปกครองและเศรษฐกิจ เมืองท่าชายทะเลอยู่ภายใต้การปกครองของพวกมุสลิม การศึกษา วัฒนธรรม ศาสนาตกต่ำเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาก็เสื่อมลงตามสภาพบ้านเมือง

ด้วยความอ่อนแอของชาวศรีลังกาเอง พวกโปรตุเกสจึงเข้ามายึดครองเมืองที่อยู่ชายฝั่งทะเลได้โดยง่าย การทำสงครามกับพวกโปรตุเกสยิ่งทำให้รัฐบาลกลางอ่อนแอลงมากขึ้น ชาวเมืองลังกาสูญเสียทั้งอิสรภาพและความเจริญ เพราะโปรตุเกสไม่ได้มีความตั้งใจที่จะช่วยพัฒนาประเทศอย่างใดเลย นอกจากจะเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก วิธีการเผยแพร่ศาสนานั้น พวกโปรตุเกสใช้วิธีการกระทำรุนแรงต่อชาวเมือง แม้การฆ่าฟันและกระทำทารุณ พวกบาทหลวงใช้กำลังของโปรตุเกสเข้ามาครอบงำในเมืองสำคัญ เช่น โคลอมโบ ปานะทุระ เบรูละละ กอลล์ และเวลิกามา เป็นต้น

ถ้าชาวพื้นเมืองต้องการจะเข้าทำงานต้องเปลี่ยนศาสนา แม้กระทั่งบรรดาเจ้าหญิงเจ้าชายในพระราชวงศ์ก็ต้องยอมรับนับถือคาทอลิกเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

ในรัชสมัยของพระเจ้าราชสิงห์ที่ ๑ (ค.ศ. ๑๕๘๑-๑๕๙๒) ทรงหันไปรับนับถือศาสนาฮินดู ทำให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก พระเจ้าราชสิงห์ที่ ๑ ได้มีคำสั่งให้ฆ่าพระสงฆ์และเผาทำลายพระธรรมคัมภีร์ลงเป็นจำนวนมาก ความโหดร้ายทารุณของกษัตริย์พระองค์นี้ ทำให้แม้ชาวศรีลังกาที่แคนดิกียินดีที่จะหันไปสนับสนุนพวกโปรตุเกส เจ้าชายอีกสองพระองค์ที่หันไปนับถือคาทอลิกและขอกำลังทหารจากโปรตุเกสเพื่อโค่นล้มบัลลังก์ แต่ไม่สำเร็จ แม้กระนั้นโปรตุเกสก็ปกครองหัวเมืองชายฝั่งนาน ๑๕๓ ปี ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๐๕-๑๖๕๘

สภาพความรุนแรงที่พระสงฆ์ ต้องเผชิญในรัชสมัยของพระเจ้าราชสิงห์ที่ ๑ ทำให้แทบจะไม่มีพระสงฆ์เหลืออยู่บนเกาะเลย เมื่อพระเจ้าวิมลธรรม (ค.ศ. ๑๕๙๒-๑๖๐๔) กษัตริย์ในสมัยต่อมาจึงต้องส่งทูตไปยังอาระขานในพม่าตอนใต้เพื่อขอสืบสายการอุปสมบทพระภิกษุสงฆ์ มาทำการอุปสมบทโดยสีมาน้ำ ที่เรียกว่า อุทกเขปสีมา ที่ริมฝั่งแม่น้ำมหาเวลี

๒. ภายใต้การปกครองของดัทซ์

พวกดัทซ์เข้ามาในศรีลังกา ค.ศ. ๑๖๐๒ กษัตริย์ของศรีลังกาหวังจะได้ความช่วยเหลือจากพวกดัทซ์ที่เข้ามาทำการค้าเพื่อขับไล่งองกำลังของพวกโปรตุเกส ที่เข้ามาครอบครองอยู่กว่าศตวรรษ ทั้งสองฝ่ายทำการสู้รบ ชวงชิงอำนาจกันอยู่นานถึง ๕๐ ปี จึงขับไล่อโปรตุเกสออกไปได้สำเร็จใน ค.ศ. ๑๖๕๘ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าราชสิงห์ที่ ๒ (ค.ศ. ๑๖๓๔-๑๖๘๔) บรรดาหัวเมืองชายฝั่งตะวันออกตกอยู่ภายใต้การปกครองของดัทซ์แทนพวกโปรตุเกส

ในตอนแรกที่เข้ามาพวกดัทซ์มีที่ทำเป็นมิตรต่อชาวสิงหล และสัญญาว่าจะคืนบรรดาป้อมปราการต่างๆในหัวเมืองชายฝั่งที่ยึดมาได้จากพวกโปรตุเกสให้แก่กษัตริย์สิงหล แต่แม้เมื่อโปรตุเกสออกไปแล้ว ดัทซ์ก็กลับคำ กลับยึดครองหัวเมืองเหล่านั้นเสียเอง ทำให้พวกสิงหลต้องต่อสู้กับพวกดัทซ์อีกเป็นคารบสอง

ใน ค.ศ. ๑๖๗๒ มีเรือรบของฝรั่งเศสมาถึงศรีลังกา พระเจ้าราชสิงห์ที่ ๒ ทรงทราบว่าเป็นปฏิปักษ์กับชาวดัทซ์ จึงยินยอมให้ฝรั่งเศสตั้งป้อมปราการที่เมืองตรินโคมาลี ทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ ด้วยความหวังว่ากำลังทหารของฝรั่งเศสจะจัดการกับพวกดัทซ์แทนได้ แต่แผนการนี้กลับล้มเหลว

ในช่วงเวลา ๖๐ ปี ในรัชสมัยของพระเจ้าวิมลธรรมสุริยที่ ๒ (ค.ศ. ๑๖๘๔-๑๗๐๖) จนถึงรัชสมัยของพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ (ค.ศ. ๑๗๓๔-๑๗๔๗) ที่บ้านเมืองสงบราบคาบ ไม่มีการสู้รบกันเอง และไม่มีการสู้รบกับพวกต่างชาติ เป็นผลให้มีการพัฒนาทางศาสนา วรรณคดี และสภาพเศรษฐกิจทั่วไปของประเทศดีขึ้น

ในรัชสมัยของพระเจ้าราชสิงห์ที่ ๒ มีการสู้รบกันอยู่ตลอดเวลา ไม่มีทั้งเวลาและโอกาสที่จะฟื้นฟูบ้านเมืองเลย ทำให้พระศาสนาเสื่อมถอยตามลำดับ แม้จะหาพระสงฆ์ให้ครบ ๕ รูปเพื่อพิธีอุปสมบทก็ยังเป็นไปไต่ยาก พระเจ้าวิมลธรรมสุริยที่ ๒ จึงได้ส่งทูตไปยังอาระขานทางตอนใต้ของพม่า ได้นิมนต์พระสงฆ์มา ๓๓ รูป เพื่อประดิษฐานการอุปสมบทในลังกา

แต่การปกครองของต่างชาติ ทั้งความอ่อนแอทางการเมืองและเศรษฐกิจทำให้พระพุทธศาสนาไม่สามารถคงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ พระสงฆ์ใช้ชีวิตที่หละหลวม ไม่เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาและประเทศชาติส่วนใหญ่แล้วขาดการศึกษา หันกลับไปทำการเกษตร รักษาโรค ดูหมองผูกดวง หรือแม้มีครอบครัว

ในช่วงนี้เองมีสามเณรรูปหนึ่ง ชื่อ เวลิวฎิ สรณังกร เป็นคนที่มีความสามารถและมีสติปัญญา พยายามที่จะรื้อฟื้นพระศาสนาโดยการใ้การศึกษาและพัฒนาจริยธรรมของประชาชน แม้กระนั้นก็ยังมิผู้คัดค้านอันเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมของพระศาสนาโดยรวม

พระเจ้ากิริตติศรีราชสิงห์ (ค.ศ. ๑๗๔๗-๑๗๕๔) ทรงพึงพอพระทัยในความสามารถของสามเณรสรณังกร ได้จัดส่งคณะทูตไปติดต่อกับสยามประเทศใน ค.ศ. ๑๗๕๐ (พ.ศ. ๒๒๙๓) พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดฯ

ให้พระอุปาสีเถระพร้อมคณะสงฆ์เดินทางไปประดิษฐานการอุปสมบทแก่พระสงฆ์ในศรีลังกา และได้แต่งตั้งให้พระเวฬุวิภู ปิณฑปาติกะ สรณังกร เป็นพระสังฆราช

ขณะเดียวกันพวกดัทซ์ซึ่งยึดเมืองท่าชายฝั่งที่สำคัญต่างๆ ไว้แล้ว เริ่มรุกรานเข้าส่วนในของเกาะ พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหิ์ใช้ความพยายามอย่างยิ่งในการต่อต้านการรุกรานของต่างชาติ ดัทซ์บังคับเก็บภาษีอย่างหนักจากประชาชน การค้าอบเชยเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญถูกยึดครองโดยพวกดัทซ์โดยสิ้นเชิง ดัทซ์เองไม่มีความสนใจที่จะช่วยพัฒนาประเทศในรูปแบบใดๆ ทั้งสิ้น มีหน้าซำยังพยายามเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนท์อีกด้วย มีการสร้างโบสถ์ขึ้นในทุกเมืองที่ดัทซ์เข้าไปยึดครองได้ ทำการเผยแพร่ศาสนาโดยพิมพ์หนังสือเป็นทั้งภาษาสิงหลและภาษาทมิฬ บังคับประชาชนให้นับถือศาสนาโดยจำกัดสิทธิว่าผู้ที่เข้าเรียนจะต้องนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนท์เท่านั้น สำหรับชาวเมืองที่ไม่ยอมโอนมาเข้าศาสนาต้องถูกกีดกันทั้งในด้านโอกาสทางการศึกษาและการเข้าทำงาน

ภายใต้การปกครองของดัทซ์ ศาสนาถูกครอบงำโดยศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนท์ ดัทซ์ยึดครองศรีลังกายู่นาน ๑๓๘ ปี (ค.ศ. ๑๖๕๗-๑๗๙๖)

วัฒนธรรมสิงหลและพุทธศาสนาแทบจะเป็นง่อย ภายใต้การปกครองของดัทซ์ แม้กระนั้น พระภิกษุสงฆ์ที่เหลืออยู่ก็ยังพยายามที่จะรักษาพระศาสนาและวัฒนธรรมพุทธในท้องถิ่นที่ห่างไกลการปกครองของพวกเขา

๓. ภายใต้การปกครองของอังกฤษ

อังกฤษตั้งใจที่จะเข้ามาครอบครองศรีลังกาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๖๓ สมัยนั้น อังกฤษยึดครองเมืองสำคัญของอินเดียไว้แล้ว เช่น กัลกัตตา บอมเบย์ มัทราส ใน ค.ศ. ๑๗๖๓ อังกฤษส่งข้าหลวงประจำมัทราสมา เฝ้าพระเจ้ากิริติศรีราชสิงห์ที่เมืองแคนดี แสดงความปรารถนาที่จะช่วย ศรีลังกาให้หลุดพ้นจากการปกครองของดัตช์ แม้จะมีการตกลงกันใน ร่างสัญญาแต่ศรีลังกาไม่ได้รับความช่วยเหลือใดๆ จากอังกฤษ

ใน ค.ศ. ๑๗๘๒ ลอร์ดแมคคาตนี ข้าหลวงเมืองมัทราสส่งกำลัง กองทัพเรืออังกฤษมาลังกาด้วยความปรารถนาที่จะขับไล่พวกดัตช์ และสามารถยึดป้อมที่เมืองตรินโคมาลีไว้ได้ แต่เจรจากับพระเจ้ากิริติศรีราชสิงห์ ไม่สำเร็จ เพราะทรงเลื่อมศรัทธาจากอังกฤษเสียแล้ว ผลจากการเซ็น สัญญาสันติภาพในยุโรป ค.ศ. ๑๗๘๓ อังกฤษคืนป้อมที่ตรินโคมาลีให้ดัตช์ ไป

ต่อมาสงครามในยุโรป ค.ศ. ๑๗๙๕ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง อังกฤษกับดัตช์เลวลงอีก คราวนี้ข้าหลวงคนใหม่ของเมืองมัทราส คือ ลอร์ด ไฮบาร์ทส่งกำลังเข้ามายึดป้อมที่ตรินโคมาลีซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกเฉียง เหนือสำเร็จ และในเดือนถัดมาอังกฤษก็เข้ายึดเมืองจัฟนาดินแดนทาง เหนือของเกาะ ใน ค.ศ. ๑๗๙๖ กำลังกองทัพของอังกฤษเข้ายึดครอง ฐานกำลังของดัตช์ทั้งหมดสำเร็จ

นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๙๖ เป็นต้นมา เป็นสมัยที่อังกฤษเข้ามาปกครอง หัวเมืองต่างๆ ที่เคยอยู่ภายใต้การดูแลของดัตช์ทั้งหมด อังกฤษก็มีที่ทำ เช่นเดียวกับผู้รุกรานทั้งโปรตุเกสและดัตช์ในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์และ เหยียบย่ำพระพุทธศาสนา อังกฤษประกาศสงครามกับกษัตริย์สิงหลที่

ปกครองแคว้นตีเป็นเมืองสุดท้าย ท้ายสุดศรีลังกาก็ต้องพ่ายแพ้และตกอยู่ภายใต้การยึดครองของอังกฤษโดยสิ้นเชิง ใน ค.ศ. ๑๘๑๕ เป็นอันสิ้นสุดวงศ์ของกษัตริย์สิงหล

แม้ในช่วงที่มีมิดิตของประเทศ พระภิกษุสงฆ์ก็ยังพยายามรักษาพระศาสนาไว้ด้วยความยากลำบาก

ในขณะที่รัฐบาลสิงหลกำลังลงนามสงบศึกกับตัวแทนของอังกฤษ ทหารอังกฤษซัดธงชาติของอังกฤษขึ้น พระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ วาริยะโปพะ วินยาจารย์ ที่ปังกร อนุนายกแห่งวัดหุหุหิมโปพะ ลูกขึ้นประท้วง แล้วตั้งธงชาติของอังกฤษลงมาเหยียบไว้ และประกาศว่า “ยังซัดธงชาตินี้ไม่ได้ จนกว่าจะลงนามเสร็จ” แสดงให้เห็นถึงพระที่รักศักดิ์ศรีของชาติแม้จนวาระสุดท้าย

แม้ว่าอังกฤษจะปฏิบัติต่อชาวพื้นเมืองดีกว่าสองชาติที่เข้ามาปกครองก่อนหน้านี้ แต่การพระศาสนาก็ถูกจำกัดลงไปมาก บรรดาพระภิกษุสงฆ์จึงพากันรวมตัวจัดการปฏิวัติขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๑๘ ต่อมา มีการปฏิวัติอีกใน ค.ศ. ๑๘๓๔ ก็มีภิกษุเป็นผู้นำเช่นกัน และท้ายสุดพระสงฆ์รวมตัวกันใน ค.ศ. ๑๘๔๓ โดยมีพระเถระชื่อจันทโชติเป็นผู้นำ

ใน ค.ศ. ๑๘๔๘ พระเถระชื่อกุฑาโปละถูกจับเพราะไม่ยอมให้การในการก่อการปฏิวัติ และถูกตัดสินประหารชีวิตโดยการยิงเป้าทั้งผ้าเหลืองทำให้ชาวสิงหลลุกฮือขึ้นทั้งประเทศ แต่ก็ถูกสกัดโดยกองกำลังของอังกฤษ

ก่อนที่อังกฤษจะคืนเอกราชให้ศรีลังกาใน ค.ศ. ๑๙๔๘ นั้น ก็เป็นที่น่าสนใจว่า คณะพระภิกษุสงฆ์มีการชุมนุมครั้งใหญ่ และประกาศตนเป็นอิสระจากการปกครองของอังกฤษตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๗ แล้ว

ในบริบททางประวัติศาสตร์เช่นนี้ จะเห็นว่าความเป็นพระกับความเป็นประชาชนชาวศรีลังกานั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และโดยวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาพระสงฆ์ย่อมเป็นผู้นำของประชาชนเสมอ เมื่อบ้านเมืองมีความลำบากด้วยการกดขี่ของต่างชาติที่เข้ามาปกครองประเทศ พระสงฆ์ในฐานะผู้นำประชาชน จึงย่อมมีบทบาททางการเมืองและเป็นผู้นำประชาชนตลอดมา

พื้นฐานประวัติศาสตร์ศาสนาและการปกครองของศรีลังกา ผูกพันพระพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์ไว้อย่างเหนียวแน่น เป็นปัจจัยที่จำเป็นในการพิจารณาทำความเข้าใจกับคุณค่าของสังคม คุณธรรม และจริยธรรมที่ชาวศรีลังกาในปัจจุบันได้รับการปลูกฝังมาจากวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา

ความขัดแย้งและความไม่สงบที่เกิดขึ้นในประเทศศรีลังกา นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๘ เป็นความขัดแย้งที่ซับซ้อน เนื่องจากความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ ความสนใจทางเศรษฐกิจ ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ความซับซ้อนอันเป็นเหตุแห่งปัญหาที่ศรีลังกาประสบในปัจจุบัน ต้องการการศึกษาวิจัยในแง่มุมของเศรษฐศาสตร์ การเมืองและชาติพันธุ์ที่ละเอียดอ่อน เฉพาะในประเด็นดังกล่าว งานวิจัยเล็กๆ ขึ้นนี้จะไม่ได้เข้าไปศึกษา เพราะห่างไกลไปจากศูนย์กลางความสนใจในเรื่องการหล่อหลอมคุณธรรมเป็นหลัก

บทที่ ๔

คณะสงฆ์ศรีลังกา-ไทย

ในการศึกษาเรื่องศรีลังกา ไม่ว่าจะในแง่มุมใด คงจะไม่สมบูรณ์ ถ้าไม่ได้กล่าวถึงคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่าง ประเทศศรีลังกาและประเทศไทยสืบเนื่องกันมาหลายศตวรรษ โดยเป็น ความสัมพันธ์ที่ดีมาโดยสม่ำเสมอ ศรีลังกาก็มีความสัมพันธ์ในเรื่องการ สืบสายคณะสงฆ์จากพม่า และมอญในพม่าเช่นกัน แต่ความสัมพันธ์กับ พม่าก็ยังมีสลับกับการรบพุ่ง การแย่งชิง การจับทุตเป็นตัวประกัน ฯลฯ ตรงกันข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างศรีลังกาและไทยเป็นความสัมพันธ์ที่ดี มาโดยตลอดทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จศรีลังกา ใน พระราชดำรัสตอบพระสงฆ์ที่มารับ ก็ยังทรงยืนยันว่า เมื่อประเทศไทย

แสวงหาพระธรรมคำสอนที่เป็นของแท้ก็ยังคงอาศัยพระไตรปิฎกที่ชำระที่เกาะลังกา^๑

และในรัชสมัยของพระองค์นั้นได้เสด็จศรีลังกาถึง ๔ ครั้ง ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๙๗-๑๙๐๗ โดยทางฝ่ายศรีลังกายังมีเอกสารบันทึกว่าทรงเรียกใช้บริการหมอฟันชาวศรีลังกา Mr.D.A.Wijayasurendra อีกด้วย^๒ แต่ในการเสด็จครั้งแรก มีบันทึกเรื่องราวที่ทำให้กริ้ว เพราะพระสงฆ์ที่ดูแลพระเชี้ยวแก้วนั้น ปฏิเสธมิให้พระองค์ได้สัมผัสพระเชี้ยวแก้ว รับสั่งว่า “อายุพวกฝรั่งเขา” เลยไม่เสด็จออกทอดพระเนตรงานแห่ที่รัฐบาลจัดถวาย อีกทั้งของที่เตรียมไปถวายพระเชี้ยวแก้วก็โปรดฯ ให้งดเสียด้วย แม้กระนั้น ก็ยังเสด็จศรีลังกาอีก ๓ ครั้งหลังจากเหตุการณ์นั้น

ความสัมพันธ์ในเชิงศาสนานั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่อาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเป็นอาณาจักรแรกของไทย ก่อนที่จะมีการรวมแคว้นเล็กแคว้นน้อย เข้าไว้ด้วยกันนั้น ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันก็ได้รับอิทธิพล ศาสนาพุทธอยู่แล้วจากหลายด้าน ศาสนาพุทธแบบมหายานที่เข้ามาทาง เขมร ตั้งแต่สมัยที่เขมรรุ่งเรือง อาณาจักรของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (คริสต์ ศตวรรษที่ ๗) กินเนื้อที่เข้ามาในหลายจังหวัดของประเทศไทยในฝั่ง ตะวันออก หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบการสร้าง อโรคยาศาลตามแบบขอมที่พบในประเทศไทยแล้ว ไม่น้อยกว่า ๔๒ แห่ง จะเป็นหลักฐานยืนยันได้เป็นอย่างดี

๑ เป็นภาษาบาลี แปลเป็นอังกฤษและตีพิมพ์ใน Dinakararasa

๒ The Ceylon Independent, Saturday, Nov. 2,1907

ขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลจากมอญซึ่งอยู่ในดินแดนทางตอนใต้ของพม่า และอิทธิพลจากพม่าที่เคยเข้ามาครอบครองดินแดนส่วนเหนือของประเทศ แต่อิทธิพลมอญและพม่าเป็นพุทธศาสนานิกายเถรวาท

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ศาสนาพุทธได้รับการประดิษฐานเป็นศาสนาของประเทศอย่างเป็นทางการ และเป็นนิกายพุทธศาสนาที่มาจากศรีลังกา ปรากฏหลักฐานชัดเจนในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหน้า ๑ ที่กล่าวถึงการนิมนต์ “ปุครู” จาก “ศรีธรรมราช” นอกจากนั้น การติดต่อกับบรรดาพระเถระของศรีลังกาก็ปรากฏชัดเจนทั้งในหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เรียกนิกายนี้ว่า ลังกาวงศ์ นับเป็นการประดิษฐานคณะสงฆ์ไทย

นอกจากการสืบสายลังkawงศ์แล้ว ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมจากศรีลังกาก็หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทย แม้ปัจจุบันก็ยังมีหลักฐานเป็นประจักษ์พยาน เช่น เจดีย์วัดช้างล้อม เป็นต้น

ในสมัยโบราณพระสงฆ์ของศรีลังกาเอง มีนิกายใหญ่ๆ สามนิกาย นิกายที่เก่าที่สุดคือ มหาวิหาร เรียกตามชื่อวัดที่พระมหินท์เถระเป็นผู้ก่อตั้ง ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๓ เมื่อนำพุทธศาสนาไปเผยแผ่ที่เกาะลังกา นิกายที่สอง คือ อภัยคีรี ทั้งสองแห่งนี้มีพระสงฆ์อยู่ในสังกัดหลายพันรูป เฉพาะที่อยู่ในอนุราชปุระ ท่าทีของมหาวิหารจะเป็นพระที่หัวนุรักษ์นิยม ในขณะที่อภัยคีรีเป็นหัวก้าวหน้า พิจารณาได้จากการติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติ เมื่อมีการติดต่อกับประเทศจีน นิกายอภัยคีรีได้จัดส่งพระภิกษุณีสงฆ์โดยการนำของหัวหน้าคณะชื่อพระภิกษุณีเทวสราห์ไปให้การบรรพชาอุปสมบทแก่สตรีชาวจีนที่วัดป่าไถ่เมื่อนานกิงใน ค.ศ. ๔๓๓ เป็นการประดิษฐานพระภิกษุณีสงฆ์เป็นครั้งแรกในประเทศตะวันออกไกล และ

ภิกษุณีสงฆ์ของจีนที่ได้รับการอุปสมบทจากศรีลังกาตัวเองที่เป็นเชื้อสาย การสืบทอดกลับมาสู่ศรีลังกาอีกครั้งในยุคปัจจุบัน

อุปสรรคสำคัญของศรีลังกาคือถูกรุกรานจากอินเดียที่ลงมาทาง ใต้ของอินเดียอยู่เสมอ ศรีลังกาเป็นเมืองที่ไม่มีกองทหารของตัวเอง ทหาร ที่ใช้อำรักษาพระราชวงศ์เป็นทหารจ้าง และมักนิยมจ้างทหารจากอินเดีย เมื่อถูกรุกรานหนักๆ เข้าเป็นเหตุให้ต้องทิ้งอนุราชปุระ ซึ่งเป็นเมืองหลวง ติดต่อกันยาวนานที่สุดเมืองหนึ่งในแถบโลกซีกนี้ กล่าวคือเป็นเมืองหลวง ติดต่อกันนานถึง ๑,๕๐๐ ปี

เมืองหลวงถัดมา คือ ไปลอนนารูระ ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของเกาะ มีขนาดเล็กกว่าเมืองหลวงเดิม แต่ถือว่าเป็นเมืองที่มีความงดงามในด้าน ศิลปะและสถาปัตยกรรมอยู่มาก

เมื่อพิจารณาจากภูมิประเทศของศรีลังกาซึ่งเป็นเกาะรูปหยดน้ำ จะเห็นว่า เมื่อมีภัยมาจากทางเหนือ ก็ต้องหนีออกไปทางตะวันออก และ ลงใต้ เมืองหลวงต่อๆ มาก็จะอยู่ในเส้นทางที่ค่อยๆ เขยิบลงทางใต้ กษัตริย์ของศรีลังกาต้องย้ายเมืองหลายครั้งหลายครา เมืองที่กษัตริย์ ประทับถือว่าเป็นเมืองหลวง จนในท้ายที่สุดไปตั้งฐานที่มั่นอยู่ที่เมือง แคนดี ซึ่งอยู่ตรงกลางค่อนไปทางใต้ของเกาะ ปลอดภัยจากข้าศึกที่จะ มาทางเรือ และเพราะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่สูงท่ามกลางภูเขา จึงเป็น เมืองที่ข้าศึกเข้ามารุกรานได้ยากที่สุด ทั้งโปรตุเกสและดัทช์ที่เข้ามายึด ครองทางด้านเศรษฐกิจของประเทศเกือบ ๓๐๐ ปี ก็ไม่สามารถยึด ครอบแคนดีได้สำเร็จ ศรีลังกาก็ยังมีกษัตริย์ปกครองแม้ว่าทั้งโปรตุเกส และดัทช์จะยึดครองเมืองท่าสำคัญๆ ไปได้ทั้งหมด ทำให้พลังทาง เศรษฐกิจของประเทศอ่อนแอเป็นอย่างมาก

ในท้ายที่สุดเมื่ออังกฤษเข้ายึดครองแคนติได้ สถาบันกษัตริย์ของศรีลังกาจึงมาถึงจุดจบใน ค.ศ. ๑๘๑๕ อังกฤษขูดรากถอนโคนกำลังที่อาจจะมีหลงเหลืออยู่ที่แคนติ โดยการย้ายเมืองหลวงจากแคนติไปโคลอมโบ

เมื่อราชวงศ์ต้องทิ้งเมืองหลวง คือ อนุราชปุระ ใน ค.ศ. ๑๐๑๗-๑๐๑๘ แล้วย้ายไปตั้งเมืองใหม่ที่โปลอนนารูระ ทางฝั่งตะวันออกของเกาะนั้น อนุราชปุระตกอยู่ภายใต้การยึดครองของกษัตริย์โจฬะจากอินเดียใต้ ซึ่งนับถือศาสนาฮินดู ช่วงนี้เองที่การพระศาสนาเสื่อมมาก เมื่อพระเจ้าวิชัยพาหุที่ ๑ กษัตริย์ชาวศรีลังกาที่กอบกู้บ้านเมืองขึ้นมาใหม่ใน ค.ศ. ๑๐๓๐ ทรงปรารถนาที่จะให้กอบกู้พระศาสนา เมื่อให้สำรวจดูทั้งเกาะ ไม่พบพระภิกษุ หรือภิกษุณีสงฆ์เหลืออยู่เลย ยุคทองของพระพุทธศาสนาในอนุราชปุระเป็นอดีตไปแล้ว ทั้งเกาะมีสามเณรเหลืออยู่เพียงรูปเดียว คือ สามเณร สรณังกร

ความพยายามที่จะสืบพระศาสนาจากอินเดียซึ่งเป็นเส้นทางแห่งความสัมพันธ์ทางศาสนาที่มีมาแต่เดิมตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชในพุทธศตวรรษที่ ๓ ก็ประสบปัญหา เพราะช่วงเวลาเดียวกันนั้น เป็นช่วงที่อินเดียถูกรุกรานจากมุสลิมเตอร์คที่เข้ามาทางตะวันตกเฉียงเหนือ

พระพุทธศาสนาในอินเดียก็ถึงฉากอวสานในเวลาไล่เลี่ยกับศรีลังกา พระเจ้าวิชัยพาหุที่ ๑ พยายามสืบพระศาสนาโดยติดต่อของพระสงฆ์จากพม่าเพื่อให้ไปรื้อฟื้นพระศาสนา ก็อยู่ได้ไม่ยั่งยืน

ในสมัยที่ดัตช์ยึดครองเมืองท่าของศรีลังกานั้น สภาพการณ์ภายในประเทศมีความสงบสุขพอสมควร พระเจ้ากิริติศรีราชสิงห์ (พ.ศ. ๒๒๕๐-๒๓๒๓) ได้รับทราบข้อมูลจากพ่อค้าวาณิชชาวฮอลันดาที่เดินทางค้าขายอยู่ในแถบท้องทะเลนั้นว่า ประเทศไทยยังมีคณะสงฆ์ที่มั่นคงอยู่

จึงได้ส่งราชทูตมาติดต่อกับพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้จากประเทศไทยลงไป
ให้การอุปสมบทแก่พระสงฆ์ของศรีลังกา สมัยนี้ตรงกับรัชสมัยของ
พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ปลายสมัยอยุธยา

พ.ศ. ๒๒๙๖ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โปรดฯ ให้พระอุบาลีแห่งวัด
ธรรมารามพร้อมคณะสงฆ์ไทย ๒๕ รูป ไปให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร
ศรีลังกา เมื่อวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๘ พ.ศ. ๒๒๙๖ โดยมีพระอุบาลีเป็น
พระอุปัชฌาย์ พระพรหมโชติ และพระมหาบุญเป็นพระคู่สวดท่ามกลาง
พระภิกษุสงฆ์จากประเทศไทย นับเป็นการก่อตั้งนิกายสยามวงศ์ในศรีลังกา
และเป็นนิกายที่เก่าแก่และยั่งยืนที่สุดสืบมาจนทุกวันนี้

วัดที่พระเจ้ากิตติศรีราชาสิงห์ โปรดฯ ให้สร้างเพื่อต้อนรับพระ
อุบาลีและคณะสงฆ์ไทย เพื่อจัดพิธีอุปสมบทนั้น เรียกว่าวัดบุปผาราม
(ปัจจุบันคือ วัดมลิคะวะ) ริมทะเลสาบแคนดิในเมืองแคนดิ ซึ่งขณะนั้น
เป็นเมืองหลวง นับเป็นวัดหลวงของนิกายสยามวงศ์ สำหรับนิกาย
สยามวงศ์นั้น บางครั้งจะยกย่องพระอุบาลีที่คณะสงฆ์ศรีลังกาถือเป็น
ปฐมาจารย์ เรียกรวมกันว่า นิกายस्याโมपालิงศ์ (สยาม + อุบาลี)

เมื่อผู้เขียนไปเก็บข้อมูลเพื่องานวิจัยนี้ ได้มีโอกาสเข้านมัสการ
พระมหานายก (เทียบเท่ากับสมเด็จพระสังฆราช) ของสยามวงศ์ที่วัดมลิคะวะ เรียกว่า
สยามวงศ์มัลวัตตะ สยามวงศ์ที่เก่าแก่ไม่แพ้กัน คือ สยามวงศ์อัลคีรี

เนื่องจากคณะสงฆ์ของสยามวงศ์มีจำนวนมากที่สุดในประเทศ
จึงมีการตั้งมหานายกเพิ่มเพื่อความสะดวกในการปกครอง เฉพาะสยาม
วงศ์มี มหานายกทั้งหมด ๘ รูป นอกจากสองรูปที่กล่าวมาแล้ว ก็มี
มหานายกอื่นๆ ที่ดูแลตามเขตและเมืองตามที่แบ่งหน้าที่กัน ได้แก่แก่มหา
นายกแห่ง รุหะนะ คอตเต (เคยเป็นเมืองหลวงเก่า) อุวะ ทัมพูลละ ฯลฯ

นั้นมีอำนาจในการจัดการบวชเป็นเอกเทศอยู่ ขณะนั้น ศรีสลังกาอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ มหามายกทำเรื่องร้องเรียนไปที่ข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษที่ปกครองศรีลังกา ข้าหลวงใหญ่ส่งเรื่องให้นักวิชาการของอังกฤษที่เชี่ยวชาญในเรื่องพุทธศาสนา อาจารย์ท่านนี้ ให้ความเห็นแก่ข้าหลวงใหญ่ว่าการกระทำของพระนิกายใหม่ คืออมรปุระนั้นไม่ผิด แต่ที่จริงเป็นที่ทำตั้งเดิมของพระพุทธเจ้าเมื่อทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนานั้น ทรงข้ามพ้นความแตกต่างของมนุษย์โดยการแบ่งชั้นวรรณะ

เช่นนี้ นิกายอมรปุระจึงเกิดขึ้น และคงอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่เป็นนิกายที่มีพระสงฆ์จำนวนน้อยกว่าสยามวงศ์อยู่มาก ลักษณะพระนิกายอมรปุระจะเห็นได้ชัดจากการห่มคลุมสองไหล่ และผ้าจีวรจะใช้สีน้ำตาลแดง ในขณะที่พระสงฆ์ของสยามวงศ์จะครองจีวรเปิดไหล่ขวา และจะใช้จีวรสีขมิ้นเหมือนพระสงฆ์มหานิกายของไทย

ในกลุ่มพระอมรปุระนี้เอง เกิดความขัดแย้งกันในเรื่องพระวินัย พระบางรูปถือเคร่งครัด มีความขัดแย้งกันด้วยเรื่องเล็กน้อย กล่าวคือในการทำสังฆกรรมครั้งหนึ่งนั้น พระอุโบสถซึ่งถือว่าจะต้องปราศจากการสัมผัสแตะต้องจากสิ่งภายนอก แม้ขณะนี้ก็ยังถือเคร่ง เช่น ในเวลาทำพิธีอุปัชฌาย จะไม่มีการใช้กระแสไฟ เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ไม่ตัดขาดจากภายนอกโดยสมบูรณ์ บังเอิญมีท่อนไม้อิงอยู่กับตัวโบสถ์ พระสงฆ์ฝ่ายที่เคร่งก็ไม่ยอม จนในที่สุด ก็กลับไปบวชในคณะสงฆ์ของมอญซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของพม่า กลับมาก่อตั้งนิกายเรียกว่า นิกายรามัญญะ^๓ เป็น

๓ ผู้เขียนเคยได้ยินพระอุปัชฌาย์องค์แรก คือหลวงปู่ธัมมโลก อนุชาของอมรปุระ แห่งวัดตไปทารามยะ เล่าให้ฟัง ในปี ๒๐๐๑

นิกายที่เล็กที่สุดทั้งจำนวนพระสงฆ์ ฐานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ พระสงฆ์ที่
สังกัดในนิกายนี้จะใส่จีวรสีคล้ำมากใกล้ไปทางสีเปลือกมังคุด ทั้งอมรปุระ
และรามัญญะต่างมีมหานายกเพียงนิกายละ ๑ รูป

ทั้งสามนิกายไม่ขึ้นแก่กัน

ลักษณะพิเศษของคณะสงฆ์ศรีลังกาที่แตกต่างไปจากคณะสงฆ์
ไทยอีกอย่างหนึ่ง คือบทบาทของพระภิกษุณีสงฆ์

เมื่อพระมหินท์เถระ พระโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราชเสด็จ
นำพระธรรมทูตมาเผยแผ่พระศาสนาในศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ ๓ นั้น
พระนางอนุฬา พระชายาของพระเจ้ามทานาค ซึ่งเป็นพระอนุชาของ
พระเจ้าเทวานัมปิยะติสสะ ทรงสนพระทัยขอออกบวชด้วย พระเจ้า
เทวานัมปิยะติสสะจึงส่งราชทูตขึ้นไปอินเดียขออนิมิตต์พระนางสังฆมิตตาเถรี
พระขนิษฐาของพระมหินท์เถระมาประดิษฐานพระภิกษุณีสงฆ์เป็นครั้งแรก
ในศรีลังกา

ในขณะที่พระมหินท์เถระทรงเป็นกำลังสำคัญในการสร้าง
รากฐานพระพุทธศาสนาตลอดจนการให้การศึกษาและอบรมคณะภิกษุ
สงฆ์ชาวศรีลังกา พระนางสังฆมิตตาเถรีก็ทรงเป็นกำลังสำคัญในการ
ฝึกอบรม คณะภิกษุณีสงฆ์ของศรีลังกาด้วยเช่นกัน ทั้งสองพระองค์ไม่
ปรากฏว่าได้กลับไปบ้านเกิดเมืองนอนของพระองค์เอง พระมหินท์เถระ
สิ้นพระชนม์เมื่ออายุ ๘๐ ปี พระขนิษฐาสิ้นพระชนม์ในปีรุ่งขึ้น พระชนม์
๘๐ ปีเช่นกัน ทั้งสองพระองค์ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้วางรากฐาน
พระพุทธศาสนาในศรีลังกาอย่างแท้จริง

ใน ค.ศ. ๔๓๓ พระสงฆ์ฝ่ายอภัยคีรีมีการติดต่อกับประเทศจีน และได้ส่งคณะภิกษุณีสงฆ์โดยการนำของภิกษุณีเทวสราไปให้การอุปสมบทแก่

สตรีชาวจีนถึง ๓๐๐ นาง ที่วัดป่าไถ่ เมืองนานกิง^๔ นับเป็นการประดิษฐานภิกษุณีสงฆ์เป็นครั้งแรกในประเทศจีน ภิกษุณีสงฆ์ในประเทศจีนสืบสายมาจนถึงปัจจุบัน

ใน ๒-๓ ทศวรรษที่ผ่านมา สตรีชาวพุทธในทุกๆประเทศมีความตื่นตัวกันในการที่จะใช้ชีวิตเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ได้มีความพยายามที่จะศึกษาหาหนทางที่จะทำให้คณะภิกษุณีสงฆ์เป็นจริง

โดยเฉพาะในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธฝ่ายเถรวาทจะมีท่าทีแข็งกร้าวว่า ภิกษุณีสงฆ์หมดไปแล้ว และไม่สามารถจะรื้อฟื้นขึ้นมาได้อีก ในการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบจะเห็นว่า ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่พูดถึงกันอยู่ในทุกประเทศ

ศรีลังกาเป็นประเทศที่ต้องถือว่ามียศภิกษุณีสงฆ์มากที่สุด เพราะเป็นประเทศที่เคยมีภิกษุณีสงฆ์มาก่อน แต่ขาดหายไปในช่วง ค.ศ. ๑๐๑๗-๑๐๗๐ เมื่อประเทศตกอยู่ภายใต้การปกครองโดยกษัตริย์ที่นับถือศาสนาฮินดูเป็นเวลานาน และแม้เมื่อมีการรื้อฟื้นภิกษุสงฆ์อย่างเป็นทางการสำเร็จใน ค.ศ. ๑๗๕๒ จากประเทศไทย แต่เพราะประเทศไทยไม่มีภิกษุณีสงฆ์ จึงไม่สามารถรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกาได้

แม่ชีชาวศรีลังกา ที่เรียกว่า ทศศีลมาตา เริ่มออกไปรับการอุปสมบทที่วัดซีโหล ลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. ๑๙๘๘ แต่ไม่สามารถจะก่อตั้งเป็นคณะสงฆ์ได้เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง ที่ชัดเจนคือขาดโครงสร้างทางสังคมและศาสนาที่จะรองรับ

ต่อมา ค.ศ. ๑๙๙๖ คณะภิกษุสงฆ์เกาหลีจัดการอุปสมบทให้แก่ทศศีลมาตาชาวศรีลังกา เป็นภิกษุณี ๑๐ รูป ที่เมืองसानาถ ประเทศอินเดีย

^๔ Edward Conze, Buddhist Texts Through the Ages, p.382

ครั้งนี้ ข่าวการอุปสมบทเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางในสังคมชาวศรีลังกา นำไปสู่การอุปสมบทครั้งใหญ่ ซึ่งนับเป็นครั้งประวัติศาสตร์ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย ในปี ๑๙๙๘ คราวนี้ มีทศศีลมาตาที่ทรงความรู้ของประเทศ ๒๐ รูป โดยการคัดเลือกโดยคณะสงฆ์ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ของศรีลังกาเอง ได้รับการอุปสมบทอย่างถูกต้องโดยสงฆ์สองฝ่าย คือทั้งภิกษุณีสงฆ์และภิกษุสงฆ์

ทันทีที่กลับมาศรีลังกา คณะสงฆ์แห่งทัมพูลละ โดยการนำของพระศรีสุมังคโลมหาเถระได้จัดการอุปสมบททศศีลมาตาที่สงบสมัครมาเป็นภิกษุณี และทำการอุปสมบทอย่างเป็นระบบตลอดมาทุกปี ขณะนี้ภิกษุณีในสายสยามโมปาสิวงค์แห่งทัมพูลละถือว่าเป็นคณะภิกษุณีสงฆ์ที่มั่นคงและมีจำนวนสูงสุดในประเทศ เวลานี้มีประมาณ ๓๕๐ รูป

พระศรีสุมังคโลมหาเถระ รูปนี้ เป็นพระภิกษุในสายสยามวงศ์ รูปแรกที่เริ่มบวชให้แก่กุลบุตรโดยไม่จำกัดวรรณะ ล่าสุดเมื่อต้นปีนี้ ๒๕๔๘ ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นมหานายกแห่งทัมพูลละด้วย แสดงถึงการยอมรับในหมู่พระสงฆ์ในสยามวงศ์ด้วยกันทั้งในงานของท่านที่ให้การบวชแก่กุลบุตรโดยไม่จำกัดวรรณะ และการอุปสมบทพระภิกษุณี

สำหรับการอุปสมบทภิกษุณีของทัมพูลละนั้น นอกจากจะมีการคัดเลือกแล้ว ยังต้องมาเข้ารับการอบรม ๓ เดือน ก่อนพิธีอุปสมบทด้วย เพื่อให้แน่ใจว่า ภิกษุณีที่ได้รับการอุปสมบทออกไปนั้น ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบพร้อมที่จะรับหน้าที่ในการเป็นผู้สืบพระศาสนาได้อย่างแท้จริง

นอกจากภิกษุณีที่ให้การอุปสมบทโดยสยามวงศ์ของทัมพูลละแล้ว ก็ยังมีสมาคมพระภิกษุณีแห่งชาติที่เนาวกะละ ก็ได้รับการสนับสนุนจากพระภิกษุสงฆ์ มีการจัดการอุปสมบทให้ภิกษุณีเช่นกัน แม้ว่าจะไม่มีระบบแบบแผนดีเท่าที่ทัมพูลละก็ตาม ขณะนี้ ในสายนี้มีภิกษุณีประมาณ ๕๐ รูป

นอกจากการบวชภิกษุณีในสองสายนี้แล้ว ก็ยังมีภิกษุณีที่ได้รับการบวชโดยตรงมาจากไต้หวันอีกจำนวนหนึ่งไม่มากนัก

เนื่องจากระบบการปกครองคณะสงฆ์ของศรีลังกานั้น ต่างนิกายต่างมีความเป็นเอกเทศพอควร ไม่มีการรวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง เพราะฉะนั้น จึงพบว่า พระเถระรูปใดเห็นด้วย ก็สามารถสนับสนุน หรือแม้จัดการอุปสมบทให้แก่ภิกษุณีได้อย่างถูกต้องตามพุทธบัญญัติที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก จุลลวรรค ความว่า “โอ ภิกษุ ตถาคตอนุญาตให้พระภิกษุให้การอุปสมบทภิกษุณี” ส่วนพระภิกษุที่ไม่เห็นด้วยก็มีอยู่บ้าง แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป ท่าทีของการยอมรับก็มีมากขึ้นตามลำดับ

เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรในเมืองโคลอมโบเคยให้สัมภาษณ์ผู้เขียนใน พ.ศ. ๒๕๕๖ ด้วยท่าทางเป็นเชิงปฏิเสธอย่างมากในเรื่องการรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ แต่ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ ในงานประชุมชาวพุทธโลกเพื่อความร่วมมือในเรื่องการรับมือสึนามิ มีพระภิกษุณีจากไต้หวันมาเป็นเจ้าภาพปรากฏว่าท่าทีของหลวงพ่อรูปนี้ต่อเรื่องภิกษุณีก็พัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน

อีกประการหนึ่ง จากข้อต่อยทางภาวะเศรษฐกิจของประเทศ สืบเนื่องมาจากตั้งแต่ครั้งที่อยู่ภายใต้การปกครองของต่างชาติมาเป็นเวลานาน แม้อาคารเรียนโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ที่วัดเกลณียะ ก็ได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากพระภิกษุณีชาวญี่ปุ่น เป็นต้น ชาวศรีลังกาจึงต้องได้รับความช่วยเหลือจากต่างชาติอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในด้านการศึกษาวัดนธรรม ฯลฯ พระภิกษุสงฆ์ของศรีลังกาเองก็มีสติปัญญาที่จะเข้าใจได้ถึงความช่วยเหลือต่างๆที่ได้รับมาจากบรรดาภิกษุณีต่างชาติเหล่านี้ เรียกกว่าเป็นการเกื้อกูลกันที่ดี ท่าทีที่เคยแข็งกร้าวก็เริ่มผ่อนปรนไปในทางที่ดี

สำหรับในด้านการศึกษานั้น พระภิกษุสงฆ์ของศรีลังกาที่เข้ามาศึกษาอยู่ในประเทศไทยก็มีจำนวนหนึ่ง ขณะเดียวกัน ก็มีพระภิกษุสงฆ์ไทยที่ไปศึกษาอยู่ในศรีลังกา เพราะหวังอาศัยทั้งภาษาอังกฤษและภาษาบาลีที่ดูจะมีโอกาสดีกว่าในประเทศไทย

เราคงไม่ลืมว่า พระองค์เจ้าปฤถะกวางค์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีการศึกษาดี สำเร็จการศึกษามาจากอังกฤษ ก็ได้เดินทางไปอุปสมบทอยู่ในศรีลังกา จนได้เป็นพระเถระ และได้สร้างวิทยาลัยไว้ที่วัดทิปทูตมารามยะ (Dipaduttamaramaya) ปุราณไทยราชามหาวิหาร ที่เมืองโคลอมโบ ทรงเป็นเจ้าของวัดนี้ด้วยในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๙-๒๔๕๕ และเมื่อเสด็จกลับมาถวายเพลิงพระบรมศพของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ เลยไม่ได้เสด็จกลับไปอีกตามที่ตั้งใจเดิมเพราะถูกสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยับยั้งไว้^๕

ในช่วงที่เป็นเจ้าอาวาสอยู่นั้นได้ทรงพัฒนาวัด โดยจัดระบบการศึกษาของสงฆ์ที่เรียกว่า ปรีเวณะขึ้น เป็นการให้การศึกษาแก่พระเณรในวัดจนถึงมัธยมปลาย โดยให้มีหลักสูตรทางธรรมควบคู่กันไป อาคารเก่าที่ทรงสร้างไว้ ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ชื่อ Prince College นับว่าพระองค์เจ้าปฤถะกวางค์ทรงมีคุณูปการต่อการศึกษาของสงฆ์ในศรีลังกาเป็นอย่างมาก แม้เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๘ ที่ผู้เขียนไปเก็บข้อมูลให้งานวิจัยชิ้นนี้ก็ยังมีนักวิชาการพุทธศาสนาที่เอ่ยถึงพระนามของพระองค์ด้วยความชื่นชม

๕ จากรูปถ่ายและลายลักษณ์อักษรที่ท่านส่งไปเรียนท่านอาจารย์สุกฤดีซึ่งเป็นอุปัชฌาย์ชาวศรีลังการูปถ่ายดังกล่าว บัดนี้ เก็บรักษาไว้ที่วัด Abhinavarama (Subhuti Vihara) อยู่ที่ Kudevasakaduwa ก่อนถึง Karuttara นอกเมืองโคลอมโบ พระองค์เจ้าปฤถะกวางค์อุปสมบทที่วัดนี้

พระรูปพระองค์เจ้าปฤศตวงศ์ที่เก็บรักษาไว้ที่วัดอภินิหาราม นอกเมืองโคลัมโบ

วัดที่พระองค์เจ้าปฤศตวงศ์เป็นเจ้าอาวาสอยู่นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลก็เคยเสด็จไปเยือนและปลูกไม้จันทน์แดงไว้เป็นที่ระลึก เมื่อ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันก็เคยเสด็จและปลูกต้นไม้ไว้เป็นที่ระลึกเช่นกัน เมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๔๙๓ และท้ายสุด เจ้าฟ้าจุฬาภรณีก์เสด็จมาปลูกไม้จันทน์เช่นกัน เมื่อ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๒

นับว่าความสัมพันธ์ระหว่างศรีลังกาและประเทศไทยนั้นมีความ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจวบจนทุกวันนี้ ทั้งในระดับพระสงฆ์และในระดับสถาบันกษัตริย์ การเรียนรู้ และซึมซับทางคุณธรรมจากประเทศศรีลังกาก็เป็นสิ่งที่ไหลถ่ายเทไปมาในช่วงหลายศตวรรษที่ผ่านมา

บทที่ ๕

ระบบวรรณะในศรีลังกา

ในการทำความเข้าใจกับค่านิยมในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมศรีลังกา จำเป็นต้องเข้าใจระบบวรรณะ ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการสร้างสรรค์คุณค่าทางจริยธรรม การปูพื้นฐานความเข้าใจในเรื่องระบบสังคมโดยเปรียบเทียบกับระบบวรรณะที่เราคุ้นเคยในอินเดีย จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้น

ระบบวรรณะที่เกิดขึ้นในอินเดียนั้น ต้องถอยไปในประวัติศาสตร์ตั้งแต่เมื่อชาวอารยันเข้ามายึดครองและตั้งรกรากในดินแดนชมพูทวีป

โดยชาติพันธุ์ ชาวอารยันรูปร่างสูง ผิวขาว จมูกโด่ง เดิมอยู่ในดินแดนทางตะวันออกกลางที่เราเรียกกันว่า แยกขาว แต่ในสมัยนั้น อารยันยังเป็นชนเผ่าเร่ร่อน มีความสามารถในการสู้รบบนหลังม้า มากกว่าชาวพื้นเมือง ที่เรียกว่า มิลักกะ หรือทราวิท ซึ่งเป็นเจ้าของท้องที่ในดินแดนชมพูทวีป

ชาวอารยันเข้ามาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียปัจจุบัน ขับไล่ชาวพื้นเมืองออกไปกระจุกตัวอยู่ทางตะวันออกที่ปัจจุบันเป็นเบงกอล และลงใต้ เป็นชาวอินเดียใต้ ทั้งชาวเบงกอลและอินเดียใต้มีชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมต่างกันโดยสิ้นเชิงจากชาวอารยัน

เมื่อชาวอารยันลงหลักปักฐานสร้างบ้านเรือนอยู่ในชมพูทวีป เกิดการซึมซับทางวัฒนธรรมกับชนพื้นเมืองขึ้น อารยันต้องยอมรับว่า พวกทราวิท ชนพื้นเมืองที่ตนปกครองนั้น มีความเจริญในทางวัฒนธรรมและโดยเฉพาะทรรคนะมูมมองในทางจิตวิญญาณมีความละเอียดลึกซึ้งกว่า แต่ขณะเดียวกัน ก็รังเกียจรูปร่างหน้าตาของพวกทราวิทที่ต้อยกว่าตน กล่าวคือ ผิวดำ ตัวเล็ก จมูกแบน ผมหยิก เป็นต้น ข้อมูลนี้เพิ่งมาได้ข้อสรุปหลังจากที่ได้มีการขุดค้นอารยธรรมโบราณเช่นที่ฮาร์ปปะ เป็นต้น

เดิมอารยันที่ยกเข้ามาครอบครองดินแดนชมพูทวีปนั้น ไม่มีระบบวรรณะที่ชัดเจน แยกเป็นสองกลุ่มโดยหน้าที่การทำงาน คือ พวกพระที่ทำพิธีทางศาสนา และนักรบ

ต่อมาเมื่อเข้ามาอยู่ในดินแดนชมพูทวีปแล้ว พัฒนาระบบวรรณะขึ้นเป็น ๔ วรรณะใหญ่ และให้ความหมายทางศาสนาเพื่อแสวงหาความชอบธรรมเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยอมรับของสังคมได้ง่ายขึ้น โดยอ้างว่า พระพรหมเป็นพระผู้สร้างวรรณะต่าง ๆ เกิดขึ้นจากส่วนต่าง ๆ ของพระพรหม วรรณะทั้งสี่มีดังนี้

วรรณะพราหมณ์ คือพวกพระเดิม มีหน้าที่ชัดเจน คือทำพิธีทางศาสนา ทำพิธีสวด และทำการสอนศาสนา เชื่อกันว่าเกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม

วรรณกะษัตริย์ ทำหน้าที่สู้รบป้องกันประเทศ ถือว่าเกิดจาก พระกรของพระพรหม

วรรณแพศย์ ทำหน้าที่ค้าขาย ทำมาหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ถือว่า เกิดจากท้องของพระพรหม

วรรณศูทร มีหน้าที่รับใช้วรรณทั้งสามข้างต้น ถือว่าเกิดจาก เท้าของพระพรหม

ในระบอบวรรณข้างต้นนี้ อธิบายว่า สามวรรณแรก เป็นทวิชาติ คือเกิดสองครั้ง ครั้งแรกเป็นการเกิดจากท้องมารดา และครั้งที่สอง เป็นการเกิดในความหมายของศาสนา ในขณะที่พวกศูทร คือพวกทราวิท ขนพื้นเมืองเดิมซึ่งมีความแตกต่างโดยสายเลือดและชาติพันธุ์ อันหมายถึง ความแตกต่างทางรูปร่างหน้าตาระหว่างชนชั้นปกครองและชนเผ่าเดิมที่ ถูกปกครอง โดยจัดให้อยู่นอกระบบทวิชาติ และต้องถูกจำกัดหน้าที่ใน สังคมให้รับใช้วรรณทั้งสามดังกล่าวข้างต้น

หรือกล่าวให้ชัดเจนคือให้พวกทราวิทรับใช้พวกอารยัน ให้ผู้ถูก ปกครองซึ่งเป็นเจ้าของดินแดนเดิมรับใช้ผู้เข้ามาครอบครอง

และเพื่อให้มั่นใจว่าไม่มีการผสมผสานสายเลือดของอารยันกับ พวกทราวิท ระบอบวรรณห้ามการแต่งงานข้ามวรรณ หากพวกทวิชาติ แต่งงานกับศูทร ลูกที่เกิดจะเป็นจันฑาล คนในวรรณอื่นจะไม่คบค้า สماعคมด้วย พวกจันฑาลทำงานชั้นต่ำ เช่น คนกวาดถนน ล้างท่อ ระบายน้ำสาธารณะ เป็นต้น

ระบอบวรรณของอินเดียจะตายตัว กล่าวคือเมื่อเกิดในวรรณใด ก็สังกัดกับวรรณจนวันตาย เดิมวรรณมีความเกี่ยวข้องกับธรรมะของ วรรณ ธรรมะตรงนี้ใช้ในความหมายของหน้าที่ ปัจจุบันแม้อาชีพจะ เปลี่ยนไป แต่วรรณก็ยังคงสังกัดอย่างเดิม ระบอบวรรณเป็นค่านิยม

ทางสังคมที่ทำให้ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา แม้ในช่วงที่อังกฤษเข้ามาปกครอง อยู่ ๒๐๐ ปี พยายามยกเลิกระบบวรรณะ เพราะเห็นเป็นอุปสรรคต่อการ พัฒนาประเทศ แต่ก็ยกเลิกได้เพียงโดยนัยทางกฎหมาย ในทางพฤตินัย ระบบวรรณะยังเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย และถือกันอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะระดับชาวบ้านในชนบท ในเมืองหลวง ในหมู่ชาวอินเดียที่มีการ ศึกษาความเชื่อและการรักษาระบบวรรณะอาจจะเจือจางลงไป

ศรีลังกาก็มีระบบวรรณะเช่นกัน แต่ด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่าง โดยสิ้นเชิง ในการจัดระบบวรรณะของศรีลังกา ไม่พูดถึงวรรณะพราหมณ์ อาจจะเป็นเพราะไม่ได้รับพราหมณ์ในศาสนาฮินดูเข้ามาในระบววัฒนธรรม ผู้ที่ทำหน้าที่พราหมณ์ในวัฒนธรรมสิงหลจึงเป็นพระสงฆ์ ตั้งเดิมพระสงฆ์ ไม่มีวรรณะ แท้ที่จริงนับตั้งแต่สมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงปฏิวัติ ระบบวรรณะ และทรงถือว่าผู้ที่เป็นพราหมณ์นั้น มิใช่การสืบทอดทาง สายเลือด แต่เป็นโดยการกระทำ

อย่างไรก็ตามในสมัยแคนติ กษัตริย์ชาวสิงหลในราชวงศ์แคนติ รังเกียจพระสงฆ์ที่มาจากวรรณะต่ำ ที่ประพฤติตัวไม่เหมาะสม กล่าวคือ ประชาชนทั่วไปนั้น เมื่ออยู่ต่อหน้ากษัตริย์ต้องแสดงความเคารพโดยการ ลดผ้าคลุมไหล่ลงมาระดับเอว ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจ ว่าไม่ได้ซ่อนอาวุธไว้ในผ้าคลุม แต่มีพระภิกษุจากวรรณะต่ำรูปหนึ่ง อาจจะเป็นอาการตกใจว่าอยู่ต่อหน้ากษัตริย์ ลดผ้าจีวรลงเหมือนกับฆราวาส เป็นที่ไม่พอพระทัยของกษัตริย์ ว่าพระภิกษุจากวรรณะต่ำไม่รู้การณ อันควรไม่ควร จึงออกคำสั่งให้อุปสมบทกุลบุตรได้เฉพาะที่มาจาก วรรณะโคยิกาม หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า โควิ ซึ่งเป็นวรรณะสูงของ วัฒนธรรมสิงหล ประเพณีนี้ พระสงฆ์นิคายสยามวงศ์ยังถือปฏิบัติต่อมา จนถึงปัจจุบัน

วรรณะกษัตริย์หมายถึงกษัตริย์และพระราชวงศ์ ซึ่งไม่เกี่ยวกับประชาชนทั่วไป วัฒนธรรมเดิมของศรีลังกา ไม่มีชาวเมืองเป็นทหาร ผู้ที่ทำหน้าที่ทหารปกป้องราชบัลลังก์เป็นทหารรับจ้างมักจะข้ามมาจากแผ่นดินใหญ่คืออินเดีย

ในการจัดระบบวรรณะของศรีลังกา เป็นการจัดตามหน้าที่และอาชีพโดยมีสถาบันกษัตริย์เป็นจุดศูนย์กลาง ประชาชนทำงานตอบแทนกษัตริย์ ในฐานะที่กษัตริย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ถือว่ากษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด จึงต้องตอบแทนการใช้สอยที่ดิน ตามความสามารถและความถนัดของตน เช่น ถ้าเป็นช่างไม้ ก็ให้ทำงานเกี่ยวกับเครื่องมือไปถวายเป็นวัง ตามความต้องการที่ในพระราชวังจะระบุม่าเป็นครั้งคราว บางอาชีพต้องจ่ายเป็นเงินเป็นค่าตอบแทนนอกเหนือจากจะให้บริการตามอาชีพที่ตนถนัด

ระบบวรรณะของศรีลังกาจึงมีความแตกต่างที่ชัดเจนจากอินเดีย แม้จะใช้คำว่าระบบวรรณะเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันทั้งความหมายเดิม และการนำไปใช้ เรียกว่า แตกต่างทั้งที่มาและวิธีการ

ดังนั้นเมื่อพูดถึงวรรณะสำหรับประชาชนทุกๆ ไปจึงเริ่มที่วรรณะแพศย์ ในตารางที่มีชาวต่างชาติศึกษาไว้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๘๑ (Robert Knox) ให้รายชื่อวรรณะไว้ดังนี้

ห่านทुरु เจ้านาย

ช่าง (ช่างทอง ช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างทาสี)

กुरुเว (โขนช่าง ได้รับความเคารพระดับเดียวกับพวกช่าง)^๖

๖ Ralph Pieris. Ceylon University Press Board, 1956.

ช่างตัดผม

ช่างทำหม้อ

ระทะวะ (คนซักผ้า)

หันคะรัมมุ

ปะทุไว

ช่างจักสาน (รวมพวกโหระ คนตีกลอง ฟ้อนรำขับร้อง)

กัญญโย (ช่างสานตะกร้า)

กินนารุ (ช่างสานเสื่อ)

โรฎฐิ (นอกวรรณะ)

ในขณะที่จอห์น เดวี ค.ศ. ๑๘๒๑^๗ อีกประมาณ ๒๐๐ ปีต่อมาได้
บันทึกลำดับทางวรรณะละเอียดมากขึ้นดังนี้

วรรณะแพศย์

โคยิวังศ์ เกษตรกร และรวมพวกแวดตะ (ชนพื้นเมืองเดิม)

นิลมักการ ปศุสัตว์

วรรณะศูทร

กราวะ อาชีพชาวประมง

ฉันโท (เช่นพวก ทูไร) อาชีพเก็บน้ำตาล ทั้งน้ำตาลมะพร้าวและตาล

อจาโร พวกช่าง

หันนะลี ช่างตัดเสื้อ

พัทหาละ ช่างปั้นหม้อ

อัมพาฎฐะโย กัลบก ช่างตัดผม

๗ Ralph Pieris. Ceylon University Press Board, 1956.

ระทา คนชักผ้า
 หาลิ, ชะเล็ฮัส
 หะกรู ทำน้ำตาลปึก
 หุญ
 ปันนะโย พวกตัดหญ้า
 วิลลิ ทูระเย (เฉพาะในอำเภอหฺวะระกะละวียะ)
 ดอดตะ
 ปะทุ (ช่างหลอมเหล็ก และรวมเพศฆาต)
 เพรวะระ ตีกลอง
 หันทิ จัดหาเครื่องจักสาน ตะกร้า ฯลฯ ให้ในวัง
 ปัลละรุ
 โอลิ
 ระทะโย
 ปะลิ ชักผ้าให้พวกที่อยู่ต่ำกว่าข้างบันหม้อ
 กิณะระระ

นอกวรรณะ

คัตตะรุ
 โรฎิ

จะเห็นว่าในรายชื่อวรรณะที่ให้ไว้ข้างบนนี้ ระหว่างศตวรรษที่ ๑๗
 จนถึง ๑๙ มีรายละเอียดของวรรณะตามอาชีพเพิ่มมากขึ้น อาจจะเป็น
 เพราะสังคมพัฒนาขึ้น ความต้องการของสังคมมากขึ้น ความต้องการ
 การบริการและอาชีพจึงมากขึ้นและซับซ้อนตามลำดับ

เนื่องจากวัฒนธรรมศรีลังกาขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงมีเหตุผลที่จะให้ความสำคัญต่อเกษตรกรรมและผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินทำกิน ถือว่ามีฐานะและมีตำแหน่งในทางสังคมสูงกว่าวรรณะและอาชีพอื่นๆ วรรณะนี้เรียกว่าวรรณะโคยิกาม หรือโควิ วรรณะนี้ต้องจ่ายภาษี ที่เรียกว่าราชกิยะเป็นข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวศรีลังกา ในเวลาที่บ้านเมืองไม่สงบ วรรณะนี้จะต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารด้วยเช่นเดียวกับพวกเวตตะ ซึ่งเป็นชาวป่า หากินโดยการล่าสัตว์และหาของป่า เมื่อคราวที่ศรีลังกาทำสงครามกับพวกดัทซ์ เวตตะก็ออกมาช่วยสู้รบเช่นเดียวกับวรรณะอื่น ๆ

เนื่องจากเป็นวรรณะที่สูงที่สุด ยังมีสิทธิทางศาสนาเหนือวรรณะอื่น กล่าวคือ ในสยามวงศ์จะบวชให้เฉพาะกุลบุตรจากวรรณะนี้ นิกายสยามวงศ์ ซึ่งเป็นนิกายที่เก่าแก่ที่สุดในปัจจุบัน (๒๕๐ ปี) เป็นนิกายที่มีที่ดินเป็นสมบัติของวัดมากที่สุด จึงเป็นนิกายที่มีฐานะดีที่สุดเมื่อเทียบกับอีกสองนิกายรองลงไป คือ นิกายอมรปุระ (พม่า) และนิกายรามัญญะ (มอญ จากพม่าตอนล่าง)

การปลุกฝังและสืบทอดค่านิยมทางจริยธรรมและคุณธรรมส่วนใหญ่มจะได้จากการศึกษาในวัดที่เรียกว่า ปิริเวณะ ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาพุทธศาสนาที่ผ่านมาทางการศึกษาของวัด ในขณะที่พระสงฆ์นิกายสยามวงศ์เป็นนิกายที่ใหญ่ที่สุด จึงต้องนับว่า การปลุกฝังคุณค่าทางจริยธรรมและคุณธรรมกระทำโดยพระสงฆ์สยามนิกายที่เป็นวรรณะโควิด้วย เพราะเป็นวรรณะที่สูงที่สุดและมีจำนวนมากที่สุด

แม้ว่าชาวสิงหลในปัจจุบัน จะยืนยันว่า ระบบวรรณะไม่มีความสำคัญมากเช่นกับชาวอินเดีย แต่ในการประกาศหาคู่ครองในหน้าหนังสือพิมพ์รายวันทั้งภาษาอังกฤษและสิงหล ก็จะทำให้เห็นว่าหลายครั้งที่

ผู้ประกาศแสวงหาคุ้มครองยังระบุวาระของตนและวาระที่ตนต้องการ
แสวงหาเป็นคุ้มครอง โดยเฉพาะถ้าเป็นวาระโควิ นั่นคือ ถ้ามาจาก
วาระโควิ ถ้าเลือกได้ ก็อยากจะไปสู่วาระโควิด้วยกัน

วาระที่จัดเป็นวาระสูงอื่นๆ จะทำงานดูแลการจัดการในจังหวัด
อำเภอ ตำบล ไล่ลงไป

สำหรับพวกที่เป็นวาระต่ำลงไป จะมีหน่วยงานของพระเจ้า
แผ่นดินที่ดูแลการบริหารปกครอง ในเมืองอุษะรัต ตระกูลหลักสี่เชื้อ
สายมาจากพวกปาดทุ และพวกช่างชาวอินเดียที่นำเข้ามาในศตวรรษที่
๑๕-๑๖ คัมภีร์ขนวงศ์ ซึ่งพูดถึงเผ่าพันธุ์ของประชาชน มีบันทึกแล้วว่า
วาระนี้ แบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือพวกช่างเหล็กพวกหนึ่ง และช่างไม้
กับช่างหินอีกพวกหนึ่ง

ในสมัยแคนติ แบ่งย่อยออกไปอีก เป็นช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างขัดหิน
ช่างสกัดหิน ช่างสี ช่างแลคเคอร์ ช่างแกะสลักงาและเขาสัตว์ ช่างทอง
เหลือง ช่างไม้ ฯลฯ

ในแต่ละจังหวัดจะมีแผนกช่าง คือพวก กฎฎัลพัททะ ทำหน้าที่
ต่างตามอาชีพและความถนัด

สำหรับในราชสำนักจะมีช่าง ๔ ตระกูล ในวาระนี้เรียกว่า
กฎฎัลหะทะเร ซึ่งเดิมรวมอยู่ในอาภรณ์ปะฎฐะเล

แผนกคมนาคม ในแผนกนี้ ดูแลพวกที่อยู่ในวาระกะเรเว คือ
ชาวประมง ซึ่งจะต้องส่งเครื่องบรรณาการว่าด้วยการคมนาคม ๑ เกวียน
คนที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้านจะได้รับการยกเว้น แต่ให้ส่งเกลือ ปลาเค็ม ฯลฯ
แทน และบางครั้งจะได้รับการมอบหมายให้จัดการธุรกิจทั้งซื้อและขาย
หมากให้ในวังด้วย

พวกหนึ่งเรียกว่า หุ่ลันพัททะ เป็นพวกเร่ร่อนอยู่ไม่เป็นที่ ไม่มีรายได้แน่นอนจึงไม่ต้องส่งบรรณาการนัก แต่ในสมัยแคนติ พวกนี้จะถูกเรียกไปทำงานทางทหารบ่อยๆ

พญาหลพัททะ เป็นวรรณะช่างปั้นหม้อ วรรณะนี้ทำอิฐ หม้อ กระเบื้องส่งให้กับนายอำเภอในเขตปกครองของตน

รทาพัททะ เป็นวรรณะคนซักผ้า ที่ต้องผลัดเวรกันรับใช้หลวงทุกๆ สามเดือน ต้องดูแลผ้าขาวที่ทางการใช้ ตลอดจนตามไฟ และจัดหาเศษผ้าฝ้ายที่ใช้จุดไส้ตะเกียงเพื่อตามประทีป วรรณะนี้จัดลำดับเดียวกับช่างปั้นหม้อ จะไม่ซักผ้าให้กับคนในวรรณะที่ต่ำกว่าตน และมีผ้าพาดบ่าเป็นสัญลักษณ์

หันทะพัททะ เป็นวรรณะที่มีจำนวนน้อยมาก มีหน้าที่ถวายเป็นตะกร้าให้ในวัง รวมไปถึงแก้อีขนาดเล็กใหญ่ที่ทำจากหวาย

อีกวรรณะหนึ่ง คือ ปันนะยา เป็นวรรณะของพวกเลี้ยงช้าง ขึ้นอยู่กับแผนกกรูเว พวกนี้มีหน้าที่จับช้าง เลี้ยงช้าง ฝึกช้าง และดูแลช้างหลวง

หุ่ลพัททะ เป็นวรรณะผสมที่ทำหน้าที่ฉาบกำแพงและพื้น ทำความสะอาดกำแพงวัง พวกนี้เสียภาษีเป็นเงินและถ่านหิน แต่ในช่วงที่ทำงานให้หลวง ก็จะได้รับค่าแรงตอบแทนเป็นข้าว

พระวาโย เป็นวรรณะช่างทอ มีหน้าที่จัดหาผักส่งเข้ามาที่สวนกลาง บางอำเภอส่งผ้าที่ทอเอง บางครอบครัวทำงานตีกลอง ร้องรำในงานสำคัญ บางทีก็มีที่ทำกินจากวัด

วรรณะเล็ก ๆ อีกวรรณะหนึ่ง คือพวกกินนระ พวกนี้ทำเชือกและเสื่อให้สวนกลาง คนในวรรณะนี้ทั้งชายและหญิงจะไม่ใช้เครื่อง

ระดับบนศิระษะ และจะไม่นุ่งผ้าต่ำกว่าเข่า (นุ่งผ้ายาวเป็นเครื่องหมายของวรรณะสูง)

พวกนอกรวรรณะที่เรียกว่า โจรฎิ ทำเชือกหนังที่ได้จากวัวที่ตาย โดยธรรมชาติเพื่อใช้ในการคล้องช้าง

วรรณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ พอเป็นสังเขปให้เห็นอาชีพและหน้าที่ที่ประชาชนมีต่อกษัตริย์ เมื่อศรีลังกาทกอยู่ภายใต้การปกครองของสเปน ดัทซ์ และอังกฤษตามลำดับเป็นช่วงระยะเวลายาวนานถึง ๔๐๐ ปี บทบาทของกษัตริย์หมดความหมายไปโดยปริยาย การที่ต้องทำงานเพื่อส่งบรรณาการให้กับกษัตริย์ก็หมดความหมายลงไปด้วย ความสำคัญในระบบวรรณะในศรีลังกาก็ไม่ผูกพันกับการทำงานอีกต่อไป

ในวรรณะสูง คือ โควิ เนื่องจากเป็นวรรณะที่มีสิทธิพิเศษโดยเฉพาะในคณะสงฆ์นิกายสยามวงศ์ทั้งมัลลวะและอัศศิริ การเกิดในวรรณะสูงก็ยังมีบทบาทในสังคมของชาวสิงหลอยู่ แม้ว่าบทบาทในวรรณะอื่น ๆ จะผสมผสานกันไปมากแล้วก็ตาม

ความรู้สึกของประชาชนทั่วไป ดูเหมือนว่าระบบวรรณะจะไม่มีอิทธิพลมากนัก แต่ถ้าเป็นวรรณะโควิ ซึ่งเป็นวรรณะสูง การอบรมเลี้ยงดูก็ยังมียทธิพลในการปลูกฝังให้มีความรักศักดิ์ศรี พากภูมิใจในวรรณะและชาติตระกูล เป็นต้น

ในการปลูกฝังคุณธรรมของครอบครัว สำหรับพวกโควิดูจะมีการสอนให้รักชาวรรณะของตนเนื่องจากเป็นวรรณะสูง ในแง่ที่เป็นเชิงลบ บางครั้งจะเห็นแววของการดูถูกเหยียดหยามวรรณะอื่นก็มีอยู่บ้าง แต่ไม่รุนแรง และการจำกัดระหว่างวรรณะไม่ชัดเจนเท่ากับระบบวรรณะอินเดีย

บทที่ ๖

บทบาทของมารดาบิดาในการปลูกฝัง จริยธรรมและคุณธรรมให้แก่บุตรหลาน

บทบาทของสตรีในฐานะที่เป็นมารดา เป็นผู้ที่ต้องให้กำเนิดแก่บุตรธิดา เป็นหน้าที่ที่ธรรมชาติเป็นผู้มอบให้ สังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยมนุษย์ยุคหิน ในการแบ่งหน้าที่ภาระรับผิดชอบในครอบครัว ผู้หญิงจึงมีบทบาทอยู่ภายในบ้าน เพราะต้องถูกจำกัดโดยธรรมชาติที่จะต้องตั้งครรภ์ ให้กำเนิดบุตร เลี้ยงดูบุตรเป็นเวลานานหลายปี มนุษย์เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้เป็นเวลายาวนานกว่าสัตว์ชนิดอื่น ผู้หญิงผู้เป็นมารดาจึงต้องมีหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนรับผิดชอบการทำงานภายในบ้าน รวมถึงการแสวงหาทรัพยากรอันเกี่ยวเนื่องกับการยังชีพในอาณาบริเวณรอบบ้าน

จากการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาทำให้เกิดความเข้าใจว่า นอกจากผู้หญิงเลี้ยงดูบุตรแล้ว ผู้หญิงยังเป็นผู้รู้แหล่งอาหาร และ แหล่งน้ำทางธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งแสวงหาเชื้อเพลิงเพื่อการหุงหาอาหาร ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของนาง ในขณะที่ผู้ชายจะออกไปล่าสัตว์ เป็นหมู่เป็นคณะ จะต้องใช้แรงกาย ไหวพริบ ความชำนาญลู่ทาง การรู้จักธรรมชาติ ฯลฯ แต่ครั้งที่ออกไปล่าสัตว์จะใช้เวลาหลายวัน

ในบริบทสังคมเช่นนี้เองที่ผู้หญิงต้องเป็นสมาชิกของครอบครัวที่จะต้องดูแลลูกเล็กๆ อย่างน้อยที่สุดก็จนกว่าเด็กชายจะอายุ ๑๒-๑๓ ปี ซึ่งเป็นวันที่สมาชิกชายในสังคมนั้นๆ จะให้ติดตามออกไปกับคณะล่าสัตว์ และหาอาหารนอกบ้าน

โลกของเด็กจึงเป็นโลกที่อยู่กับมารดา หรือสมาชิกฝ่ายหญิงมา โดยตลอด จนกว่าจะถึงวัยที่ก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ในสังคมโบราณเมื่อเด็กชายพร้อมที่จะก้าวเข้าเป็นสมาชิกของหมู่คณะ จะมีการทำพิธีรับเข้าสู่สังคม ในขณะที่เด็กหญิงจะอยู่กับบ้านและได้รับการฝึกอบรมในการดูแลจัดการบ้านเช่นเดียวกับมารดา ระยะเวลาที่เด็กหญิงจะอยู่บ้านนานเท่าใดขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ สังคม ประเทศ ที่แตกต่างกันไป

ในสังคมมนุษย์เช่นนี้ มารดาจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในการปลูกฝังจริยธรรมและคุณธรรมให้แก่ลูกหลานผู้เป็นเยาวชน ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม และประเทศชาตินั้น ๆ แม้ว่าหลายประเทศในซีกโลกตะวันตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของค่านิยมแบบบริโภคนิยม และวัตถุนิยมไปแล้ว เช่นเดียวกับประเทศในซีกโลกตะวันออกที่รับเอาความเจริญก้าวหน้าตามแบบตะวันตกเข้ามาเช่นเดียวกัน

ประเทศศรีลังกาก็เป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่าเป็นประเทศที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสเปน ฮอลแลนด์ และอังกฤษต่อเนื่องกันถึง ๔๐๐ ปี แต่โดยภาพรวม สังคมศรีลังกา ก็ยังให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะที่เป็น มารดาผู้เลี้ยงดู ปลูกฝั่ง อบรม บ่มเพาะค่านิยมในเชิงคุณธรรมและ จริยธรรมที่มีอิทธิพลยิ่งให้แก่ลูกหลาน

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์โดยตรงจากชาวศรีลังกา ชายหญิง ที่มีอายุในวัยบิดามารดา ปู่ย่าตายาย และเยาวชนเองตลอดจนการศึกษา จากข้อมูลที่เป็นข้อเขียนในภาษาอังกฤษ พบข้อมูลยืนยันตรงกันว่า ผู้หญิง มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการปลูกฝังค่านิยมในเชิงคุณธรรมและจริยธรรม ให้แก่บุตรหลาน

สำหรับบทบาทของบิดาในการปลูกฝังคุณธรรมในเยาวชน ศรีลังกานั้นเป็นรองจากรมารดา เพราะความรับผิดชอบในภาระทาง เศรษฐกิจ การหารายได้เข้ามาเลี้ยงดูครอบครัวยังเป็นหน้าที่หลักของ ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ในสังคมศรีลังกาส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายชาย คือ ผู้เป็นบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเป็นการแบ่งหน้าที่กันไปโดยปริยาย

แม้กระนั้น บิดาก็ยังมีบทบาททั้งโดยตรงและโดยอ้อม กล่าวคือ บิดามักจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกทุกคนในครอบครัว ใน บางครอบครัวอาจจะเห็นทั้งย่า ยาย มารดา และบุตรธิดา ที่บิดาจะเป็น ผู้รับผิดชอบนำไปส่งให้ได้ปฏิบัติธรรมที่วัด โดยที่ตนเองต้องไปทำงาน เช่นนี้เป็นต้น

การเป็นผู้นำให้สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสทำกิจกรรมทาง ศาสนาร่วมกันก็นับเป็นกระบวนการที่บิดาเป็นทั้งผู้ริเริ่ม และผู้นำ

ในการประกอบพิธีทางศาสนาที่บ้าน บิดามักเป็นผู้ต้องไปรับพระสงฆ์มาจากวัด เป็นผู้ประคองพระบรมสารีริกธาตุ ทูนศิระษะมาจากวัด บิดาหรือญาติผู้ชวยมักเป็นผู้ล้างเท้าให้พระ และเช็ดเท้าพระสงฆ์เมื่อมาถึงบ้าน ยกเว้นในกรณีที่เป็นพระภิกษุณีจึงจะเป็นย่า ยาย หรือมารดาที่จะสลับกันทำหน้าที่นี้ บุตรธิดาจะเห็นและจะเลียนแบบการรักษาประเพณีพุทธ และนับเป็นกระบวนการการปลูกฝังคุณธรรมที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของเยาวชนอย่างยิ่ง

เช่นนี้ จะเห็นว่า ทั้งบิดา และมารดาจะมีบทบาทร่วมกันในกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมให้เกิดในเยาวชน

ความเคารพในบิดามารดาและอาวุโส

สังคมชาวศรีลังกาเป็นสังคมที่ให้ความเคารพผู้ใหญ่ ซึ่งหมายถึงปู่ย่า ตายาย บิดา มารดา และถ้าเป็นชาวพุทธสิ่งหลังก็จะให้ความสำคัญต่อพระภิกษุและภิกษุณีด้วยอย่างยิ่ง

เนื่องจากประเทศศรีลังกาเป็นประเทศที่มีความหลากหลาย และซับซ้อนในเชิงวัฒนธรรม ศาสนา เชื้อชาติ และภาษา แต่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งชาวพุทธที่เป็นฆราวาสพระภิกษุณีอุบาสิกาที่เป็นพุทธสิงหล เยาวชนที่เป็นพุทธสิงหล และชาวคริสต์ที่เป็นทมิฬ ทุกคนให้ข้อมูลตรงกันว่าได้รับการปลูกฝังเรื่องความเคารพในอาวุโสมาเป็นอันดับแรก ทั้งที่ผู้สัมภาษณ์ไม่มีคำถามนำ

ภิกษุณีสีทัธา สุมณา เป็นพระภิกษุณีในวัย ๖๓ ปี ออกบวชตั้งแต่อายุ ๑๕ ปี เล่าว่า มารดาเน้นการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่เถียง ไม่ต่อปากต่อคำ หากผู้ใหญ่พูดคุยกัน ไม่ให้สอ ด หรือฟังการสนทนาของผู้ใหญ่

ในขณะที่ผู้สัมภาษณ์ไปหาหมออายุรเวท ขณะที่หมอกำลังเขียนใบสั่งยา ลูกสาววัย ๘-๙ ขวบ เข้ามาสวัสดิ์เพื่อไปลาโรงเรียน หมอชี้ให้ลูกสาวเดินอ้อมมาไหว้ภิกษุณี โดยใช้คำว่า “วันทนา” แสดงถึงความเคารพต่อสมณชีพราหมณ์

ที่น่าสนใจคือป้ายที่ติดไว้ที่หน้าร้าน เขียนด้วยอักษรสีแดงบนกระดาษผก่อง เป็นภาษาสิงหล อ่านได้ความว่า สำหรับคนไข้ที่มาให้หมอตตรวจ ขอให้นำใบปลูมาด้วย การมาหาหมอด้วยใบปลูในวัฒนธรรมศรีลังกา เป็นการแสดงความเคารพ แต่ในกรณีของพระภิกษุและพระภิกษุณีหมอให้ความเคารพและแสดงความเคารพโดยพระไม่ต้องนำปลูมาให้ เช่นนี้เป็นต้น

บิดามารดาเป็นบุคคลที่ลูกๆ จะต้องให้ความเคารพ ดังนั้น ข้าวของเครื่องใช้ของบิดา ไม่ว่าจะเป็นถ้วยกาแฟ แก้วน้ำ จานกินข้าว ฯลฯ ที่บิดาใช้ ลูกๆ จะต้องให้ความเคารพและจะต้องไม่หยิบไปใช้ร่วม การปลูผิง เช่นนี้มารดาเป็นผู้ปลูผิงค่านิยม โดยที่มารดาก็แสดงเป็นตัวอย่งที่จะไม่ใช่ของร่วมกับผู้เป็นสามี

ในขณะที่ให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ สังคมศรีลังกาก็รับเอาวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่มาจากอินเดีย ในหลายๆ บ้าน สมาชิกฝ่ายหญิงจะรับประทานอาหารหลังจากฝ่ายชาย คือบิดา และพี่ชาย น้องชาย แต่ในสังคมของชาวสิงหลที่ใช้ภาษาอังกฤษ สามีภรรยาหลายบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกันแล้ว โดยมีคนรับใช้เป็นคนคอยเสิร์ฟอาหาร

ด้วยค่านิยมที่มารดาปลูผิงให้ลูกมีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ยังรวมไปถึงการแต่งงานโดยบิดามารดาเป็นผู้จัดการให้อีกด้วย

คุณธรรมที่บุตรธิดาได้รับการปลูกฝังจากมารดา ในเรื่องความเคารพในผู้ใหญ่มีอิทธิพลอย่างยิ่ง เพราะสิ่งที่ตามมาก็คือ ลูกหลานจะเชื่อฟังบิดามารดา และอยู่ในโอวาท การปลูกฝังคุณธรรมอื่น ๆ ก็จะมาตามมาโดยง่าย อาจจะนับได้ว่า การปลูกฝังให้เด็กมีความเคารพในบิดามารดาและผู้ใหญ่ น่าจะเป็นคุณธรรมข้อแรกที่เราอาจจะนำกลับมาเน้นและเสริมการปลูกฝังคุณธรรมในเยาวชนไทย

การแต่งงาน

สังคมของชาวสิงหล เป็นสังคมที่มีชั้นวรรณะ แม้ว่าจะไม่ชัดเจนตายตัวเท่ากับชาวฮินดูก็ตาม

ชาวสิงหลมีประชากรประมาณ ร้อยละ ๗๐ ของประชากรศรีลังกา และในจำนวนนี้ มีวรรณะต่าง ๆ โดยที่ดั้งเดิมแบ่งแยกไม่ใช่ตามเชื้อสาย แต่แบ่งตามอาชีพ หลายครอบครัวไม่ได้ถือเคร่งตามวรรณะของตนอีกต่อไป แต่ก็ยังถือวรรณะเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกคู่ครองให้บุตรหลานของตน

ในหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน ไม่ว่าจะเป็น Island หรือ Observer ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษในศรีลังกา จะมีหน้าประกาศหาคู่ครองถึง ๒ หน้าเต็ม ๆ และในข้อมูลที่ลงในประกาศนี้ บ่อยครั้งจะพบว่า นอกจากอายุ เพศ การศึกษา อาชีพแล้วยังระบุวรรณะด้วย วรรณะที่สูงที่สุด คือ ไคว ซึ่งเป็วรรณะที่ทำการเกษตร ในความหมายที่ว่า จะต้องเป็นผู้ที่มีที่ดินทำกินมาก จึงจัดเป็วรรณะสูงสุด

บทที่ ๗

โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ แหล่งปลูกฝังจริยธรรมและคุณธรรมในศรีลังกา

ระบบโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ของศรีลังกามีประวัติความเป็นมาเพียง ๑๐๐ ปี โดยถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ ในช่วงที่ศรีลังกาอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ และถูกกดขี่ในทางความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาตลอดสี่ร้อยปีในช่วงที่ต่างชาติเข้ามายึดครองประเทศ บุคคลที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการก่อตั้งโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นกลไกในการสร้างฐานพลังทางจิตใจให้แก่ชาวพุทธ เป็นชาวอเมริกัน ชื่อ พันเอก เฮนรี สตีล ออลค็อต (Col. Henry Steel Olcott) โรงเรียนนี้อยู่ภายใต้การดำเนินการของยุวพุทธิกสมาคม (Young Men Buddhist Association) ต้องยอมรับว่า แม้แต่ชื่อของสมาคมก็เลียนแบบศาสนาคริสต์ (Young Men Christian Association

Y.M.C.A.) แต่เป็นการลอกเลียนแบบเพียงในเชิงโครงสร้าง โดยใช้เนื้อหา พุทธศาสนาที่ได้ผลอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสังคมศรีลังกาซึ่งอยู่ใต้การปกครองของต่างชาติถึง ๔๐๐ ปี ความคุ้นเคยอยู่กับโครงสร้างของ ศาสนาคริสต์อยู่แล้ว ทำให้การยอมรับเป็นไปได้ง่ายขึ้น แนนอนที่สุดการ เกิดขึ้นของโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์มีเหตุผลซ่อนเร้นทางการเมือง เป็นกลไกที่จะช่วยให้ชาวพุทธศรีลังกามีฐานกำลังทางความเชื่อ ทางศาสนาเป็นหลักยึด อย่างไรก็ตาม โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวัน อาทิตย์นี้มีอิทธิพลในการปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมและคุณธรรมให้แก่ ชาวพุทธสิงหลซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ในศรีลังกาเป็นอย่างยิ่ง

ศรีลังกาอยู่ภายใต้การปกครองของโปรตุเกส ซึ่งพยายาม ปลูกฝังความเชื่อทางศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกไว้มาก ต่อมา เป็นชาว ดัทช์ที่สนใจผลประโยชน์ทางการค้า ต่อมาเมื่อเกิดปฏิวัติอุตสาหกรรมใน ยุโรป อิทธิพลทางการค้าในต่างประเทศของดัทช์ถูกจำกัดลงไปด้วย อังกฤษ จึงเข้ามาแทนที่โดยง่าย ศรีลังกาตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษอีก ๒๐๐ ปี เพิ่งได้รับเอกราชเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑)

งานการรื้อฟื้นพระพุทธรศาสนาในศรีลังกา ต้องถือว่าเริ่มต้นที่ อนาคตาริก ธรรมपाल (ก่อนที่จะเสียชีวิตได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ แต่รู้จัก กันดีในนามนี้) เป็นผู้ที่มีความรู้ทางพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ได้อุทิศตนใน การเผยแผ่พระพุทธรศาสนาทั้งในอินเดียและศรีลังกา ชาวศรีลังกาเกิด ความตื่นตัวในการศึกษาพระพุทธรศาสนาอย่างจริงจังจากการรณรงค์ที่ สำคัญและมีผลอย่างยิ่งโดยอนาคตาริก ธรรมपाल

โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์รวมของครูที่เป็น อาสาสมัครทำงานสอนฟรี มีทั้งครูที่เป็นฆราวาสและพระสงฆ์ โรงเรียน นี้เป็นกำลังสำคัญในการต้านทานการโจมตีพระพุทธรศาสนาของฝ่าย

ปรักษ์อย่างดี ปู่พื้นฐานให้เขาวชนมีความรู้ประวัติพุทธศาสนา รู้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี อาจารย์ชูศักดิ์ ทิพย์เกษรที่เคยบวชและไปศึกษาที่ประเทศศรีลังกาอยู่ ๕ ปี ได้เขียนเอาไว้และสอดคล้องกับการสังเกตของผู้เขียนว่า^๘ โรงเรียนนี้ ช่วยให้เขาวชนได้รับบทเรียนโดยการเลียนแบบความประพฤติไปในตัวพร้อมๆ กับการเรียนจากตำรา ช่วยอบรมให้เขาวชนสร้างนิสัยที่ดี มีคุณค่าการดำเนินชีวิตตามคุณธรรมในแนวพุทธศาสนา ให้ทำตนเป็นชาวพุทธแท้สมชื่อ เป็นแหล่งให้การศึกษาศิลธรรมแก่เขาวชนอย่างดีที่สุด เพราะเขาวชนเป็นฐานของสังคม เมื่อเขาวชนมีคุณธรรม มีจริยธรรม เมื่อเติบโตขึ้น ก็จะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติในโอกาสต่อไป

ในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมาตัวเอง ที่คณะสงฆ์เห็นความสำคัญในการปลูกฝังพระพุทธศาสนาให้แก่เขาวชนชาวพุทธ โดยเริ่มจากวัดซึ่งมีความพร้อมทางด้านสถานที่และบุคลากรอยู่แล้ว ในปัจจุบันเลขาธิการกระทรวงพระพุทธศาสนาของศรีลังกา นายอภัยวิกรม (D.W.Abeywickrama)^๙ ให้ข้อมูลด้วยความภาคภูมิใจว่า มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ถึง ๙,๐๐๐ แห่ง

แม้ที่ศูนย์ฝึกอบรมภิกษุณีสงฆ์ที่กุลนเดวะ เมืองดัมบุลละ^{๑๐} ที่ตั้งอยู่ห่างไกลในป่าและชาวบ้านที่อยู่รอบข้างยากจน ก็ยังมีนักเรียนมาเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ประมาณ ๕๐ คน สำหรับวัดกัลยาณี

๘ พระพุทธศาสนาในศรีลังกา มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๐๘ หน้า ๓๕๕

๙ Secretary, Ministry of Buddha Sasana, 135 Dharmapala mawatha, Colombo 7, interviewed on June 29, 2005

๑๐ สังเกตการณ์วันอาทิตย์ที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๔๘

หรือเกณียะ ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นวัดที่มีชาวต่างประเทศนิยมไปเที่ยวมากที่สุดวัดหนึ่งในกรุงโคลอมโบ เพราะมีจิตรกรรมฝาผนังที่สำคัญ แม้จะมีพระประจำเพียง ๑๐ รูป^{๑๑} แต่มีนักเรียนวันอาทิตย์สูงมากถึง ๔,๐๐๐ คน

เช่นเดียวกับอีกวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงในโคลอมโบ คือวัดวชิราราม เพราะมีท่านนารถะเถระ ซึ่งเป็นพระภิกษุนักวิชาการและมีความรู้ทางพุทธศาสนา อย่างดี ได้รับการยอมรับทั้งในศรีลังกาและในต่างประเทศ (ค.ศ. ๑๘๙๘-๑๙๘๓) จึงทำให้วัดวชิรารามมีชื่อเสียงในด้านโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไปด้วย ที่โรงเรียนนี้ แม้ในปัจจุบันยังมีนักเรียนมากถึง ๓,๐๐๐ คน

อีกโรงเรียนหนึ่ง คือโรงเรียนที่สำนักปฏิบัติวิปัสสนาสัมโพธิะ ในโคลอมโบเช่นกัน มีนักเรียนพระพุทธศาสนาวินิจฉัย ๘๐๐ คน (เปิดสอนทุกวันเสาร์) มีชื่อเสียงโดดเด่นเพราะสอนเป็นภาษาอังกฤษ^{๑๒} เป็นการตอบสนองความต้องการในหมู่ชาวศรีลังกาที่ใช้ภาษาอังกฤษที่ต้องการปลูกฝังพระพุทธศาสนาให้แก่บุตรหลานของตนใส่หนึ่ง และสำหรับชาวศรีลังกาที่ต้องการให้บุตรหลานของตนได้ฝึกภาษาอังกฤษอีกใส่หนึ่ง

ข้อมูลจากกระทรวงพระพุทธศาสนา ระบุว่าจำนวนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวินิจฉัยทั้งประเทศมี ๘,๙๐๐ แห่ง และจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนวันอาทิตย์มีจำนวน ๒.๒ ล้านคน

๑๑ สัมภาษณ์ท่านเจ้าอาวาส พระภิกษุหมื่นทะเลาะ วันอาทิตย์ที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๘

๑๒ สัมภาษณ์นางเกอเธ่ เดอ ซิลวา ครูสตรีที่สอนที่โรงเรียนนี้มา ๔๐ ปี วันอาทิตย์ที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๘

บทบาทของรัฐบาลในการจัดการการศึกษา

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นการปลูกฝังพระพุทธศาสนาทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่รัฐบาลเข้ามาจัดการ โดยผ่านกระทรวงพระพุทธศาสนา โดยจัดหาตำราเรียนให้ฟรีทุกชั้นทุกโรงเรียน ในการจัดทำตำราเรียนนั้น กระทรวงพุทธศาสนาได้แต่งตั้งกลุ่มบุคคลให้รับผิดชอบในการผลิตหนังสือเรียน หนังสือเรียนสำหรับโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์นั้น แต่ละชั้นจะมีเพียงเล่มเดียว แต่บูรณาการองค์ความรู้รวมอยู่ในเล่มเดียวกันตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง เฉพาะงานวิจัยนี้ได้สรุปตัวอย่างหนังสือเรียนชั้น ป.๑ ไว้ให้ในภาคผนวกตอนท้าย เฉพาะชั้นปีที่ ๑๐ เท่านั้น ที่พิเศษกว่าชั้นอื่น หนังสือเรียนจะแยกตามรายวิชา เป็น ๔ เล่ม

นอกจากนี้ กระทรวงพระพุทธศาสนา ยังเป็นศูนย์กลางในการจัดการสอบด้วย การสอบชั้นสูงสุดที่นักเรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่นักเรียนภาคภูมิใจเป็นพิเศษ คือการสอบเป็นธรรมมาจารย์ ต่อ ยอดขึ้นไปจากชั้น ๑๐ (เทียบเท่า ม.๖ ของไทย) ถือเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

โรงเรียนต่าง ๆ รับผิดชอบในการจัดสอบชั้นปี ๑-๔ ชั้น ๕-๙ การจัดการสอบอยู่ในความรับผิดชอบของยุวพุทธิกสมาคม สำหรับนักเรียนที่เรียนจบชั้น ๑๐ จะมีการสอบทั่วประเทศ โดยรัฐบาลเป็นผู้ดูแลจัดการสอบ ตรวจสอบข้อสอบ และประกาศผลการสอบ

นอกเหนือจากความสนใจของนักเรียน และความสนใจของบิดามารดาที่เป็นชาวพุทธ ที่อยากให้นุตรธิดาได้รับการปลูกฝังพระพุทธศาสนา

แล้ว กลไกสำคัญคือ รัฐบาลสร้างระบบรองรับ ถ้านักเรียนที่เรียนจบชั้น ๑๐ ต้องการเรียนต่อในภาคอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ สำหรับนักเรียนที่มีประกาศนียบัตรจากโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะได้คะแนนพิเศษ ๑๐ คะแนน ทำนองเดียวกับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในการกีฬา สำหรับนักเรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนต่อประกาศนียบัตรนี้ก็ยิ่งสำคัญสำหรับการสมัครเข้าทำงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ประกาศนียบัตรจากโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นอกจากจะเป็นคุณสมบัติรับรองความรู้ทางพุทธศาสนาแล้วยังถือว่าเป็นการรับรองจริยธรรมไปโดยปริยาย ถ้าเข้าสมัครงานคู่กันระหว่างคน ๒ คนที่มีคุณสมบัติอื่นๆ คู่กัน แน่แน่นอนที่สุดคนที่มีประกาศนียบัตรจากโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ย่อมได้รับการคัดเลือก อย่างน้อยก็ยังเป็นการรับรองว่าได้ถูกอบรมบ่มเพาะหล่อหลอมในคุณธรรมทางพระพุทธศาสนามาถึง ๑๐ ปี ในแต่ละปีแผนกจัดการการสอบชั้น ๑๐ ให้ตัวเลขว่ามีนักเรียนเข้าสอบในชั้น ๑๐ มีจำนวน ๑ แสน คน

ในการเรียนการสอนนั้น ในแต่ละปีผู้ที่สอบได้คะแนนสูงสุดจะได้รับรางวัล ซึ่งประชาชนในหมู่บ้านนั้น ๆ จะเป็นผู้จัดการเพื่อส่งเสริมให้กำลังใจเยาวชน วิธีการแจกรางวัลจะจัดกันอย่างเอิกเกริก โดยทางยุวพุทธิกสมาคมจะเป็นผู้ออกไปประกาศนียบัตรสำหรับชั้นเล็ก ๆ แต่ถ้าเป็นชั้นปีที่ ๑๐ จะเป็นประกาศนียบัตรจากกระทรวงพุทธศาสนาและนอกจากนั้น ครูที่สอนพระพุทธศาสนาดีเด่นก็จะได้รับรางวัลเป็นเกียรติยศและจะมีพิธีแห่เป็นที่รู้กันทั่วไปในตำบลหรือหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นผลทางจิตวิทยาอย่างมาก เพราะต้องเข้าใจว่าบรรดาครูเหล่านี้เป็นอาสาสมัครล้วนแต่ละคนที่สัมภาษณ์ล้วนสอนมายาวนาน ๒๐ ปี บ้าง ๓๐ ปี บ้าง และทุกคนเล่าให้ฟังด้วยความภาคภูมิใจ

การให้เกียรติและยกย่องให้ปรากฏนั้น ทำในหลายรูปแบบ เช่น นักเรียนรุ่นพี่จะได้รับการมอบหมายให้ดูแลรุ่นเล็ก เป็นขั้นเป็นชั้นไป โดยรุ่นโตที่สุดที่มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของน้อง ๆ จะใส่แถบสามสี สีแดง น้ำเงิน และเหลือง ชั้นรองลงไปมีแถบสองสี สีน้ำเงิน และเหลือง และชั้นต่ำสุดใส่แถบสีเดียว คือสีเหลือง เช่นนี้เป็นต้น นักเรียนรุ่นพี่ที่ได้รับเลือกให้ใส่แถบนี้ นอกเหนือจากภาระหน้าที่ให้ดูแลรุ่นน้องแล้ว ยังต้องทำตัวเป็นตัวอย่าง รักษาวินัย รักษาความเรียบร้อยของตนเอง ตั้งแต่การแต่งตัวสะอาด พุดจาไพเราะ มีสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง เป็นตัวแทนของรุ่นน้องในโอกาสต่างๆ เป็นต้น เป็นการสร้างบุคลิกภาพ โดยการหล่อหลอมโดยการปลูกฝังมาจากโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นี้เอง

กลุ่มเด็กชายวัยรุ่นที่โรงเรียนวันอาทิตย์ภาคภูมิเฝ้ากับสายสะพายสีน้ำเงินเหลือง

หน่วยงานที่รับผิดชอบในกระทรวงพุทธศาสนาเรียกว่าแผนก ศาสนกิจ (Dept. of Buddhist Affairs) มีเจ้าหน้าที่ทำงานประมาณ ๑๐๐ คน ผู้อำนวยการกอง ๑ ตำแหน่ง ผู้ช่วย ๒ ตำแหน่ง นอกจากนี้โคลอมโบ ซึ่งเป็นเมืองหลวงแล้ว ยังมีสำนักงานอีก ๒ แห่ง คือ ที่ แคนดี (เมืองหลวงเก่า) และที่ รัตนปุระ ปัจจุบันได้รับเจ้าหน้าที่เข้ามาใหม่ถึง ๕๐๐ ตำแหน่งเพื่อให้ทำงานในสำนักงานในส่วนต่างๆนี้

บทบาทของวัดในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา

วัดเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดในการจัดการเรียนการสอนพุทธศาสนาให้แก่เยาวชน ด้วยมีความพร้อมทั้งในแง่บุคลากร และสถานที่อันโอเอื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงจัดการการศึกษาในประเทศไทยก็ทรงมีความเห็นเช่นนี้ เมื่อโปรดฯ ให้มีการจัดการศึกษาแก่ประชาชนเป็นครั้งแรก โดยมอบหมายให้คณะสงฆ์ดูแลจัดการ ทรงมีความเห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า กระทรวงธรรมการ “ไม่มีน้ำยา” จึงทรงมอบหมายให้พระเจ้าน้อยยาเธอ กรมพระประมานุชิตชิโนรส ขณะนั้นดำรงตำแหน่งพระสังฆราช รับหน้าที่การดูแลจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป โรงเรียนใหญ่ ๆ หลายแห่งเป็นโรงเรียนวัด แม้ปัจจุบันจะมีความพยายามที่จะตัดคำว่า “วัด” ออกก็ตาม

ในศรีลังกา มีการจัดการศึกษาในวัดให้พระเถระและฆราวาสที่สนใจระบบการศึกษาของวัดแบบนี้เรียกว่า ปิริเวณะ หลวงพ่อคุณรัตนะ (West Virginia, U.S.A.) เล่าไว้ในหนังสือชีวประวัติของท่านว่า ใน ค.ศ. ๑๙๕๐ ท่านเข้าเรียนที่วิทยาลัยการ ปิริเวณะ เป็นปิริเวณะหนึ่งในสองแห่งที่มีชื่อเสียงมาก ขณะนั้น มีอาจารย์ ๑๐ คน สอนธรรมะ ประวัติพุทธศาสนา

ภาษาบาลี ภาษาสิงหล ภาษาสันสกฤต ภาษาทมิฬ และฮินดี^{๑๓}

ใน ค.ศ. ๑๘๖๙ เปิดการสอนเป็นครั้งแรกที่โททัณฑุระ

ค.ศ. ๑๘๗๓ เปิดวิทย์ัยปิรีเวณะ สอนพระพุทศศาสน่าที่
มาลีคะกัณทะ

ค.ศ. ๑๘๗๕ เปิดวิทยาลัยการปิรีเวณะที่ปาลียะโคทะ

ค.ศ. ๑๘๘๕ เปิด อานันทะวิทยาลัย โรงเรียนพุทศศาสนาระดับ
มัธยมแห่งแรก^{๑๔}

ปิรีเวณะเหล่านี้องที่เป็นศูนย์กลางการหล่อหลอมพระสงฆ์และ
ชาวพุทศให้มึฐานความรู้ทางพุทศศาสน่าที่มั่นคง และผลิตบุคคลากรให้แก่
โรงเรียนพระพุทศศาสน่าวันอาทิตยั

โรงเรียนพระพุทศศาสน่าวันอาทิตยันี้ตั้งอยู่วัดทั่วยัไปในศรีลังกา
โดยมีเจ้าอาวาสของวัดนั้นเป็นผู้อำนวยการ โดยมีครุผู้สอนมาจากพระสงฆ์
ผู้ทรงคุณวุฒิมิในวัดนั้น ๆ เอง แต่ปัจจุบันจ่านพระสงฆ์ไม่เพียงพอ เช่น
ที่วัดเกลณียะ มีพระสงฆ์ทั้งวัดเพียง ๑๐ รูป แต่มีจ่านนักเรียนใน
โรงเรียนพุทศศาสน่าวันอาทิตยัสูงถึง ๔,๐๐๐ คน จึงต้องอาศัยครุที่เป็น
อาสาสมัคร แต่จะต้องได้รับใบประกาศนียบัตรจากสมาคมเสียก่อน เพื่อ
แสดงว่าเป็นผู้มีคุณวุฒิมิ อนุญาตให้สอนในโรงเรียนพระพุทศศาสน่าวัน
อาทิตยัได้ และส่วนใหญพบว่าครุที่สอนในโรงเรียนก็มาจากโรงเรียน
พระพุทศศาสน่าวันอาทิตยันั้นเอง

๑๓ Journey to Mindfulness. The Autobiography of Bhante G. Bhante Henapola Gunaratna.
Boston: Wisdom Publication, 2003.

๑๔ Walpola Rahula, The Heritage of the Bhikkhu. Colombo: Godage International
Publishers (Pvt) Ltd. 2nd ed. 2003

ชั้นเรียนเด็กเล็กในโรงเรียนวันอาทิตย์วัดเกลณียะ เมืองโคลอมโบ

โรงเรียนพระพุทศศาสนาวันอาทิตย์มีเวลาเรียนครึ่งวัน คือ ๘.๓๐ น. ถึง ๑๒.๐๐ น. ทุกวันอาทิตย์ก่อนเข้าเรียน พระภิกษุ หรือภิกษุณี (ขึ้นอยู่กับว่าโรงเรียนนั้นตั้งอยู่ในวัดของภิกษุหรือภิกษุณี) จะเป็นผู้นำเด็กนักเรียนทั้งชายและหญิงประกอบพิธีทางศาสนา โดยฝึกให้เด็กรู้จักการสมาทานศีล ๕ สอนให้เด็กกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย รู้จักสวดมนต์ สรรเสริญพระพุทศคุณ พระอัมมคุณ พระสังฆคุณ แล้วจึงแยกย้ายกระจายไปเข้าห้องเรียนของตน

ชั้นเรียนเด็กเล็กในโรงเรียนวันอาทิตย์วัดเกลณียะ เมืองโคลอมโบ

บทบาทของอุบาสกอุบาสิกา

ในฐานะที่เป็นบริษัทของพระพุทธศาสนา อุบาสกและอุบาสิกา ควรจะมีความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนาเท่าเทียมกับพระภิกษุและพระภิกษุณีสงฆ์ บทบาทของอุบาสกอุบาสิกาที่มีต่อโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พิจารณาได้ใน ๒ ในฐานะ

ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อุบาสกอุบาสิกาที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองย่อมปรารถนาที่จะปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่บุตรหลานของตน นอกจากการอบรมบ่มเพาะตั้งแต่วัยเด็กในบ้านแล้ว บิดามารดาที่ย่อมปรารถนาให้บุตรหลานได้มีพื้นฐานคุณธรรมที่มั่นคงเพื่อดำเนินชีวิตของตนอย่างมีความสุข ทำประโยชน์แก่ตนและสังคมตามพระพุทธประสงค์

เด็กนักเรียนธรรมะได้รูปของภิกษุณีทานะกะ ชาวญี่ปุ่นผู้บริจาคอาคารเรียน

ในฐานะบิดามารดา จึงสนับสนุนให้ลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ให้การสนับสนุนในการจัดหาเสื้อผ้า อำนวยความสะดวกในการรับส่งบุตรหลานโดยเฉพาะลูกเล็กๆ ให้การสนับสนุนโดยการแสดงความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เมื่อมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองเป็นต้น

บิดามารดาในฐานะผู้ปกครองของนักเรียนที่เข้าโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แล้ว ยังมีอีกฐานะหนึ่ง คือทายาททายิกา ผู้ให้การสนับสนุนวัด ทั้งในการจัดหาภัตตาหารมาถวายพระในโอกาสอันควร ช่วยรักษาซ่อมแซมถาวรวัตถุ เข้าร่วมในกิจการทางศาสนาของวัด ฯลฯ

ลักษณะชั้นเรียนโรงเรียนวันอาทิตย์ที่วัดเกลณียะ

ที่วัดเกลณียะ มีบิดามารดาและผู้ปกครองหลายคนที่มาส่งบุตรหลานเข้าเรียนแล้วถือโอกาสสวดมนต์ รดน้ำต้นโพธิ์ ทำสมาธิ จนได้เวลารับลูกหลานกลับบ้านพร้อมกัน

ในฐานะที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียน

ครูผู้สอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นอุบาสิกอุบาสิกาที่สอนในโรงเรียนปกติ แต่เป็นอาสาสมัครมาช่วยสอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในช่วงครึ่งวันเช้า อุบาสิกอุบาสิกาในฐานะครูผู้สอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์นับว่าเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชน จำนวนครูอาสาสมัครที่สอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มี ๗๑,๐๐๐ คน

ชั้นเรียนโรงเรียนวันอาทิตย์ที่ศูนย์ฝึกอบรมภิกษุณี กลอนแดวะ เมืองดัมบุลลา

ได้มีการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการว่า ครูที่มาเป็นอาสาสมัครในโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ควรจะได้รับความช่วยเหลือในเรื่องค่าใช้จ่าย อย่างน้อยที่สุดก็เป็นค่าเดินทาง ครูสตรีที่ได้ให้ข้อมูลแล้วว่าเธอมีค่าใช้จ่ายคือค่ารถสามล้อเที่ยวละ ๔๐ รูปี ไปกลับ ๘๐ รูปี เธอต้องออกค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น แต่จากการสัมภาษณ์ปลัดกระทรวงพระพุทธศาสนา นายอภัยวิกรม มีความเห็นว่า อาสาสมัครก็เป็นอาสาสมัคร นั่นคือจะไม่ได้ค่าตอบแทน แต่ในความเป็นจริงรัฐบาลคงไม่มีงบประมาณหรือมิได้จัดลำดับความสำคัญของการจัดสรรงบประมาณให้

ครูหลายคนเคยเป็นนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาแห่งนั้น ๆ มาก่อน และด้วยความผูกพัน และกตัญญูต่อเจ้าอาวาสจึงยินดีที่จะมาช่วยงานของพระศาสนาอาทิตย์ละครั้งวัน บางกรณีครูเหล่านั้น ก็มีบุตร

เมื่อเห็นภิกษุณี เด็กนักเรียนแสดงความเคารพโดยลุกขึ้นต้อนรับ

หลานที่เข้าโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่นั่นด้วย การมาวัดในเช้าวันอาทิตย์จึงเป็นกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัวร่วมกัน สนับสนุนซึ่งกันและกัน

นายยะ^{๑๕} เรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มา ๑๐ ปีจนจบการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนจากพระมหินท์เถระเจ้าอาวาสวัดเกลณียะให้ไปศึกษาปริญญาโทต่อที่กรุงเดลี ประเทศอินเดีย ปัจจุบันประสบความสำเร็จมีหน้าที่การงานที่ดี เป็นผู้จัดการบริษัท รู้สึกบุญคุณของท่านเจ้าอาวาส ตลอดจนมีความผูกพัน

๑๕ สัมภาษณ์วันที่ ๒๖ มิย. ๒๕๔๘ โดยการมอบหมายจากนายสุนิล พรหมณะนัยเก อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดกัลยาณี กรุงเทพมหานคร

กับโรงเรียน จึงอาสาสมัครมารับใช้พระศาสนาโดยการอุทิศเวลาให้กับพระศาสนาอาทิตย์ละครั้งวัน โดยการสอนวิชาภาษาสิงหลในโรงเรียนพระพุทศศาสนาวันอาทิตย์ที่วัดเกลถนิยะ

นายยสะ ยืนยันว่าเด็กที่ผ่านการอบรมจากโรงเรียนพระพุทศศาสนาวันอาทิตย์มีความประพฤติเรียบร้อยดีกว่าเด็กทั่วไป ผู้ที่พบเห็นจะบอกได้ทันทีว่าเด็กคนนี้ ผ่านการอบรมจากโรงเรียนพระพุทศศาสนาวันอาทิตย์มาแล้ว

นอกจากนี้ระบบการสอนเน้นการพัฒนาคุณภาพจากภายใน มิได้สอนเพียงความรู้จากภายนอกเช่นโรงเรียนทั่วไป ด้วยเหตุนี้ การส่งลูกหลานให้มารับการอบรมจากโรงเรียนพุทศศาสนาวันอาทิตย์จึงมีความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมโดยตรง

หลักสูตรการเรียนการสอน

อาจารย์ชูศักดิ์ ซึ่งเคยไปศึกษาในศรีลังกาอยู่นาน ๕ ปี ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาในสมัยนั้น (พ.ศ. ๒๕๐๐) ไว้ดังนี้^{๑๖}

๑. ชั้นที่ ๑ ใช้หนังสือวันทนาคาถา ซึ่งกล่าวถึงวิธีไหว้พระ บูชาพระ ศีล ๕ และศีล ๘ โดยมีจุดประสงค์ให้นักเรียนรู้จักการแสดงตนเป็นพุทศมามกะ และคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมแบบพุทศ
๒. ชั้นที่ ๒ ใช้หนังสือ ๓ เล่ม คือวันทนาคาถา มงคลสูตร และสัทธัมมจันทรिका ภาค ๑ เนื้อหาว่าด้วยกุศลกรรมบถ และอกุศลกรรมบถ และธรรมะปลีกย่อย เช่น อิทธิบาท และนิรวณธรรม

๑๖ พระพุทศศาสนาในศรีลังกา หน้า ๓๕๘

๓. ชั้นที่ ๓ ใช้หนังสือ ๔ เล่ม คือ สัทธัมมจันทริกา ภาค ๒, พุทธจริยา ภาค ๑, ปริตตคาถา ๓ สูตร คือ มงคลสูตร รัตนสูตร และ ธรรมเนียมตตสูตร, และ สังครหะ (การประชาสงเคราะห์)

๔. ชั้นที่ ๔ ใช้หนังสือ ๔ เล่ม คือ สัทธัมมจันทริกา ภาค ๓, พุทธจริยา ภาค ๒, อภิธรรม (เฉพาะ จิต) และ พุทธคุณดลั้งการ

๕. ชั้นที่ ๕ ใช้หนังสือ ๔ เล่ม คือ พุทธจริยา ภาค ๓, อภิธรรม (เจตสิก), สติปัญญาสูตร (เฉพาะกายานุปัสสนา) และ ปราภาวสูตร

๖. ชั้นที่ ๖ ใช้หนังสือ ๕ เล่ม คือ พุทธจริยา ภาค ๔, อภิธรรม (เฉพาะ รูป), สติปัญญา (เฉพาะ เวทนา), สีคาโลวาหสูตร และธรรมบท (บางตอน)

๗. ชั้นที่ ๗ ใช้หนังสือ ๖ เล่ม คือ พุทธจริยา (ทุกภาค), อภิธรรม ทั้งหมด, สติปัญญา ทั้งหมด, ธรรมบท, มหาวงศ์ และ นิกายสังคหะ

แต่ในปัจจุบันในโรงเรียนพระพุทศศาสนาวันอาทิตย์ กระจายเป็น ๑๐ ชั้น ตามการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาสมัยใหม่ เพื่อความ สะดวกและความเหมาะสม ได้แบ่งการศึกษาเป็น ๒ ระดับใหญ่ คือระดับ ตัน ชั้น ๑-๕ สอนวิชาพุทธจริต คือพุทธประวัติ ชาดก และภาษาสิงหล และระดับสูง ชั้น ๖-๑๐ สอนพุทธจริตโดยละเอียด อารยธรรมพุทศศาสนา อภิธรรม และบาลี

ในแต่ละเข้าวันอาทิตย์ จะแบ่งชั้นเรียนเป็น ๔ คาบ ตั้งแต่ ๘.๓๐ น. จนถึง ๑๒.๐๐ น. ครูผู้สอนพุทศศาสนาในโรงเรียนวันอาทิตย์ที่สูงอายุมัก มีประวัติการสอนที่ยาวนาน ครูผู้ชายคนหนึ่งสอนมาแล้ว ๒๖ ปี ครูผู้หญิงคนหนึ่งที่ได้สัมภาษณ์ ปกติสอนที่วิทยาลัยสากล คือสอนเป็น

ภาษาอังกฤษ ก็มาเป็นอาสาสมัครโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ และ
สอนมาแล้ว ๔๐ ปี เป็นต้น

สำหรับในชั้นเล็ก ๆ โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์จะเน้นการ
ปลูกฝังคุณธรรมให้เคารพเชื่อฟังบิดามารดา เด็กเล็ก ๆ ที่เข้าเรียนใน
โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ ตอนเช้าก่อนจะไปโรงเรียนต้องเข้าไป
กราบบิดามารดา และมีบทสวดสรรเสริญบิดามารดาเป็นภาษาบาลีสั้น ๆ
ดังตัวอย่าง ที่ได้จากการสัมภาษณ์ภิกษุณีระหะตุงโคทะ สัทธา สุมณา
เจ้าอาวาสวัดดุสิตาราม เมืองเอเธลียาโคทะ (วันที่ ๓ ก.ค. ๒๕๔๘)

กราบบิดา

อุทิกาโร อุลิงกัตวา จุงปิตวา ปิยปุตกัง

ปราณะมัจฉัง สุปภฺจิสฺตัง ปิตุปาตัง นมา มหัง

ความว่า

บิดาเป็นผู้หาอาหารเลี้ยงดูลูก อุ้มชูให้ความรักความเอ็นดู พ่อ
เอาลูกไปด้วยทุกหนทุกแห่ง พ่อประดิษฐานลูกไว้ (ให้เป็นที่ยอมรับ) ในสังคม
ลูกขอกราบแทบเท้าของพ่อ

กราบมารดา

ทสฺมาเส เวกัตวา ไปเสสิ อุทิการณะ

อายุทีกัง วิสสะสุตัง มาตุปาตัง นนามิหัง

ความว่า

สิบเดือนที่อยู่ในท้องแม่ แม่ดูแลลูกให้เติบโตใหญ่ ลูกขอ
อวยพรให้แม่อายุยืน ๑๐๐ ปี ลูกขอกราบแทบเท้าแม่

ชาวศรีลังกาเป็นชาติหนึ่งที่กราบแทบเท้าจริง ๆ คำว่าวันทนา
หมายถึงกายจะต้องน้อมก้มลงกราบ ในขณะที่อัญชลีใช้ในความหมาย

ของการยกมือขึ้นพนมเหนือเศียร เวลาที่พระมาที่บ้าน จะได้ยินพ่อแม่สอนให้ลูก “วันทนา” คือให้เข้าไปกราบแทบเท้า แม้กระทั่งญาติโยมที่มาทำบุญที่วัด ก็จะได้ยินภิกษุณีเจ้าอาวาสสอนว่า ให้ไป “วันทนา” ภิกษุณีต่างชาติที่มาเยือน โดยถือเป็นการให้เกียรติ

ครูผู้สอนจะตรวจสอบว่าเด็กคนใดทำตามที่สอนบ้าง เด็กส่วนใหญ่จะทำตามที่ได้รับการอบรมด้วยความภาคภูมิใจ เด็กบางคนก็จะตอบตามความเป็นจริงว่าเฉพาะเข้านั้น ต้องรีบมาโรงเรียนไม่ได้กราบพ่อแม่ ครูก็จะสนับสนุนว่าขอให้พยายามทำตาม เพราะเพื่อนคนอื่นทำตามแล้ว การปลูกฝังค่านิยมโดยอาศัยจิตวิทยากลุ่มเข้าช่วยมีผลอย่างมากกับเด็กๆ ทั้งพ่อแม่ก็จะเล่าสู่กันฟังในสังคมของพ่อแม่ โดยชื่นชมการพัฒนาของลูกที่ได้รับการปลูกฝังคุณค่าเช่นนี้จากโรงเรียน

สำหรับชาตก คือ อติตชาติของพระพุทธเจ้าก่อนที่จะมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้านั้นมีถึง ๕๕๐ ชาติ ชาตกที่เป็นที่นิยมในศรีลังกา คือเรื่องมาตุโพสกะ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ลูกช่วยพ่อแม่ โดยเอาแม่แบกขึ้นบ่าว่ายน้ำไป

จะเห็นว่า การฝึกอบรมตั้งแต่ให้กราบพ่อแม่ พรรณนาถึงพระคุณของพ่อแม่ที่มีต่อตนก็ดี เรื่องราวชาตกก็ดี ล้วนตั้งใจเลือกให้มีทิมของเรื่องสอดคัล้องกัน เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างยิ่ง

ในชั้นถัดมา เรื่องชาตกที่เลือกมาแล้ว และให้นักเรียนเล่า ตลอดจนนำไปสู่การเล่นละครของนักเรียน เป็นเรื่อง อุมักกะชาตก มโหสถ ที่ตั้งใจปลูกฝังคุณธรรมเรื่อง การใช้ปัญญา เวสสันดรชาตก ตั้งใจปลูกฝังเรื่องทาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ วัฒนูปตตะชาตก เป็นชาตกอีกเรื่อง

หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชาติที่พระโพธิสัตว์^{๑๗} เกิดเป็นพ่อค้า นำสินค้าไปขาย เรื่องนี้ สอนความวิริยะ และปัญญา

ตัวอย่างหนังสือเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ชั้นปี ๑

นักเรียนที่เรียนในชั้นนี้อายุประมาณ ๖-๗ ขวบ ในชั้นปีที่ ๑ มีหนังสือเรียนที่นำเรียน เรื่องทุกอย่าง ทุกหน้าจะมีรูปภาพ ๔ สีประกอบ บางหน้า ๒-๓ รูป หนังสือตัวโตชัดเจนอ่านง่าย

ที่น่าสนใจคือความสามารถของผู้เขียนที่สามารถบูรณาการ เนื้อหาทั้งพุทธประวัติ ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และวัฒนธรรมของ พุทธและศรีลังกาผสมเข้าไว้ด้วยกันอย่างน่าสนใจ

ที่สำคัญคือการนำเสนอเนื้อหาจากจุดยืนของผู้เรียน ด้วยความ ตระหนักว่า นักเรียนที่เรียนหนังสือเล่มนี้ อยู่ในวัย ๖-๗ ขวบ ตัวอย่าง ของเนื้อหาที่นำมาประกอบก็จะเป็นตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับนักเรียน

ในเรื่องความเคารพครูบาอาจารย์ และผู้ใหญ่ ตัวละครที่นำเสนอ คือ สามเณรราहुลซึ่งเป็นเด็กน้อยวัย ๗ ขวบ เช่นกัน มีภาพของสามเณร ราहुลไปรยทรายขึ้นไปในอากาศ และกล่าวขอบคุณครูบาอาจารย์ที่มี จำนวนนับไม่ถ้วนดุจเม็ดทราย ในภาพเดียวกันนี้ สร้างภาพพิมพ์ที่ประทับ ในใจของเด็กนักเรียนมิใช่เฉพาะคุณธรรมเรื่องความเคารพครูบาอาจารย์ และผู้ใหญ่เท่านั้น แต่จะผูกพันเด็กอยู่ในพระพุทธรูปเพราะนำเสนอ ผ่านสามเณรน้อยซึ่งเป็นพระโอรสของพระพุทธเจ้า เป็นการผูกพันจิตใจ ของเด็กนักเรียนไว้สองชั้นอย่างแยกคาง

๑๗ สะกดตามรูปแบบบาลี ซึ่งถูกต้องมากกว่าที่ไทยใช้ตามรูปแบบสันสกฤต แต่ลด ต ลงไป หนึ่งตัว โพธิสัตว์ แปลว่าผู้กล้า ในความหมายว่า กล้าที่จะยึดมั่นตามแนวทางแห่งโพธิ คือ ความหลุดพ้น

จากการสัมภาษณ์สามเณรีและภิกษุณีซึ่งเป็นงานวิจัยทางฝ่ายสตรีศึกษาที่ผู้วิจัยจัดทำให้กับวุฒิสมาชิกจากประเทศไทยท่านหนึ่ง มีข้อมูลที่น่าสนใจที่จะสนับสนุนอิทธิพลของการได้รับภาพพิมพ์ที่ประทับใจทำนองเดียวกันนี้ เราพบว่า สามเณรีหลายคนให้สัมภาษณ์ว่า ความสนใจในชีวิตของนักบวชเริ่มต้นจากการเห็นภิกษุณีสวดมนต์ออกในรายการโทรทัศน์ บางคนก็บอกว่าได้เห็นศีลมาตา (แม่ชี) เพียงคนเดียว แม้กระนั้นก็เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ตัดสินใจออกบวชในสมัยต่อมา ภาพพิมพ์ที่เด็กนักเรียนวัย ๗ ขวบ ได้สัมผัสครั้งแรกในหนังสือเรียนจึงมีอิทธิพลและเป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ยั่งยืน

ในหน้าต่อมา เป็นรูปเจ้าชายสิทธัตถะประสูติใต้ต้นไม้ที่ลูมพินี เป็นการให้ข้อมูลในเชิงพุทธประวัติ ขณะเดียวกันก็โยงไปถึงความรู้ทางภูมิศาสตร์ และสร้างความผูกพันอย่างเป็นทางการระหว่างมารดาและบุตร สอดคล้องกับการปลูกฝังคุณธรรมให้ลูกเคารพรักมารดาดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในหน้าถัดมา เป็นกิจวัตรประจำวันของนักเรียนเอง นับตั้งแต่ตื่นนอน จัดการดูแลตัวเองในเรื่องล้างหน้าแปรงฟัน แต่งตัวไปโรงเรียน จนกระทั่งเข้านอน ก่อนออกจากบ้านกราบพ่อแม่ ก่อนจะนอนสวดมนต์ไหว้พระ กลับจากโรงเรียนแล้วช่วยรดน้ำต้นไม้ ฯลฯ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เริ่มต้นจากตัวเด็กนักเรียนเอง ในชั้นเรียนครูจะให้นักเรียนแต่ละคนเล่าว่า เมื่อกลับจากโรงเรียนช่วยเหลือพ่อแม่อย่างไรบ้าง กล่าวสรรเสริญเด็กนักเรียนที่ทำงานบ้านช่วยบิดามารดา สนับสนุนให้เด็กนักเรียนที่ยังไม่ได้ทำให้เห็นตัวอย่างและริเริ่มทำ ติดตามผล คอยถามไถ่ตอกย้ำอยู่เสมอ เช่นเดียวกับการสอนให้กราบพ่อแม่ จะมีการทบทวนว่าใครทำบ้าง เด็กบางคนจะรายงานว่า เมื่อเช้าไม่ได้กราบพ่อ เพราะพ่อออกไปแต่เช้า เช่นนี้เป็นต้น

หนังสือเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ใช้ชาดกต่างๆเข้ามาเป็นตัวเดินเรื่องเพื่อปลูกฝังคุณธรรม สำหรับในชั้นปีที่ ๑ ชาดกที่ใช้เป็นเรื่องสุวรรณสาม ให้เห็นภาพของลูกที่ดูแลพ่อแม่ และด้วยคุณธรรมนั่นเองที่เอาชีวิตรอดมาได้ในท้ายที่สุด ปลูกฝังความเชื่อและความศรัทธาว่าธรรมะย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประพฤติธรรม

อีกเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องความพยายามของฝูงลิงที่พยายามกินน้ำในแม่น้ำที่มีรากษศคอยจับกิน ฝูงลิงต้องใช้ความสามัคคี และความวิริยะที่จะไม่ลงน้ำให้รากษศจับกินได้ ขณะเดียวกันก็ได้กินน้ำ โดยการใช้ปัญญาเอาหญ้าปล้องมาต่อดู่น้ำขึ้นมากิน ตัวละครที่ดำเนินเรื่องเป็นลิง ซึ่งเป็นสัตว์ที่เด็ก ๆ ชอบ ทำให้เด็กผูกพันกับเรื่องราว เมื่อกลับไปบ้าน สามารถเล่าเรื่องลิงกินน้ำให้บิดามารดาฟังได้ทันที การปลูกฝังคุณธรรมตามวัยตามความสนใจของผู้เรียนเป็นเทคนิควิธีที่ใช้ได้เสมอโดยไม่พ้นยุคสมัย

ในบทต่อมา เป็นเรื่อง วัดของเรา ในวัฒนธรรมพุทธศาสนาของศรีลังกา จะสอนถึง ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ๓ อย่าง คือ วิหาร ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป สถูป และต้นโพธิ์ ศรีลังกาจะมีความผูกพันกับต้นโพธิ์มากเพราะประวัติศาสตร์พุทธศาสนาของศรีลังกาเริ่มต้นในพุทธศตวรรษที่ ๓ เมื่อพระมหินท์เถระเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตมาเผยแผ่พระศาสนา และพระนางสังฆมิตตา พระขนิษฐาได้นำต้นโพธิ์มาประดิษฐานไว้ตั้งแต่บัดนั้น ทุกวัดทุกอารามจะมีต้นโพธิ์ ในขณะที่อุโบสถจะมีความสำคัญเป็นรองลงไปสำหรับชาวบ้านทั่วไป เพราะอุโบสถ เป็นอาคารที่มีความสำคัญสำหรับพระสงฆ์ในการทำสังฆกรรม แต่ชาวบ้านเองจะให้ความสำคัญอยู่กับ ๓ อย่างที่ว่านี้ สำหรับเด็กวัย ๗ ขวบ เข้าใจวัดในลักษณะนี้ก็พอแล้ว

แม้ในคำสวดบูชาที่ต้นโพธิ์ก็มีคำสวดเป็นภาษาบาลีต่างหาก วัดที่มีพระภิกษุ และภิกษุณีสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เด็ก ๆ แม่ในชั้นนี้ก็จะสามารถสวดบูชาต้นโพธิ์ได้เช่นกัน

ขอแทรกคำสวดบูชาต้นโพธิ์ไว้ตรงนี้ ชาวศรีลังกานิยมไปสวดมนต์ที่ต้นโพธิ์ในตอนเย็น และในวันสำคัญทางศาสนา จึงมีบทสวดเป็นภาษาบาลีกำกับดังนี้

ยัสสะ มูเล นิญโนวะ สัพพาริ วิชัง อกา

ปัตโต สัพพัญญุตัง สัตถา

วันเทนัง โพธิ ปาทปัง

อิเม เอเต มหาโพธิ

โลกนาเตนะ ปุชิตา

อหัง ปีเตนะมัสสามิ

โพธิราชา นะมัสสุเต

บทที่ ๕ ซึ่งเป็นบทถัดมา ก็มีความยาวไม่เกิน ๒ หน้า เพราะความสนใจของเด็กในวัยชั้น ป.๑ ที่จะได้เรียนรู้แต่ละอาทิตย์ มากที่สุดก็เพียงนั้น

เนื้อหาในบทนี้จะพูดถึงการไปวัด พ่อแม่พาไปกราบเจ้าอาวาส กิริยามารยาทที่เหมาะสมที่ควรกราบไหว้พระสงฆ์ทำอย่างไร การแต่งตัวไปวัดที่เหมาะสมเป็นอย่างไร โดยมีรูปประกอบ ชาวศรีลังกานั้น ถ้ารู้ว่าไปวัดหรือไปร่วมในพิธีทางศาสนา โดยอัตโนมัติจะแต่งกายประจำชาติสีขาว ผู้ชายใส่เสื้อแขนยาวผ้าฝ้ายสีขาว และผ้าถุง หรือกางเกงขายาวสีเดียวกัน การแต่งตัวเช่นนี้ ปฏิบัติเหมือนกันหมดตั้งแต่ชาวบ้านธรรมดาไปจนถึงนายกรัฐมนตรี และแม่ในงานพิธีที่เป็นทางการ ผู้หญิงจะห่ม紗หริสีขาว

อาจจะมิชอบเป็นลวดลายเล็ก ๆ พองาม วิธีการนุ่ง紗หริตามแบบศรีลังกาจะแตกต่างไปจากอินเดีย ทั้ง ๆ ที่จะใช้紗หริแบบเดียวกัน สังเกตดูได้จากการพับชาย紗หริ เป็นระบายที่เວ การเน้นวัฒนธรรมการแต่งตัวพื้นเมืองของศรีลังกานี้มีความสำคัญในด้านจิตวิทยาการเมืองด้วย เพราะอยู่ภายใต้การปกครองของต่างชาติมานานกว่า ๔๐๐ ปี ความรู้สึกรักและหวงแหนในความเป็นชาติจึงมีมาก และแสดงออกโดยการประกาศความต่างที่การแต่งกาย ซึ่งเป็นวิธีที่มองเห็นเป็นรูปธรรมที่สุด นอกเหนือจากภาษา

เรื่องการแต่งกายนี้ เป็นเรื่องสำคัญสำหรับเด็กนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นอกจากจะเน้นความเป็นชาตินิยมแล้วยังมีความเหมาะสมด้วยการทั้งปวง เพราะการไปวัดมักจะต้องก้มลงกราบพระ จะต้องนั่งกับพื้น การแต่งกายด้วย紗หริซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายที่ปกคลุมถึงข้อเท้าจึงเหมาะสมกับกาลเทศะ

เมื่อไปหาพระ บิถัมมารดาจะสอนให้ลูกได้รู้จักกับการอัญชลี คือการยกมือไหว้เหนือศีรษะ การวันทนา คือการก้มลงกราบ สิ่งนี้ เป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของชาวพุทธที่เราชาวไทยอาจจะเรียนรู้ได้จากประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทด้วยกันได้ไม่ยาก

บทที่ ๖ เล่าถึงเรื่องราวของเจ้าชายสิทธัตถะในวัยเด็ก เมื่อไปเรียนกับฤาษี มีเรื่องทะเลาะกับเจ้าชายเทวทัต เรื่องการเรียกร่องสิทธีในชีวิต กล่าวคือเจ้าชายเทวทัตยิงนกตกลงมาตรงที่เจ้าชายสิทธัตถะกำลังเล่นอยู่ เจ้าชายสิทธัตถะไม่ทราบว่ามีใครยิงนก รู้แต่เพียงต้องการช่วยชีวิตนกนั้นให้รอด โดยให้การปฐมพยาบาลจนตัวนั้น เจ้าชายเทวทัตเดินตามหานกที่ตนยิงตก มาพบเจ้าชายสิทธัตถะกำลังประคบประหงมนกน้อยอยู่ ก็เข้ามาอ้างสิทธิของความเป็นเจ้าของในนกนั้น เจ้าชาย

รูปปั้นพระนางมหาวีหารเทวี

สิทธิ์ตะละ จึงบอกว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของนกที่แท้จริงควรจะเป็นบุคคลที่ให้ชีวิตกับนก มิใช่ผู้ที่ตั้งใจจะพรากชีวิตนก เรื่องนี้สอนทั้งความเมตตากรุณาต่อสัตว์ และเป็นเนื้อหาสำคัญในการรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมไปถึงสัตว์และพืชพรรณไม้ทั้งหลายในธรรมชาติ

บทที่ ๗ เป็นเรื่องราวของพระนางมหาวีหารเทวี ซึ่งถือเป็นประวัติศาสตร์ศรีลังกา เรื่องราวของพระนางมหาวีหารเทวีนี้ เล่ากันต่อ ๆ มาว่า เกิดขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๓ โดยเฉพาะเมื่อเกิดเรื่องราวสินามิ ใน พ.ศ. ๒๕๔๗ ก็เป็นที่มาของการพูดถึงเรื่องพระนางมหาวีหารเทวีอีกครั้งหนึ่ง

เรื่องราวของพระนางมหาวิหารเทวีนี้มีบันทึกเป็นจิตรกรรมฝาผนังอยู่ที่วัดเกตุณียะในเมืองโคลอมโบ กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งในสมัยนั้น ที่นิมนต์พระเถระผู้ทรงความรู้เข้ามาในพระราชวังเพื่อสอนความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาและภาษาบาลีแก่พระโอรส

เรื่องที่แทรกขึ้นมาก็คือพระอนุชาของพระเจ้าแผ่นดินเกิดจิตปฏิบัติในพระมเหสีของพระเชษฐา จึงถูกพระเชษฐาขับออกจากวังไป พระอนุชาพยายามหากลอบายที่จะกลับเข้ามาแม้เพียงได้เห็นหน้าพระราชนิซึ่งเป็นมเหสีของพระเจ้าแผ่นดินที่ตนไปหลงรัก จึงปลอมตัวเป็นพระภิกษุถือบาตรเดินตามพระเถระที่เข้ามาสอนหนังสือให้กับเจ้าชายน้อย ๆ เจ้าชายผู้นี้จะยืนอยู่ด้านหลังของพระเถระเสมอ พระเถระจึงไม่ทราบว่ามีผู้คนปลอมปนตามเข้ามา ครั้นพระเถระฉันภัตตาหารเสร็จ ก็ลุกขึ้นจะกลับวัด เจ้าชายที่ปลอมเข้ามาก็รีบส่งสาส์นให้พระราชนิ แต่สาส์นนั้ร่วงลงไปอยู่ที่พื้น พระเจ้าแผ่นดินเข้าใจว่าเป็นสาส์นที่มาจากพระเถระ จึงกริ้วมาก พิพากษาโทษให้นำพระเถระไปต้มในหม้อน้ำมันเดือดแล้วไปเทลงทะเล

ปรากฏว่าพระเถระรูปนั้นเป็นพระอรหันต์ ร้อนถึงเทวดาผู้รักษาท้องทะเลพิโรธพระเจ้าแผ่นดินที่ลงโทษพระอรหันต์เช่นนั้น จึงทำให้ทะเลปั่นป่วนเกิดเป็นคลื่นยักษ์ น้ำทะเลขึ้นมาท่วมบ้านเมืองผู้คนล้มตายลงเป็นอันมาก ชาวศรีลังกาอ้างว่า ภัยพิบัติครั้งนั้นก็คือสึนามิครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของศรีลังกาตนเอง

พระเจ้าแผ่นดินได้สำนึกและพยายามจะบนบานศาลกล่าวกับเทพเจ้าแห่งท้องทะเล จึงต้องเช่นสังเวद्यด้วยหญิงสาวพรหมจรรย์ เจ้าหญิงมหาวิหารเทวี พระธิดาผู้ทรงมีความกตัญญูต่อพระราชบิดาและพระราชมารดาอย่างยิ่ง ทรงรับที่จะเสียสละพระองค์ลงแพผูกปล่อยลงทะเลไป จึงทำให้ท้องทะเลสงบลงได้ ชาวเมืองเข้าสู่ความสงบร่มเย็นอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยความดีและความบริสุทธิ์ของเจ้าหญิงมหาวีรหารเทวี เทพเจ้าแห่งท้องทะเล จึงพัดพาพระนางไปในท้องทะเลด้วยความปลอดภัยจนแพะของพระนางไปเกยที่เมืองเกลณียะ และเมื่อได้ขึ้นฝั่ง เจ้าเมืองเกลณียะก็ได้ทรงยกย่องพระนางขึ้นเป็นมเหสี เป็นที่รู้จักกันในนามของพระนางมหาวีรหารเทวี พระนางเป็นพระมารดาของพระเจ้าทุภฏคามินี พระเจ้าแผ่นดินองค์สำคัญที่สุดพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ของชาวศรีลังกา

ประวัติศาสตร์ส่วนนี้ ตั้งใจให้ข้อมูลแก่เด็กวัย ๗ ขวบ จะย้าคุณธรรมที่เจ้าหญิงเป็นคนดี เป็นคนที่มีความกตัญญูต่อพระราชบิดาและพระราชมารดา และในท้ายที่สุด คนดีย่อมได้รับความคุ้มครองจากเทพเจ้า

บทที่ ๘ เป็นคำสอนในหลักธรรมในพระพุทธศาสนา กล่าวถึงความเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย มีรูปเด็กหญิงเลี้ยงวัว ท่ามกลางสัตว์ทั้งหลาย เด็กหญิงเลี้ยงอาหารสัตว์ด้วยมือตนเอง มีทั้งนกและกระต่ายที่เข้ามารับอาหาร ในการเรียนบทนี้ ครูจะถามนักเรียนแต่ละคนว่าวันนี้ได้ให้ทานด้วยอาหารแก่สัตว์บ้างหรือไม่ เป็นการสอนมงคลที่ว่าด้วยทานัญจะ คือการทำทานที่นับเป็นหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ เด็กเล็กๆ ในชั้นคนหนึ่ง พยายามที่จะมีผลงานเพื่อมาเล่าให้ครูและเพื่อนในชั้นฟัง เธอเล่าว่าเธอพยายามเลี้ยงจิ้งจกด้วยเมล็ดข้าวที่เหลือจากจานข้าวของเธอ เด็กได้เรียนรู้ว่าการให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันเป็นสิ่งที่ดี และเป็นสิ่งที่ครูพ่อแม่ และเพื่อนฝูงยกย่อง ชื่นชม เป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นเป็นนิสัยที่จะสืบต่อไปในภายหน้า

บทที่ ๙ เข้าสู่เรื่องราวของพุทธประวัติ โดยเล่าเรื่องเจ้าชายสิทธัตถะออกบวช โดยการให้ข้อมูลเบื้องต้น ง่าย ๆ ชนิดที่เด็กในวัยนี้จะรับได้ เข้าใจได้ และเห็นว่าการออกบวชเป็นสิ่งที่ดีงาม เห็นเป้าหมายในชีวิตของผู้ที่ออกบวช ในสังคมทั่วไปก็เห็นพระภิกษุและพระภิกษุณี ตลอด

จนศีลมาตา ซึ่งเป็นรูปแบบนักบวชหญิงอยู่แล้ว ทำให้สามารถเข้าใจได้ และให้ความเคารพแก่ผู้ที่มีวิถีชีวิตเช่นเดียวกันกับเจ้าชายสิทธัตถะ ซึ่งต่อมาบรรลุปะระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า

บทที่ ๑๐ พุทธถึงกิจกรรมต่างๆที่ทำในวันหยุดแห่งชาติ เป็นการเรียนวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการที่นักเรียนในวัยนี้จะเข้าใจได้ เช่นในวันปีใหม่ เราทำอะไรบ้างในวันนั้น กิจกรรมที่น่าเสนอโดยการวาดรูปประกอบ มีกิจกรรมที่บิดามารดาพาลูกๆ ไปไหว้พระที่วัด มีการรับศีล สวดมนต์ เป็นการสร้างวิถีชีวิตในอุดมคติของชาวพุทธ ครูจะถามนักเรียนว่าในวันปีใหม่ที่ผ่านมาทำอะไรบ้าง คุณพ่อคุณแม่ใครพาลูกไปไหว้พระรับศีลสวดมนต์บ้าง เด็กคนไหนที่ทำการกิจกรรมเช่นนั้น ก็จะได้รับชมเชยยกย่อง เป็นการสร้างคุณค่าทางจริยธรรมให้เกิดขึ้นในใจเด็ก บางทีเราแก้ที่บิดามารดาไม่ได้ แต่ถ้าเรามาสร้างคุณค่าใหม่ในเด็กเล็ก เด็กเล็กนี่เองที่จะเรียกร้องให้บิดามารดาไปวัด พาไปรับศีล สวดมนต์ แม้ว่าขั้นต้นเพียงเพื่อให้ได้รับการยกย่อง การยอมรับในชั้นเรียนก็ตาม ก็น่าจะเป็นบันไดขั้นแรกที่มีผลต่อเด็กโดยตรง และต่อพ่อแม่ในทางอ้อม โดยที่เราหวังว่าต่อมากจะกลายเป็นการปลูกฝังให้เป็นนิสัยที่ดีในการที่จะไปวัด และได้ธรรมะข้ออื่นๆ ตามมา เพื่อแก้ทุกข์ให้แก่พ่อแม่ได้ในที่สุด

ในโครงสร้างเช่นนี้ วัดก็ต้องมีกิจกรรมที่จะสานต่อ โดยต้องมีเวลาให้ศีล มีเวลาสวดมนต์และเทศน์สอนเนื้อหาธรรมะที่สัมพันธ์กับความต้องการของชาวบ้าน

วันพระที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมศากยะธิดาที่ศรีลังกานั้น ภิกษุณีจะให้ศีลกับกลุ่มคนที่มาปฏิบัติธรรมในวันพระเป็นกลุ่ม ๆ ตั้งแต่ตี ๕ ไปจนถึง ๘ โมงเช้าทุก ๆ ชั่วโมง เรียกว่าอำนวยความสะดวกให้แก่ญาติโยมโดยตรง

สังเกตดูว่า ผู้ชายจะเป็นผู้นำภรรยา และลูก ๆ บางครั้งก็มีคุณยาย คุณย่าด้วย มาส่งไว้ที่วัดแต่เช้า แล้วเวียนมารับกลับตอนบ่าย ๓ โมง วันพระ โดยเฉพาะวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ ซึ่งถือเป็นวันพระใหญ่ จะเป็นวันหยุดราชการด้วย จึงเอื้ออำนวยให้ชาวพุทธได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่วัดได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ในเรื่องที่ศรีลังกาหยุดราชการในวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ นี้ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญต่อวันสำคัญทางพุทธศาสนา และชาวพุทธก็ได้ประโยชน์โดยตรงตามที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้ได้ไปประกอบพิธีทางศาสนาในวันนั้น

ตอนบ่ายในช่วงวันหยุด เด็กๆ เล่นกันในหมู่เพื่อน้อง และตอนเย็นมีการละเล่นเช่น จุดพลูดูไฟ

วัฒนธรรมของศรีลังกานั้น เวลาจะแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ จะเตรียมพลูมาให้ ลูก ๆ ก็จัดพลูใส่พานมาส่งให้กับบิดามารดา ลูกศิษย์ ก็ไหว้ครูด้วยพลู เวลาไปหาหมออายุรเวท ก็ต้องนำพลูไปเป็นค้ายกครู เช่นเดียวกับพิธีบรรพชาอุปสมบท นาคผู้ขอบวชจะต้องหอบพลูในผ้าขาว ถวายทั้งคู่สวดและอุปัชฌาย์

บทที่ ๑๑ วันวิสาขบูชา บทนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในแง่ของกิจกรรมที่ทำในวันวิสาขะ และเรียนรู้ถึงความหมายและความสำคัญของวันนี้ ว่าเป็นวันเพ็ญ คือพระจันทร์เต็มดวง และเป็นวันที่เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้ต้นโพธิ์ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย

ชาวพุทธศรีลังกานิยมรับศีลหลายคนจะนิยมรับศีล ๘ เนื่องจากเป็นวันทางพุทธศาสนาที่สำคัญ ฝึกสมาธิ บำเพ็ญทาน ให้อาหาร เครื่องนุ่งห่มแก่คนที่ยากไร้

เมื่อเรื่องในชาติกมาประกอบเรื่องอานิสงส์ของการดูแลบิดามารดา
 นกแก้วตัวหนึ่งมากินข้าวในนา แล้วเวียนชนกลับไปให้พ่อแม่ที่แก่ชรา
 หลายเที่ยวจนขวานาจับได้ เมื่อขวานาทราบ ว่า นกแก้วต้องเลี้ยงดูพ่อแม่
 ขวานาก็เลยยกข้าวในนาแปลงนั้นไว้เลี้ยงดูนก

บทที่ ๑๒ เป็นเรื่องพระอรหันต์โสปกกะ เมื่อเล็กๆ โสปกกะเกิด
 ในวรรณะต่ำ พ่อตายแต่เล็ก ส่วนแม่ก็แต่งงานใหม่ โสปกกะจึงอยู่กับลุง
 ลุงไม่ยอมเลี้ยงโสปกกะ จึงหลอกเอาโสปกกะไปทิ้งไว้ที่เมรุเผาศพ เด็ก
 น้อยโสปกกะร้องไห้ด้วยความกลัว พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณ
 ว่าโสปกกะจะได้บรรลुเป็นอรหันต์ จึงเสด็จไปช่วย แล้วนำกลับมาบวช
 เป็นสามเณร ในท้ายที่สุด โสปกกะก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

เป็นที่น่าสังเกตว่า การสอนธรรมะในเรื่องนี้ เลือกตัวละครที่
 เป็นผู้นำเรื่องอายุในวัยใกล้เคียงกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความ
 สามารถที่จะสื่อกับตัวเองได้ ในเรื่องนี้สอนเรื่องการละวางในเรื่องชั้น
 วรรณะด้วย เพราะโสปกกะมาจากวรรณะต่ำ ก็ยังสามารถบรรลุเป็น
 พระอรหันต์ได้ และสร้างคุณค่าทางจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมแก่เด็กๆ ว่า
 เด็กก็สามารถบวชได้ ทำให้เด็กคุ้นเคยกับความคิดเรื่องบวช และเห็น
 การบวชเป็นคุณธรรมที่ดีที่ควรปฏิบัติตาม

บทที่ ๑๓ ชีวิตประจำวัน ในบทนี้ บทเรียนเสนอรูปแบบการ
 ดำเนินชีวิตในอุดมคติ เด็ก ๆ เมื่อตื่นขึ้นมาแล้ว ช่วยพ่อแม่ดูบ้าน เก็บ
 ที่นอนของตนเอง สวดมนต์ รับประทานอาหารเช้า แล้วกราบลาบิดา
 มารดาไปโรงเรียน ตรงนี้ เวลากราบมารดาจะมีคาถาเป็นภาษาบาลีสวดว่า
 “ทสมาเส เวกัตวา ไปเสสิ อุกิการณะ อายุทีกัง วัสสะสุตัง มาตุปาทัง นมา
 มิหัง” กราบบิดาสวดว่า “อุทิกาโร อุลิงกัตวา จุงปิตวา ปิยปุตกัง ปราจจะ
 มัจฉัง สุปภฺธิติตั้ง ปิตุปาทัง นมามหัง” ครูผู้สอนจะตอกย้ำโดยการถาม

รายตัวว่าเด็กแต่ละคนได้กราบลามารดาบิดาหรือไม่ ดังที่กล่าวมาแล้วในบทก่อน

ตอนเย็นเด็ก ๆ เล่นกับเพื่อน ๆ และสวดมนต์ไหว้พระด้วยกันกับมารดาบิดาและพี่น้อง ก่อนที่จะเข้านอน

รูปแบบวิถีชีวิตประจำวันของเด็ก ๆ แต่ละคนจะได้รับการพูดคุยกันในชั้นเรียน ครูผู้สอนจะไม่ตำหนิคนที่ไม่ได้ทำ แต่จะใช้วิธีการกล่าวยกย่องผู้ที่ทำ โดยการให้รางวัลในปลายปี สำหรับผู้ที่กระทำความดีสม่ำเสมอ เป็นการปลูกฝังจริยธรรมที่ได้ผลตรงที่สุด

บทที่ ๑๔ พระสิวลีเถระ

พระสิวลีอรหันต์เถระในประเทศไทยนิยมทำเป็นรูปพระธุดงค์ สะพายบาตรและแบกกลด ถือหม้อน้ำ แต่ในประเทศศรีลังกาทำเป็นรูปพระภิกษุที่นั่งนันทอาหาร มือยังค้างอยู่ที่บาตร การบูชาพระสิวลีนั้น เชื่อกันว่าไม่อดอยากจะมีอาหารบริบูรณ์เสมอเพราะพระสิวลีเป็นผู้ที่เลิศด้วยการทำทาน

คาถาที่นิยมบูชาพระสิวลีมีดังนี้

สิวลีจะ มหาเถโร เทวตา นรปุชิต ไสโรโห ปัจจยาทิมหิ

สิวลี จะ มหาเถโร ยักขาเทวา ภิปุชิต ไสโรโห ปัจจยาทิมหิ

อะหัง วันทามิ ตังสทา สิวลี เถรึสสะ เอตังคฺณัง สวัสดิลาภัง

ภวันตุเม

มีเรื่องที่ว่าชาวศรีลังกาเล่าต่อไปด้วยว่า เมื่อเวลาพระสงฆ์ตามเสด็จพระพุทธเจ้าแต่ครั้งพุทธกาล ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงหันมาถามว่า “สิวลีมาด้วยหรือเปล่า” หมายความว่า ถ้าพระสิวลีมาด้วยคณะที่ไปก็จะมีอาหารขบฉันบริบูรณ์ จึงทำให้การบูชาพระสิวลีเป็นที่นิยมกันมากในหมู่ชาวพุทธศรีลังกา

บทเรียนนี้ เน้นการสอนให้เด็กเป็นผู้ให้ ให้รู้จักทำงานทุกวัน เป็นการสร้างนิสัยที่รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่น

บทที่ ๑๕ เป็นเรื่องพระมหินท์เถระพบพระเจ้าติสสะครั้งแรก เนื้อเรื่องเป็นทั้งประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ของศรีลังกา แม้ประเทศศรีลังกาจะเป็นประเทศมาก่อน แต่ความเจริญเริ่มต้นที่จุดในประวัติศาสตร์เมื่อพระมหินท์เถระเสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศรีลังกา

ขณะที่พบกันนั้น พระเจ้าติสสะกำลังออกล่าสัตว์ การหันมารับนับถือพุทธศาสนาจากพระมหินท์ ทำให้พระเจ้าติสสะเลิกการล่าสัตว์ เพราะเป็นการละเมิดชีวิต ในบทนี้ นอกจากจะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นการสอนศีลธรรมอย่างดี กล่าวคือ การเคารพและไม่ละเมิดชีวิต เด็กๆ จะเห็นว่า แม้พระเจ้าแผ่นดินก็ยังคงเลิกการล่าสัตว์ เด็กๆ ก็จะเลียนแบบ รู้ว่าการละเมิดชีวิต การเบียดเบียนชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นการปลูกฝังคุณธรรมในศีลข้อปาณาติบาต โดยไม่ต้องสอนเรื่องศีลเลย

บทที่ ๑๕ พิธีแห่พระเขี้ยวแก้วที่เมืองแคนดิ บทนี้ เป็นข้อมูลทั้งประวัติศาสตร์ศาสนาและวัฒนธรรมศรีลังกา กล่าวถึงพิธีแห่พระเขี้ยวแก้วที่เมืองแคนดิ เมืองแคนดินั้นเป็นเมืองหลวงสุดท้ายที่มีระบบกษัตริย์ เมื่ออังกฤษเข้ายึดครองศรีลังกา ได้ย้ายเมืองหลวงจากแคนดิไปโคลอมโบ แต่เมื่อไปโคลอมโบนั้น ระบบกษัตริย์ถูกยกเลิกไปแล้ว พิธีกรรมและประเพณีทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับพระเขี้ยวแก้วจึงยังอยู่ที่แคนดิ

พิธีแห่พระเขี้ยวแก้ว ซึ่งเป็นพระบรมสารีริกธาตุนั้น ชาวศรีลังกาถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญที่สุดในประเทศ เพราะมีความเป็นศรีลังกาโดยเฉพาะ จะฉลองกันเป็นการเอิกเกริก ถือเป็นงานฉลองที่ใหญ่และสำคัญที่สุดในรอบปี เริ่มขบวนด้วยการตีกลอง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของศรีลังกา ในงานสำคัญจะมีกลองนำหน้าเสมอ การตีกลองถือเป็นอาชีพหนึ่งโดยเฉพาะ

พระวิหารพระเขี้ยวแก้วในเมืองแคนดี้

ผู้ชายที่เป็นคนตีกลองจะแต่งตัวที่มีสีสันทัน ใส่โจงกระเบนขาว เปลือยอก แต่มีเครื่องประดับสีแดงและสีทอง มีผ้าโพกผมแบบแขก คนที่เป็นมือกลองนำ จะต้องมีการแสดงประกอบไปด้วย ขณะเดินนำ กล่าวคือ มีการตีลังกาเป็นทอดๆ ได้รับเสียงปรบมือให้ร้องต้อนรับจากผู้ที่ยืนรอชมขบวนแห่เป็นระยะๆ ไม่ขาดสาย

ถัดมาจะเป็นริ้วขบวนของผู้ที่ถือเครื่องสักการะสำหรับพระเขี้ยวแก้ว แล้วจึงจะถึงช่างทรงแต่งเครื่องทรงอย่างงดงามเป็นช่างอัญเชิญพระเขี้ยวแก้ว ริ้วขบวนนี้จัดอย่างอลังการมาก ริ้วขบวนนี้เรียกว่า ประหาระระ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จศรีลังกาครั้งแรก วันที่ ๑๙-๒๐ เมษายน ๒๔๔๐ ศรีลังกาก็จัดริ้วขบวนแห่ถวายให้ทอดพระเนตร แต่ ร.๕ ทรงกริ้วที่พระสงฆ์ที่ดูแลรักษาพระเขี้ยวแก้วไม่

พิธีแห่พระเขี้ยวแก้วประจำปี

อนุญาตให้พระองค์จับพระธาตุ ถือเป็นการลบล้างเกียรติ จึงไม่เสด็จออกทอดพระเนตรพิธีดังกล่าว แม้กระนั้น ก็ยังเสด็จไปศรีลังกาอีก ถึง ๓ ครั้ง ครั้งสุดท้ายเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๐

ในบั้นนี้เด็กๆ ก็จะได้ทำความคุ้นเคยกับพิธีซึ่งเป็นทั้งความรู้เชิงวัฒนธรรมและศาสนา ทั้งยังสร้างความผูกพันในใจเด็ก เด็กๆ ที่อยู่ที่เมืองอื่นๆ ก็เกิดความสนใจใคร่รู้ อยากได้มีโอกาสไปนมัสการพระเขี้ยวแก้วสักครั้ง เด็กคนไหนที่บิดามารดาเคยพาไปนมัสการพระเขี้ยวแก้วแล้ว ก็จะเล่าด้วยความภาคภูมิใจในประสบการณ์ของตน

บทที่ ๑๖ อเสวนา จ พาลานัง ปัณชิตานัญญ จ เสวนา ไม่คบคนพาล ให้คบบัณฑิต เนื้อเรื่องนี้สอนมงคลสองข้อแรกในมงคล ๓๘ คือ ความสำคัญในการหลีกเลี่ยงไม่คบคนพาล และสื่องเสพแต่กับผู้รู้และคนดี

มีเรื่องเล่าถึงนกแก้ว ๒ ตัวพี่น้องกัน ตัวหนึ่งอยู่ใกล้กับช่องโຈร์ เวลามีคนมาก็จะกล่าวถ้อยคำรุนแรงว่า “ฆ่ามันเลย” “จับไปขังไว้” “เอาไปโยย” ฯลฯ โดยเลียนแบบและเลียนเสียงของบรรดานายโຈร์ ส่วนอีกตัวหนึ่งไปอยู่ใกล้อาคารของฤๅษีก็เลียนแบบคำพูดที่ดี วาจาไพเราะจากฤๅษี เวลาใครไปมาหาสู่ก็จะร้องทักว่า “ไปไหนมาจ๊ะ” ร้องเรียกชื่อเชิงว่า “กินน้ำก่อนซีจ๊ะ” เวลาคนจะลากลับก็จะให้พรว่า “ไหว้พระเถอะจ๊ะ”

เด็ก ๆ จะจำเรื่องได้อย่างแม่นยำแม้จะได้อ่านเพียงครั้งเดียวในชั้น เพราะนกแก้วเป็นสัตว์ที่น่ารัก ทั้งความสามารถที่นกแก้วพูดภาษาคนได้นั้น เป็นเรื่องที่ประทับใจเด็กโดยทั่วไปอยู่แล้ว เรื่องราวที่ประทับใจเด็กเช่นนี้ จะทำให้เด็กนำไปขยายผลต่อให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่บ้านฟัง เสริมสร้างคุณธรรมทั้งครอบครัวโดยผ่านลูกเล็กๆ ในบ้านนั่นเอง

บทที่ ๑๗ วิถีชีวิต ในบทนี้ สอนความรับผิดชอบในหน้าที่ของแต่ละคนที่มีต่อครอบครัว ภาพวาดประกอบแสดงถึงลูกสาวช่วยทำกับข้าวในครัว ลูกชายช่วยตักน้ำ ลูกสาวช่วยกวาดบ้าน ลูกชายช่วยพับผ้าที่เก็บมาจากราว สังคมไทยปัจจุบันมีข้อผิดพลาดในเรื่องนี้อยู่มาก หลายบ้านเมื่อมีฐานะดีขึ้น จ้างคนรับใช้เข้ามาในครอบครัว งานทุกอย่างก็จะเทไปอยู่ที่คนรับใช้ ลูก ๆ ในบ้านก็ไม่รู้จักช่วยตัวเอง แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พึงทำได้ กลายเป็นคุณหนูกันไปหมด เมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นมาเป็นวัยรุ่น ก็มีแต่หาเรื่องเที่ยวเตร่กับเพื่อน ใช้จ่ายทรัพย์อย่างสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้คุณค่าของทรัพย์ เพราะไม่ต้องหาเอง ครั้นเมื่อต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวก็ยังติดรูปแบบนิสัยเดิม ๆ แม้ตนจะเพิ่งเริ่มทำงาน แต่มีนิสัยการใช้จ่ายยิ่งกว่าหัวหน้างาน กลายเป็นปัญหาที่ซับซ้อน การแก้ปัญหาในระยะยาว เริ่มต้นได้จากการปลูกฝังลูกเล็กๆ ในบ้าน เด็กแม่ในวัย ๒ ขวบ เมื่อพูดเป็นก็จะเริ่มรับคำสั่งได้แล้ว เช่น เอาเสื้อผ้าของตนเองใส่ตะกร้าด้วยตัวเอง

เป็นต้น มิใช่ถอดตรงไหนทั้งตรงนั้น เพราะประเดี๋ยวก็จะมีคนรับใช้มาตามเก็บ

บทที่ ๑๘ ปฐมเทศนา บทนี้ให้ความรู้ในเชิงพุทธประวัติเบื้องต้น เด็กจะรู้ว่า พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และมีปัญจวัคคีย์เป็นศิษย์ ๕ คนแรกของพระพุทธเจ้า บทนี้ไม่ได้ลงในรายละเอียดให้แต่ภาพ เพื่อให้เกิดความจำได้หมายรู้ในขั้นต้น สร้างความคุ้นเคยกับเรื่องราว เพื่อที่จะค่อย ๆ ลงลึกในขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับ

บทที่ ๑๙ พระพุทธองค์เสด็จเยี่ยมกบิลพัสดุ์ครั้งแรก เป็นเรื่องราวในพุทธประวัติที่เด็กๆ สนใจ เพราะมีเจ้าชายราหุล ซึ่งอยู่ในวัยเดียวกับเด็กชั้นนี้ เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเสด็จออกทรงบาตร โดยมีเจ้าชายราหุลกับพระมารดาแอบมองจากช่องพระแกล วันรุ่งขึ้นทรงรับนิมนต์มาเสวยภัตตาหารในวัง ท่ามกลางพระราชบิดา พระแม่บ้านนาง และพระญาติทั้งหลาย

บทที่ ๒๐ เป็นเรื่องความสามัคคี โดยยกเรื่องจากชาดกมาดำเนินเรื่อง เป็นเรื่องราวของนกที่ติดตามชายของนายพราน แต่มีนกที่เป็นผู้นำ แนะนำให้บินขึ้นพร้อม ๆ กัน นกทั้งฝูงก็พาเอาตาข่ายขึ้นไปด้วย และสามารถเป็นอิสระได้ในท้ายที่สุด

บทที่ ๒๑ สอนเรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัวนักเรียน สอนให้เด็กนักเรียนรักต้นไม้ ช่วยกันปลูกและดูแลต้นไม้ ไม่เก็บไม้ผลขณะที่ยังไม่สุก และไม่ให้ทำลายต้นไม้ของคนอื่น ความรัก ความรู้จักทะนุถนอมต้นไม้ทั้งไม้ดอกและไม้ผลได้รับการปลูกฝังแต่เด็ก ทำให้เด็กรู้จักเคารพในผู้อื่น รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมด้วย

บทที่ ๒๒ สอนในเรื่องการดูแลคนแก่คนเฒ่าซึ่งศรีลังกาให้ความสำคัญ แม้ในป่าเขาสถาขนาดใหญ่ก็จะเห็นปรากฏารายทางบนถนนสายหลัก

เป็นรูปเด็กผู้หญิงในวัย ๑๐ ขวบกำลังป้อนข้าวคุณยายหรือคุณย่า เป็นการปลุกฝังความเอื้ออาทรต่อคนแก่คนชราซึ่งอาจจะเป็นญาติหรือมิใช่ญาติก็ตาม

บทที่ ๒๓ อธิบายถึงเรื่องธง ซึ่งเด็ก ๆ ควรรู้จัก ทั้งธงชาติ และธงพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของศรีลังกาที่ใช้ธงฉัพพรรณรังสี ในขณะที่ประเทศไทยใช้ธงธรรมจักร

ในหนังสือเรียนชั้น ป.๑ เลือกที่จะจบบทเรียนด้วยธงชาติในบทนี้

โดยภาพรวมของหนังสือ แม้เพียงชั้น ป.๑ ก็ต้องแสดงความชื่นชมว่า คณะกรรมการผู้ออกแบบบทเรียนทำได้ดี และมีความสามารถในการสอดประสานองค์ความรู้ไว้อย่างดี ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกรำรับข้อมูลโดยเป็นส่วน ๆ บทเรียนแต่ละบทจะมีความสอดประสานกลมกลืนกันอย่างดี โดยมีจุดประสงค์ชัดเจน และเมื่อเด็กเรียนจบปีหนึ่งก็จะสามารถนำเอาความรู้ที่เรียนนี้ไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้ มีการตรวจสอบเป็นครั้งคราวจากครูผู้สอน มีการกล่าวชมเชยยกย่องให้ปรากฏสำหรับนักเรียนที่ทำตามบทเรียน เป็นการตอกย้ำโดยทางอ้อมให้เกิดการยอมรับคุณธรรมต่างๆ ที่พยายามสื่อโดยที่นักเรียนแทบไม่รู้สึกรำรับ กลายเป็นธรรมชาติ เป็นปกติ เป็นวิธีการปลุกฝังที่แนบแน่นเข้าไปในชีวิตจริงของเยาวชน

ในการหล่อหลอมคุณธรรมแนวพุทธนั้น ขึ้นต่อไปอาจจะเป็นแปลตำราเรียนของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่ทำค่อนข้างสมบูรณ์ ตั้งแต่ชั้น ๑ ถึง ชั้น ๑๐ แล้วนำมาปรับใช้สำหรับนักเรียนไทย น่าจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำได้ไม่ยากนัก และน่าจะได้ผลอย่างเป็นรูปธรรมเพราะฐานทางวัฒนธรรมที่เป็นพุทธด้วยกันทั้งสองประเทศ

บทที่ ๘

มหามังคลสูตร

รากฐานแห่งคุณธรรมในศรีลังกา

ทุกเช้าเวลา ๕.๓๐ น. ไม่ว่าจะอยู่ในละแวกบ้านคนที่มีฐานะดี หรือฐานะปานกลาง จะได้ยินเสียงการถ่ายทอดจากวิทยุกระจายเสียง ดังชัดเจน เปรียบเสมือนนาฬิกาปลุก เสียงอาราธนาศีล เสียงพระให้ไตรสรณาคมน์ และการให้ศีลห้า ชาวบ้านที่นับถือพุทธหลายคน จะใช้ช่วงนี้รับศีลจากพระ โดยที่ไม่ต้องเดินทางไปรับศีลที่วัด ชาวศรีลังกาจะนิยมไปรับศีล ๘ ที่วัด เฉพาะในวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ นอกนั้นจะรับศีลจากพระทางวิทยุกระจายเสียง เป็นส่วนใหญ่

เสียงพระให้ศีลในตอนหัวรุ่งกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวศรีลังกาไปโดยปริยาย เป็นการปลุกฝังคุณธรรม ให้ชาวบ้านรู้สึกใกล้ชิดกับพระ ศาสนาอย่างง่ายที่สุดโดยที่รัฐบาลไม่ต้องเสียงงบประมาณแต่อย่างใด

เมื่อรับศีลแล้วบทสวดพระปริตที่พระสวดตามมาก็คือมหามงคลสูตร ถือเป็นการตอกย้ำ เตือนให้ชาวพุทธผูกพันอยู่กับคุณธรรมอันเป็นเข็มทิศชีวิตในแต่ละวัน เนื้อหาในบทนี้จึงจะกล่าวถึงเฉพาะปริบทและเนื้อหาของมหามงคลสูตรโดยละเอียด เพราะอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นรากฐานแห่งคุณธรรมของชาวพุทธในศรีลังกา

ในการสวดมหามงคลสูตร ที่ชาวไทยเรียกว่า มงคลสูตรนั้น พระสงฆ์ในประเทศไทยจะสวดเฉพาะ มงคล ๓๘ ประการ แต่ในการสวดตามแบบศรีลังกาจะให้บริบทความเป็นมาของพระสูตรด้วย

ในการให้บริบทของแต่ละพระสูตรเช่นนี้ ทำให้เราได้น้อมระลึกถึงคุณูปการของพระอานนท์เถระเจ้า จากประโยคที่ว่า “เอวัมเม สุตตัง” “ตั้งที่ข้าพเจ้าได้สดับมา” ธรรมะที่หลายที่สืบทอดมาถึงเราทุกวันนี้ ล้วนมาจากความทรงจำของพระอานนท์เถระเจ้าทั้งสิ้น บางครั้งจึงพบคำพูดที่ว่า ถ้าจะบูชาพระธรรมให้บูชาพระอานนท์ เพราะพระองค์เป็นที่มาของพระธรรมทั้งหลาย

เมื่อทราบถึงผู้รักษาพระธรรมแล้ว บริบทของพระสูตรในส่วนนี้ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่พระองค์ประทับเมื่อแสดงธรรมะข้อนั้นๆ ในเรื่องมงคลสูตรนี้ พระพุทธองค์ประทับที่พระเชตวัน ที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้สร้างถวาย อยู่ในเมืองสาวัตถี ก็เมืองสาวัตถีนี้เอง เป็นเมืองที่มีสี่ปายะดี กล่าวคือเป็นที่อยู่ของทายกทายิกาคนสำคัญของพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล กล่าวคือ ทายกนั้น ได้แก่อนาถปิณฑิกะเศรษฐี และฝ่ายทายิกานั้นได้แก่นางวิสาขามหาอุบาสิกา ทั้งสองคนเป็นกำลังสำคัญแก่พระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

ในบริบทนี้เอง เราทราบถึงตัวบุคคล และเรื่องราวที่มาของการแสดงธรรม กล่าวคือมีการโจษจันได้เถียงกันว่าอะไรคือมงคลอันประเสริฐ

จากนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงอุตมมงคลทั้ง ๓๘ ประการ เป็น
ภาษาบาลีว่า

อเสวนา จ พาลานัง	ป้อนทิตานัญ จ เสวนา
ปุชา จ ปุชนะนียนัง	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
ปฏิรูปเทสวาไส จ	ปุพเพ จ กตปุญญตา
อตตสัมมา ปณิธิ จ	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
พาหุสัจญจะ สิปปัญจะ	วินโย จะ สุลิกขิโต
สุภาสิตา จะ ยา วาจา	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
มาตา ปิตุ อุปฏิฐานัง	ปุตตทารัสส สังคโห
อนากุลา จ กัมมันตา	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
ทานัญจ อัมม จริยา จ	ญาตกานัญจ สังคโห
อนวัชชา นิกัมมานิ	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
อารตี วิรตี ปาปา	มัชช ปานา จ สัญญโม
อัปมาโท จ อัมเมสุ	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
คารโว จ นิวาโต จ	สันตุฎฐี จ กตัญญตา
กาเลน อัมมัสวณัง	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
ขันตี จไสวจัสสตา	สมณานัญจ ทัสสนัง
กาเลน อัมมัสสกัจจา	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
ตโป จ พรหมจริยา จ	อริยสัจจาน ทัสสนัง
นิพพาน สัจฉิกิริยา จ	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
มุจฺฉัสส โลกอัมเมหิ	จิตตัง ยัสส นกัมปติ
อโสกัง วิรชัง เขมัง	เอตัง มังคลัง อุตตมัง
เอตาทิสานิกัตวาน	สัพพัตถมปราชิตา
สัพพัตถ โสตถิง คัจฉันติ	ตันเตสสังมังคลมุตตมันติ

มีความหมายภาษาไทยว่า

การไม่คบคนพาล ๑ การคบบัณฑิต ๑ การบูชาบุคคลผู้ควรบูชา ๑
นี้เป็นอุตมมงคล

การอยู่ในประเทศอันสมควร ๑ ความเป็นผู้มีบุญอันทำไว้แล้วใน
กาลก่อน ๑ การตั้งตนไว้ชอบ ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

การบำรุงมารดา ๑ การบำรุงบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรภรรยา ๑
การทำงานอันอาภูล ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

การทำทาน ๑ การประพฤติธรรม ๑ การสงเคราะห์ญาติ ๑ กรรม
อันไม่มีโทษ ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

การงดเว้นจากบาป ๑ ความสำรวมในการดื่มน้ำเมา ๑ ความไม่
ประมาทในธรรมทั้งหลาย ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

ความเคารพ ๑ ความประพฤติถ่อมตน ๑ ความสันโดษ ๑ ความ
กตัญญู ๑ การพึงธรรมตามกาล ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

ความอดทน ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ การได้เห็นสมณะทั้งหลาย ๑
การสนทนาธรรมตามกาล ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

ความเพียร ๑ การรักษาพรหมจรรย์ ๑ การเห็นอริยสัจ ๑ การ
ทำพระนิพพานให้แจ้ง ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

จิตของผู้ใด อันโลกธรรมทั้งหลายถูกต้องแล้ว ไม่หวั่นไหว ๑ ไม่
เศร้าโศก ๑ ปราศจากอหังการ ๑ เป็นจิตเกษม ๑ นี้เป็นอุตมมงคล

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทำมงคลเช่นนี้แล้ว เป็นผู้ไม่ปราศัย
ในข้าศึกทุกหมู่ ย่อมถึงความสวัสดิ์ในทุกสถาน นี้เป็นอุตมมงคลของ
เทวดาและมนุษย์เหล่านั้น

ต่อไปนี้จะขอยกมงคลแต่ละข้อขึ้นมาพิจารณา

มงคลข้อที่ ๑ “อเสวนา จ พาลานัง” การไม่คบคนพาล

ความหมายของคนพาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่ามีลักษณะ ๓ ประการ^{๑๘} ว่าเป็นผู้ที่ทำให้ตนเอง และผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยทำตาม ถ้อยคำของตนก็ดี หรือแม้เพียงอยู่ด้วยก็ดี ถึงซึ่งความพินาศ

คนพาลเป็นผู้นำภัยมาให้ บางครั้งเราจะพบว่า แม้ว่าเราจะไม่ได้ เป็นพวก ไม่ได้เชื่อถือนำคำพูดของคนพาล แต่เราเข้าไปอยู่ใกล้เขา ศัตรูของเขา ก็หมายเราเป็นพวกคนพาลได้ ภัยของคนพาลจึงกลายเป็นภัยของเรา ไปโดยไม่รู้ตัว

คนพาลเป็นผู้นำอุปสรรคมาให้ ในการที่จะคิดทำการอันเป็นมงคล เมื่อมีคนพาลอยู่ด้วย ก็จะทำให้งานมงคลนั้นอัปมงคล ไม่บรรลุผล มี อุปสรรคต่าง ๆ นานา

การคบคนพาล มีการเปรียบเทียบว่า ดุจใบไม้ที่ห่อปลาเน่า ผู้มี ความฉลาดจึงต้องทิ้งปลาเน่าเสีย

ตัวอย่างในสมัยพุทธกาลที่เรารู้จักกันดี คือเรื่องราวของอหิงสกะ ที่เกิดมาในตระกูลที่ดี มีความตั้งใจเล่าเรียนดี แต่ถูกเพื่อนอิจฉา กลั่น แก่งให้อาจารย์สอนคำสอนที่ผิดๆ ไปฆ่าคนเสียตั้ง ๕๕๕ คน แล้วเอา องคูลีมาร้อยห้อยคอไว้ จนเป็นที่รู้จักกันด้วยฉายาว่า ผู้เอาองคูลี (คือ ข้อนี้) มาร้อยเป็นมาลัย คือ องคูลีมาล ซึ่งเมื่อได้พบพระพุทธเจ้าก็ได้ บรรลุธรรมในที่สุด

เช่นนี้ จึงกล่าวว่า การไม่คบคนพาลเป็นมงคลประการแรก ให้ หลีกเลี้ยงให้ห่างไกล เรียกว่า คบคนพาล พาลพาไปหาผิด

๑๘ อัง.ติก.๒๐ ข้อ ๔๔๒

มงคลข้อที่ ๒ “บัณฑิตานัญจ เสวนา” การคบบัณฑิต

เมื่อหลีกเลี่ยง ละวางอิทธิพลในเชิงลบทั้งโดยบุคคลและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาด้านแล้ว การคบบัณฑิตย่อมเป็นอิทธิพลที่ดี ดังสุภาษิตที่ว่า “คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล”

ลักษณะบัณฑิต ๓ ประการ นั้น ระบุว่า คือผู้สามารถกำจัดภัย กำจัดอุปสรรคทั้งปวง ทั้งยังชี้ทางอันอุดมแก่เราได้ ผู้ที่ทำตามถ้อยคำของบัณฑิตเปรียบได้กับการให้การรักษาในเวลาที่มีภัย ดุจแสงประทีปที่ขจัดความมืด ดุจอาหารและน้ำในเวลาหิวโหย เป็นต้น

เช่นนี้ จึงอธิบายว่า บัณฑิตย่อมเป็นผู้ไม่มีภัย ย่อมไม่มีอุปสรรค นอกจากนั้น บัณฑิตเปรียบได้กับของหอม ยกตัวอย่างเช่น ใบไม้ที่ห่อของหอม เช่น กฤษณา หรือดอกไม้หอม ใบไม้นั้นก็พลอยหอมตามไปด้วย ผู้ฉลาดย่อมกล่าวสรรเสริญ บัณฑิตเป็นผู้นำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองและแก่ผู้คนที่คบค้าสมาคมด้วยเสมอ

มงคลข้อที่ ๓ “บุชา จ บุษนีนยานัง” บุษาบุคคลที่ควรบูชา

มารดา บิดา ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณ สมณะซีพราหมณ์ ที่ตั้งอยู่ในธรรม ล้วนเป็นบุคคลที่ควรบูชาทั้งสิ้น การบูชาบุคคลเหล่านั้นมงคลเกิดทันทีในตัวผู้กระทำ เพราะผู้คนที่ได้พบได้เห็นก็จะมีตาความชื่นชมที่เห็นความอ่อนน้อมของผู้กระทำ มงคลไม่ได้อยู่ที่พ่อแม่ แต่อยู่ที่ลูกที่บูชาพ่อแม่

มงคลข้อที่ ๔ “ปฏิรูปเทสวา โสจจะ” การอยู่ในประเทศอันควร

การอยู่ในประเทศอันควร สิ่งแวดล้อมอันควร อันหมายรวมทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน ที่บ้าน หมายรวมทั้งโอกาสอันควรทั้งหลาย รวมเรียกว่าสิ่งแวดล้อมอันควร

มารดาของเม่งจื้อ นักปราชญ์จีนในพุทธศตวรรษที่ ๓ ต้องย้ายบ้านถึงสามครั้ง เพื่อแสวงหามงคลข้อนี้ กล่าวคือ เดิมนั้นนางมีบ้านอยู่ในตลาด เด็กชายเม่ง บุตรคนเดียวของนางนั้น ได้เห็นและคุ้นเคยกับสภาพสังคมที่มีการซื้อขาย ต่อรองราคาสินค้า การแก่งแย่ง เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน เด็กชายเม่งเป็นคนช่างจำและตามอย่าง ก็เล่นกับเพื่อน ๆ ด้วยการเลียนแบบการแก่งแย่งต่อรองราคาสินค้าเช่นเดียวกับพ่อค้าในตลาด นางพิจารณาแล้วเห็นว่าบริบทดังกล่าวไม่เป็นที่ที่ จะสนับสนุนให้ลูกชายได้เติบโตในบริบทที่เป็นมงคล กล่าวคือนางแสวงหา “ปฏิรูปเทส” ให้บุตรนั่นเอง

นางจึงย้ายบ้านอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้บ้านอยู่ใกล้วัด สิ่งที่เด็กชายเม่งเห็นและเลียนแบบคือการเล่น หามศพ สวดศพ ฟังศพ ซึ่งมารดาเห็นว่าไม่เป็นมงคลอีกเช่นกัน

นางจึงต้องย้ายบ้านอีกเป็นครั้งที่สาม คราวนี้นางพอใจเพราะบ้านใหม่นี้อยู่ใกล้โรงเรียน เด็กชายเม่งได้เห็นการเรียนการสอน เป็นการปลูกฝังให้เป็นคนรักการเรียน รักการแสวงหาความรู้ ต่อมาเมื่อเม่งจื้อเติบโตขึ้นก็เป็นคนที่ฝึกฝนในการศึกษา จนเป็นนักปราชญ์คนสำคัญของประเทศจีนในที่สุด

อีกเรื่องหนึ่งที่เล่าไว้ในชาดก คือเรื่องนกแก้ว ๒ ตัวพี่น้อง ตัวหนึ่งไปทำรังอยู่ใกล้ช่องโຈร์ ก็พูดได้แต่คำที่ดูร้าย “ฆ่ามัน” “เอาเลย” “เอา มันให้ตาย” “เอาไปโยย” ในขณะที่นกแก้วตัวน้อง ไปทำรังอยู่ใกล้อาศรมพระฤๅษี นกแก้วตัวน้องก็พูดได้แต่คำที่เป็นมงคล สวดท่องบ่นมนต์ตามที่ ได้ยินจากพระฤๅษี และเมื่อมีคนมาก็กักทหายตามพระฤๅษีว่า “เชิญนั่งก่อนซิจ๊ะ” “กินน้ำก่อนซิจ๊ะ” “ไปไหนมาจ๊ะ” ดังนี้เป็นต้น

ปฏิรูปเทศ ในความหมายของพระพุทธศาสนาคือถิ่นที่มีการสอนพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลต้องถือว่าเมืองสาวัตถีเป็นปฏิรูปเทศสำหรับชาวพุทธ เพราะพระพุทธองค์ประทับที่เมืองนี้นานกว่าที่อื่น ผู้คนก็สามารถฟังธรรมจากพระพุทธองค์ได้โดยตรง

สิ่งแวดล้อมอันควรจึงเป็นมงคลประการหนึ่งในชีวิต

มงคลข้อที่ ๕ “บุพเพ จ กตปุญญตา” การได้สั่งสมบุญมาแล้วแต่อดีต

ตัวอย่างที่ผู้ที่ได้สั่งสมบุญมาแล้วแต่อดีตเป็นมงคลต่อชีวิตในปัจจุบันนั้น มีปรากฏอยู่มากมายในพระไตรปิฎก ที่ชัดเจนคือเรื่องราวในอดีตของพระพุทธองค์ ในอดีตแต่กาลก่อนนั้น สุเมธดาบสได้เห็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระทีปังกรพุทธเจ้า เสด็จมาพร้อมคณะสงฆ์บังเกิดความเลื่อมใสศรัทธา เมื่อเห็นพระพุทธเจ้ากำลังเสด็จข้ามหนทางด้วยความลำบากเพราะมีน้ำขังอยู่ จึงทอดกายของตนให้พระพุทธเจ้าเหยียบข้าม ขณะทอดกายลงนั้นก็ตั้งอธิษฐานจิตปรารถนาพุทธภูมิ พระทีปังกรพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้ในความคิดของสุเมธดาบส จึงประทานพรให้ความปรารถนาของสุเมธดาบสเป็นจริง ต่อมาอีกหลายภพหลายชาติ พระสุเมธดาบสนั้นได้มาบังเกิดเป็นพระมหาไพริสัจต และในพระชาติสุดท้ายได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมณโคดมของเรานั้นเอง

สุเมธดาบสนี้ ในประเทศไทยไม่ค่อยพูดถึง แต่ผู้เขียนเห็นมีรูปเป็นทองเหลืองวางขายค่อนข้างหนาตาในพม่า

บางครั้งเราพิจารณาบุคคลสองคนที่เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน ด้รับการสั่งสอนอบรมเหมือนกันทุกประการ แต่คนหนึ่งเล่าเรียนธรรมะได้อย่างแตกฉานรวดเร็ว ในขณะที่อีกคนหนึ่งมีอุปสรรคตลอดเวลา ก็อาจ

จะอธิบายได้ว่า คนหนึ่งนั้นได้สั่งสมบุญมาแล้วแต่อดีต การสานต่อในปัจจุบันจึงทำได้ง่ายกว่าอีกคนหนึ่ง เช่นนี้เรียกว่า เป็นมงคลในชีวิต

มงคลที่ ๖ “อัตตสัมมาปณิธิ จ” การตั้งตนโดยชอบ

การรู้จักแยกแยะความผิดชอบชั่วดี และความสามารถที่จะดำรงไว้ซึ่งความชอบ เป็นมงคลสำคัญ

บางคนที่ไม่มีความศรัทธา รู้จักแสวงหาให้ตนตั้งมั่นอยู่ในศรัทธาในสิ่งที่ตั้งงาม บางคนเป็นคนตระหนี่ พยายามตั้งมั่นอยู่ในจาคะสัมปทา คือให้รู้จักการให้ทาน เรียกว่า เป็นอัตตสัมมาปณิธิ คือการตั้งตนไว้โดยชอบ

มงคลที่ ๗ “พาหุสัจจัญจะ” ความเป็นผู้ได้สติมาก

พระพุทธองค์ทรงอธิบายว่า การเป็นผู้ได้สติมากถือเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ละอกุศลกรรม และได้เข้าสู่ครรลองของกุศลกรรม และเพราะเป็นเหตุให้แจ้งซึ่งปรมัตถะสัจจะโดยลำดับ พระสงฆ์ทั้งหลายในครั้งพุทธกาลก็ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ได้สติมาก เป็นมงคลแก่ชีวิต

มงคลข้อที่ ๘ “สิปปัญจะ” หมายถึงความมีศิลปะ

ในส่วนของศิลปะนั้น ในอรรถกถาอธิบายไว้เป็น ๒ ชนิด คือ อาศาปริยศิลป์ หมายถึง การงานที่ตเว้นการเบียดเบียนสัตว์อื่น เว้นจากอกุศล เช่น งานช่างทอง งานปั้นพระ หล่อพระ เป็นต้น อาศาปริยศิลป์ เช่นนี้ ถือเป็นมงคลเพราะนำมาซึ่งประโยชน์ในโลกนี้

ส่วนอนาศาปริยศิลป์นั้น เป็นงานที่เกี่ยวกับการจัดทำสมณบริหาร เช่น การตัดเย็บจีวร ทำบาตร เป็นต้น สำหรับพระสงฆ์นั้น พระพุทธองค์ทรงพรรณนาไว้ว่า พระภิกษุในธรรมวินัยนั้นเป็นผู้ขยัน ในกิจทั้งน้อยใหญ่ของเพื่อนสหธรรมจรรย์ด้วยกัน นับเป็นมงคลทั้งสิ้น ในปัจจุบันอนาศาปริยศิลป์ก็พัฒนาขึ้นจากเดิมมาก

มงคลข้อที่ ๙ “วินโย จ สุลิกขิต” การรักษาพระวินัย

การรักษาพระวินัยที่ดี อธิบายเป็นสองประการเช่นกัน คือ อาศาปริยวินัย เช่นการเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ นับว่าเป็นอาศาปริยวินัย “สุลิกขิต” คือเมื่อได้ศึกษาดีแล้ว ปฏิบัติดีแล้ว ย่อมเป็นมงคล นำประโยชน์เกื้อกูลทั้งในโลกนี้และโลกหน้าเช่นนี้ เรียกว่า “วินโย จ สุลิกขิต” คือ วินัยที่ได้รักษาดีแล้ว เป็นมงคล

สำหรับอนาศาปริยวินัยหมายถึงเอาปาริสุทธิศีลของพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ดำรงตนอยู่ได้ในอนาศาปริยวินัย ย่อมเป็นมงคล

มงคลข้อที่ ๑๐ “สุภาษิตา จ ยาวาจา” วาจาสุภาษิต

ท่าความหมายว่า สัมมาวาจา คือ วาจาที่ประกอบด้วยองค์ ๔ กล่าวคือ เว้นจากการกล่าวเท็จ เว้นจากการกล่าวคำหยาบ เว้นจากการกล่าวคำเสียดสี และการพูดเพื่อแฉ้อ เช่นนี้เรียกว่าเป็นวาจาสุภาษิต แม้บางครั้งคำพูดไพเราะ แต่จิตเป็นอกุศล ก็จัดเข้าอยู่ในประเภทนี้ เป็นมงคล เพราะเป็นปัจจัยให้สัตว์ทั้งหลายได้บรรลุประโยชน์เกื้อกูลกัน นับเป็นมงคล

มงคลข้อที่ ๑๑ - ๑๒ “มาตาปีตุอูปัญฐานัง” การอุปการะมารดาบิดา

มารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก พระพุทธองค์ทรงยกย่องไว้ว่า มารดาบิดานั้น ได้ชื่อว่าเป็นพระพรหมของลูก เป็นบุพพอาจารย์ คือ อาจารย์คนแรกของลูก ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อมสักการะมารดาบิดาด้วยการจัดหาอาหาร น้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน ฯลฯ ดูแลปรนนิบัติแม่ด้วยการล้างเท้าผู้ให้การดูแลมารดาบิดาเช่นนี้ ย่อมได้รับการสรรเสริญจากบุคคลทั้งหลาย แม้ละโลกนี้ไปแล้วก็ยอมไปสู่สุคติ^{๑๙}

๑๙ ขุ.อิติวุตตกะ ๒๕/๒๘๖

ในทิศทั้งหก จัดบิดามารดาไว้เป็นทิศเบื้องหน้า ที่บุตรพึงบำรุงรักษาด้วย ๕ สถาน กล่าวคือ

๑. มารดาบิดาได้เลี้ยงดูเรามาแล้ว รู้จักเลี้ยงดูท่านตอบแทน
๒. เราจักกระทำความกิจของท่าน
๓. เราจักดำรงวงศ์สกุลของท่านให้เจริญสืบไป
๔. เราจักรักษาทรัพย์สมบัติของท่าน
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว เป็นหน้าที่เราพึงทำบุญอุทิศให้

ในปัจจุบันจะเห็นว่า บุตรธิดาละเลยมารดาบิดาก็เป็นอันมาก บางคนดูแลเพียงให้ข้าวให้น้ำ ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วต้องถามว่าต่างอะไรจากการที่เราดูแลสัตว์เลี้ยงดูหรือไม่ เช่นนี้ ผู้เป็นบุตรพึงระลึกให้มาก เพราะในทางกลับกัน เราปฏิบัติต่อมารดาบิดาของเราอย่างไร บุตรของเราเองก็จะเห็นเยี่ยงอย่างและปฏิบัติต่อเราเช่นนั้นเหมือนกัน

การบำรุงมารดาบิดา การแสดงความเคารพต่อมารดาบิดาเป็นคุณธรรมที่ปรากฏชัดในสังคัมศรีลังกา ดังที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วในอีกบทหนึ่ง

มงคลข้อที่ ๑๓ “ปุตตทวารัสสะสังคโห” การสงเคราะห์ภรรยาและบุตรธิดา

มงคลอีกประการหนึ่ง คือการสงเคราะห์บุตรธิดาที่เกิดในตน และภรรยาของตนในฐานะต่างๆ ในพระบาลีอธิบาย “ทาระ” ว่าหมายรวมถึงภรรยา ๒๐ ประเภท

ภรรยานั้นจัดอยู่ในทิศเบื้องหลัง ผู้เป็นสามีพึงบำรุงด้วย ๕ สถาน กล่าวคือ

๑. ด้วยการยกย่อง
๒. ด้วยการไม่ดูหมิ่น
๓. ด้วยการไม่ประพฤตินอกใจ

๔. ด้วยการมอบความเป็นใหญ่ให้

๕. ด้วยการให้เครื่องประดับ

ในทางกลับกัน สำหรับผู้เป็นภรรยา ก็ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วย ๕
สถาน คือ

๑. เป็นผู้จัดการงานดี ตามที่สามีมอบหมาย

๒. เป็นคนสงเคราะห์คนข้างเคียง (ของสามี) ดี

๓. เป็นผู้ไม่ประพฤตินอกใจ

๔. ย่อมดูแลรักษาทรัพย์ที่สามีดูแลหามาได้ และช่วยให้เพิ่มพูน

๕. เป็นคนขยัน ไม่เกียจคร้านในหน้าที่การงานทั้งปวง

การอธิบายเช่นนี้เป็นการอธิบายแบบประเพณีนิยม ตามสังคมใน
รูปแบบโบราณ สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปมาก ผู้ปฏิบัติจึงพึงใช้
ปัญญาปรับให้เข้ากับกาลเทศะ ก็จะเป็นมงคลชีวิต

มงคลข้อที่ ๑๔ “อนากูลา จะ กัมมันตา” การงานทั้งหลายที่ไม่
อากุล

หมายถึงการทำงานใด ๆ ไม่มีการคั่งค้าง ไม่ทอดทิ้งงาน ด้วยกิเลส
หรือข้ออ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก เย็นเสียแล้ว เป็นต้น การเป็นผู้ทำงาน
โดยรู้กาล มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ถึงพร้อมด้วยความอดุทธสาหา
พากเพียร และเป็นการทำงานที่ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่าเป็นการงานที่ไม่อากุล
พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งความเจริญใน
ทุกสถาน

มงคลข้อที่ ๑๕ “ทานัญจ” การบำเพ็ญทาน

ทาน คือ การให้ที่มีเจตนาในการละวางความโลภ เช่นนี้ พระพุทธ
องค์ทรงยกย่องว่า เป็นมงคล เพราะเป็นปัจจัยให้เป็นไปในปัจจุบันและ
อนาคต ย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก

ในอรรถกถา อธิบายว่า ทานมี ๒ อย่าง คือ อามิสทาน หมายถึงเอา วัตถุทานดั่งที่ได้กล่าวมาแล้ว ประการที่สอง คือ ธรรมทาน ในบรรดาทานนี้ ธรรมทาน เป็นทานที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“การให้ธรรม ชนะการให้ทั้งปวง รสแห่งธรรม ย่อมชนะรสทั้งปวง ความสิ้นต้นตอหา ย่อมเอาชนะทุกข์ทั้งปวง”

ทรงอธิบายแก่พระภิกษุว่า การแสดงธรรมตามที่ได้สดับมา ได้ เรียนมา แก่ผู้อื่นโดยพิศดาร บุคคลผู้นั้น เป็นผู้รู้แจ้งทั้งเหตุและผลใน ธรรมนั้น ๆ ย่อมเป็นมงคล

ปัจจุบัน การบำเพ็ญทานของชาวพุทธจะเพี้ยนไปจากความหมาย เดิมที่เน้นเจตนาละวางความโลภ ในทางกลับกัน ในการทำบุญบางคนยัง ยึดติดที่จะให้ได้มากกว่าที่ได้ทำบุญด้วยซ้ำ ว่าโดยนัยแห่งความหมาย ที่แท้จริงแห่งทานแล้ว หากเจตนาผิดไป ไม่น่าจะเรียกได้ว่าเป็นทานที่ พระพุทธองค์ทรงชี้ว่าเป็นมงคล

มงคลข้อที่ ๑๖ “อัมมจริยา จ” ธรรมจริยา

คือการประพฤติธรรม ในอรรถกถาพระไตรปิฎกฉบับของ มหามกุฎฯ อธิบายว่า คือการประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ นั่นคือการ ประพฤติธรรมโดยสม่ำเสมอทั้งกาย วาจา ใจ การประพฤติธรรมถือเป็น มงคล และนำไปสู่สุคติภพ บางคนเข้าใจว่าหมายถึงตายแล้วย่อมได้ไป เกิดในสวรรค์ แต่การประพฤติธรรมโดยสม่ำเสมอ ย่อมนำความสุขมาให้ แม้ในปัจจุบัน อนึ่งผู้ประพฤติธรรมย่อมได้รับความคุ้มครองโดยธรรม ดัง พุทธพจน์ที่ว่า “อัมโม ห เว รักษติ อัมมจาริง” ธรรมะย่อมคุ้มครองผู้ ประพฤติธรรม

มงคลข้อที่ ๑๗ “ญัตกานัญ จ สังคโห” การสงเคราะห์ญาติ

ในอรรถกถาอธิบายความหมายของญาติว่า หมายถึงคนที่มีความเกี่ยวข้องกันโดยสายเลือดทั้งทางฝ่ายบิดาและมารดา นับ ๗ ชั่วโคตร

การสงเคราะห์ญาติ ผู้ที่เสื่อมจากความมีทรัพย์ก็ดี เสื่อมเพราะโรคภัยไข้เจ็บก็ดี โดยการช่วยเหลือทางวัตถุ มีอาหาร เสื้อผ้า ปัจจัย ตามกำลัง นับเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณวิเศษย่อมได้รับการสรรเสริญในโลกนี้ และไปสู่สวรรค์ในสัมปรายภพ

ในประเทศไทยนั้น ระบบการสงเคราะห์ประชาชนโดยองค์ของรัฐยังไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นการช่วยเหลือกันในหมู่ญาติจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นที่จะช่วยประคับประคองสังคมโดยส่วนรวมโดยเริ่มต้นจากคนใกล้ตัว คือเริ่มต้นจากการช่วยเหลือกันในหมู่ญาติให้มีความพออยู่พอกินตามอัตภาพ

มงคลข้อที่ ๑๘ “อนวัชชานิกัมมานิ” การงานอันไม่มีโทษ

การงานทั้งหลายที่เป็นประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ถือว่า เป็นการงานที่ไม่มีโทษ เช่น การสมาทานศีล การขวนขวายปลูกต้นไม้เพื่อให้ได้ร่มเงา เพื่อให้ได้ดอกผลทั้งของตนเองและเพื่อสาธารณประโยชน์ การช่วยกันทำถนน สร้างสะพาน เป็นต้น เป็นการงานที่ไม่มีโทษ และได้รับการยกย่องว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลุประโยชน์นานาประการ

มงคลข้อที่ ๑๙ “อารตี วิรตี ปาปา” การงดและการเว้นจากบาป

อารตี หมายถึงการงด และวิรตี หมายถึงการเว้น การมีเจตนาที่จะงดเว้นจากบาปนับเป็นมงคล

การที่ไม่ยินดี เพราะเห็นโทษในการกระทำอันเป็นบาป ชื่อว่าเป็นการงด การเว้นด้วยกายและด้วยวาจา ด้วยกรรมและทวาร ชื่อว่าวิรตี การวิรตี มี สามอย่างคือ

สัมปตติวิริติ หมายถึง การงดเว้นจากวัตถุสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
 สมทานวิริติ หมายถึง การสมทาน การตั้งใจที่จะละเว้น การ
 ไม่หยิบฉวยของๆผู้อื่นมาเป็นของตน

สมุจเฉทวิริติ เป็นการงดเว้นเพื่ออริยมรรค

กรรมกิเลสอันเป็นอกุศล ๔ ประการ ที่พึงเว้น คือ ปาณาติบาต
 อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร และมุสาวาท อกุศลทั้งสี่ประการ ชื่อว่าบาป
 การงดเว้นได้จากอกุศลเช่นนี้ เป็นมงคล เป็นปัจจัยสู่ประโยชน์
 สุขทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า

มงคลข้อที่ ๒๐ “มัชชปาณา จ สัญญโม” การสำรวมจากการดื่ม
 น้ำเมา

การดื่มน้ำเมา คือสุราเมรัย เป็นต้น เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
 ผู้ที่ ดื่ม เสพ สิ่งมัวเมาเป็นปกติ ย่อมไม่รู้ธรรม ไม่รู้ธรรม สามารถทำ
 อันตรายแม้แก่มารดาและบิดา แม้พระไตรรัตน์ ย่อมเป็นที่ติเตียน และ
 เข้าสู่ทุกคติในเบื้องหน้า อรรถกถาจารย์ กล่าวว่า ย่อมถึงความบ้ำไปในภพ
 ต่อ ๆ ไป ทั้งนี้ เพราะจิตนั้นมัวเมาอยู่ตลอดเวลา ย่อมนำไปสู่อกุศลใน
 อากาณต่างๆ ไม่เฉพาะในชาตินี้ ภพนี้ แต่สืบสานต่อไปแม้ในภพหน้า ยืนยัน
 ความเชื่อว่า ความดีในปัจจุบันเป็นฐานของความดีในอนาคต

มงคลข้อที่ ๒๑ “อัปมาโท จ ธัมเมหิ” ความไม่ประมาทในธรรม
 ทั้งปวง

ความไม่ตั้งมั่นอยู่ในกุศลกรรม การกระทำโดยไม่เคารพในการ
 เจริญกุศลทั้งปวง การกระทำไม่ติดต่อกัน ไม่ตั้งมั่น ความประพฤติดื้อแท้
 หมดความพอใจ การทอดธุระ การไม่สั่งเสพ การไม่กระทำให้มาก การ
 ไม่อธิษฐาน การไม่ประพฤติเนื่องๆ ในกุศลกรรมทั้งหลาย ล้วนจัดว่าอยู่ใน
 ความประมาท

ด้วยความไม่ประมาทในกุศลกรรมนั่นเอง เป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลุกุศลกรรมทั้งปวง พระพุทธองค์จึงรับสั่งว่า “เมื่อเราไม่ประมาทนั้น มีความเป็นเครื่องเผากิเลสส่งไป” และ “ความไม่ประมาทเป็นหนทางแห่งความไม่ตาย”

มงคลข้อที่ ๒๒ “คารโว จ” ความเคารพ

การกระทำความเคารพ การกระทำความหนักแน่น ความเป็นผู้มีการระตามสมควร ในพระรัตนตรัย ในครูบาอาจารย์ ในมารดา บิดา เป็นต้น การกระทำความเคารพนี้ เป็นเหตุแห่งการไปสู่สุคติภพ ในจุฬหัมมวิงกุสตรกล่าวไว้ว่า บุคคลทำความเคารพในผู้ควรแก่ความเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เมื่อตายไปก็จะได้ไปสู่สุคติภพ หรือเมื่อไปเกิดใหม่ก็ได้ไปเกิดในตระกูลสูง เช่นนี้ ความเคารพเป็นมงคล

มงคลข้อที่ ๒๓ “นิวาโต จ” ความเป็นผู้มีความประพฤติก่อมนต

ความเป็นผู้อ่อนน้อม ความเป็นผู้มีความประพฤติก่อมนต ขจัดมานะออกไป เป็นผู้เสมอด้วยผ้าเช็ดเท้า เป็นผู้เสมอด้วยงูที่ถูกถอดเขี้ยวแล้ว นำความกระด้างออกไป เป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน พระพุทธเจ้าทรงยกย่องและตรัสว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการได้ยศ ทั้งนี้เพราะผู้ใหญ่อยอมเกิดความเอ็นดู และเห็นว่าผู้น้อยที่มีความอ่อนน้อมเช่นนี้ ใช้งานได้ ขณะเดียวกันก็ปกครองได้เพราะความอ่อนน้อมเป็นศิริอยู่ในตัว ผู้ใหญ่เห็นยอมเกิดความเมตตาและปรารถนาที่จะชุบเลี้ยง นำไปสู่การได้ยศ เช่นนี้

มงคลข้อที่ ๒๔ “สันตฺถุสิ” คือความสันโดษ

คือความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่พอสวมกับอัฐภาพของตน ในอรรถกถาอธิบายละเอียดเจาะจงสำหรับพระสงฆ์ อธิบายถึงความสันโดษในของใช้ของพระสงฆ์ มี ๓ ประการ ได้แก่ ยถาลาภสันโดษ ยถาพลสันโดษ และยถาสารูปสันโดษ

เมื่อภิกษุได้จีวรมาดีหรือไม่ก็ตาม ก็พึงมีความพอใจในจีวรนั้น ไม่
ตื่นรนปรารถนาจีวรอื่น คือมีความยินดีตามมีตามได้ เรียกว่า ขณาลาก
สันโดษ

อีกกรณีหนึ่ง เมื่อภิกษุอาพาธ ครองจีวรหนักทำให้กายค้อมลง
เธอเปลี่ยนจีวรกับเพื่อนภิกษุที่เสมอกัน ได้จีวรมาเบาพอเหมาะกับตนเอง
เช่นนี้ก็ยิ่งเรียกว่า ขณาลากสันโดษ

สำหรับขณาลากสันโดษนั้น อธิบายว่าพระภิกษุอาพาธเกิดป่วย
เมื่อฉันอาหารปกติ ถวายบิณฑบาตของตนแก่เพื่อนภิกษุที่เสมอกัน แล้ว
ฉันอาหารประณีต ได้แก่ เนยใส น้ำผึ้ง ฯลฯ จัดว่าเป็น ขณาลากสันโดษ

สำหรับขณาสารูปสันโดษ หมายถึง ความพึงพอใจในลาภอัน
เหมาะกับตน เช่น เมื่อได้จีวรอันประณีตมา เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า จีวร
นั้นมีค่ามาก สมควรแก่พระเถระผู้บวชมานาน หรือผู้ทรงความรู้ จึงนำ
จีวรไปถวายแก่พระเถระเช่นนี้ เรียกว่า ขณาสารูปสันโดษ

เช่นนี้ อธิบายว่า สันโดษ เป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ละบาป ละ
ความปรารถนามากเกินไป อยากรใหญ่ เป็นต้น เป็นเหตุแห่งสุคติ เพราะ
เป็นการสั่งสมอริยมรรค

ผู้ที่สันโดษ ด้วยปัจจัยตามมี ตามได้ เป็นผู้เที่ยวไปสะดวงในทิศ
ทั้งสี่ และเป็นผู้ที่ไม่คับแค้น^{๒๐}

มงคลที่ ๒๕ “กัตถัญญตา” ความมีกัตถัญญ์คุณ

ความมีกัตถัญญ์คุณผู้ให้อุปการะแก่เรา โดยการระลึกถึงบ่อย ๆ
เป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณวิเศษที่บัณฑิตพึงสรรเสริญ
พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลที่หาได้ยากสองจำพวกคือ ผู้ที่ให้อุปการะก่อน

๒๐ ชัคควิสาณสูตร ขุ.ส. ๒๕/๒๔๖

และผู้ที่มีกตัญญูกตเวทิตา การรู้จักสำนึกถึงบุญคุณที่ผู้อื่นได้กระทำแก่เรา จิตใจของเราจะน้อมลงรำลึกในความดีนั้น และการระลึกถึงบ่อย ๆ เป็นการปูพื้นฐานจิตใจให้เป็นกุศล เช่นนี้เป็นมงคล

มงคลที่ ๒๖ “กาเลนะ อัมมัสสวนัง” การฟังธรรมตามกาล

ในพระบาลีกว่าถึงการฟังธรรมทุกวันที่ ๕ ถือเป็นฟังธรรมตามกาล พระอนุรุธพุทธเจ้าว่า พวกภิกษุฟังสนทนาธรรมกันตลอดคืนยังรุ่งทุก ๆ ๕ วัน^{๑๑} การฟังธรรมโดยสม่ำเสมอ เป็นการทบทวนเป็นการเรียนรู้ เป็นการธรรมะให้แตกฉานตั้งแต่ในระดับความเข้าใจไปจนถึงการเกิดศรัทธาน้อมนำไปสู่การปฏิบัติ ได้ประโยชน์ตนเป็นปฐม ตลอดจนสามารถอธิบายธรรม เป็นการรักษารธรรมตามหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี เช่นนี้นับเป็นมงคล

มงคลที่ ๒๗ “ขันติ” ความอดทน

หมายถึงความไม่หวั่นไหว แม้ถูกผู้อื่นด่าว่า เบียดเบียน เช่นนี้เป็นมงคล

ในอรรถกถายกตัวอย่างของพระปุณณเถระ ที่กราบทูลพระพุทเจ้าว่า เวลาที่ถูกชาวบ้านเมืองสุนาปรินตะด่า ก็จะคิดเสียว่า ดีกว่าเขาตบตี ก็ตั้งมั่นอยู่ในความอดทนได้ แม้ญาติทั้งหลายก็ฟังสรรเสริญดังที่สรภังคฤาษีกล่าวสรรเสริญไว้ว่า

บุคคล ฆ่าความโกรธเสียได้ จะไม่เศร้าโศกในกาลไหน ๆ ญาติทั้งหลาย สรรเสริญการละความลบหลู่ท่านทั้งหลาย อดทนต่อคำหยาบคายที่คนทั้งปวงกล่าวแล้ว สัปบุรุษทั้งหลายกล่าวว่า ขันตินี้ สูงสุด

๒๑ ม.ม.๑๒/๓๖๔

แม้ท้าวสักกะก็ตรัสสรรเสริญว่า

ผู้ใดที่มีกำลัง อดกลั้นต่อผู้ทุรพล ความอดกลั้นของบุคคลนั้น
บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า เป็นขันตಿಯ่างยิ่ง เพราะกับคน
ทุรพลต้องใช้ความอดทนอยู่เป็นนิจ

มงคลที่ ๒๘ “โสวัจัสสตา” ความเป็นผู้ว่าง่าย

การไม่ถึงความฟุ้งซ่าน หรือความเป็นผู้อยู่นิ่ง หรือรู้จักคิดถึง
คุณหรือโทษ ในเมื่อตนถูกกล่าวหาว่าโดยธรรม แต่กลับทำความเอื้อเพื่อ
ด้วยความเคารพ และความอ่อนน้อมอย่างยิ่ง เช่นกล่าวว่า “ดีละ ที่
ท่านกรรณาวากกล่าวตักเตือนข้าพเจ้า” เช่นนี้ เรียกว่า โสวัจัสสตา พระพุทธ
องค์ทรงยกย่องว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ได้โอวาท ละอนุศาสนี
จากสำนักของเพื่อสพรหมจารีทั้งหลาย เพราะเป็นเหตุให้ได้ละโทษ และ
บรรลुकุณ

มงคลข้อที่ ๒๙ “สมณานัญจ ทัสสนา” การเห็นสมณะทั้งหลาย

การได้เข้าไปหา การอุปัฏฐาก การระลึกถึง การได้ฟัง การได้
เห็นบรรพชิต ผู้มีกิเลสอันสงบแล้ว ผู้อบรมกาย วาจา จิต และปัญญาแล้ว
ผู้ประกอบด้วยการฝึกฝนและความสงบอย่างสูง การได้เห็นสมณะทั้ง
หลายเช่นนี้ ถือเป็นมงคล

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า เพราะกุลบุตรปรารถนาประโยชน์ เมื่อ
เห็นพระภิกษุผู้ทรงศีล มาถึงประตูบ้าน หากมีไทยธรรมอยู่ พึงต้อนรับ
ด้วยไทยธรรม หากไม่มีให้ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ หากไหว้ไม่สะดวก
ให้ประคองอัญชลี แม้ไม่สะดวก ให้มองด้วยจิตเสื่อมใส ด้วยนัยน์ตาทั้ง
สองที่ประกอบด้วยความรัก เพราะว่าการได้ดู สมณะเช่นนี้ จะทำให้ไม่
เป็นโรคตาแม้ในพันชาติ บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่าสรรเสริญ ด้วยคุณซึ่ง

เกิดจากการได้เห็นสมณะที่เป็นไปโดยชอบ แม้ในสัตว์เดรัจฉานก็จะได้รับวิบากสมบัติจากการได้เห็นสมณะเพียงศรัทธาอย่างเดียว

มีเรื่องเล่าถึงนกฮูกที่ภูเขาเวทียกะ มีความสุขที่ได้เห็นพระพุทธเจ้า น้อมใจด้วยความศรัทธา ย่อมไม่ไปสู่ทุกคติภพ และยังได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ปรากฏพระนามว่า โสมนัส ผู้มีญาณอันไม่มีที่สิ้นสุด

มงคลข้อที่ ๓๐ “กาเลน ธัมมัสสากัจฉา” การได้สนทนาธรรมตามกาล

ในอรรถกถาเล่าถึงพระภิกษุที่ได้พบกันเพื่อสนทนาธรรม เช่น นักวินัย ๒ รูป สนทนาวินัยกัน นักพระสูตร ๒ รูป สนทนาพระสูตรกัน เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อชำระจิตที่หตุหู่ ฟุ้งซ่านและสงสัย เพราะการสนทนาธรรมตามกาลนับเป็นมงคล เป็นเหตุแห่งคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้ฉลาดในปริยัติ เมื่อทำความเข้าใจในธรรมะนั้นๆ แล้ว สามารถสั่งสอนธรรมแก่บุคคลทั้งหลาย ย่อมเป็นการสืบพระศาสนา

มงคลข้อที่ ๓๑ “ตโป จ” การมีตบะ

ตบะ คือ การสำรวมอินทรีย์ด้วยการแผดเผาบาปทั้งหลาย มีความเพียรที่แผดเผาความเกียจคร้าน บุคคลผู้ประกอบด้วยตบะ เรียกว่า อาตปปี แปลว่า บุคคลผู้มีตบะ

การมีตบะ เป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ละกิเลส เครื่องร้อยรัดได้

มงคลข้อที่ ๓๒ “พรหมจิริยา จ” การถือพรหมจรรย์

เป็นเมถุนวิรัติ เป็นสมณธรรม ผู้ที่มีพรหมจรรย์ คือผู้มีปกติประพฤติประเสริฐ

ครั้งที่มารทูลยุให้พระพุทธเจ้าเข้าสู่ปรินิพพาน ทรงตอบว่า “ดูกร มารผู้มีบาป เราจักยังไม่ปรินิพพาน หากพรหมจรรย์ยังไม่ตั้งมั่น”

พรหมจรรย์จึงเป็นมงคลยิ่ง

มงคลข้อที่ ๓๓ “อริยสังจา น ทัสสนัง” การเห็นอริยสัง

การเห็นอริยสังเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้พ้นทุกข์จากสังสารวัฏฏ์ จะเห็นว่า การอธิบายมงคลนั้น ไส้มาเป็นชั้นๆ ในท้ายที่สุด นำไปสู่ความหลุดพ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

มงคลข้อที่ ๓๔ “นิพพาน สังฆิกิริยา จ” การทำพระนิพพานให้แจ้ง

นี่เป็นเป้าหมายสูงสุด ของชีวิตชาวพุทธ อรรถัตถ์นั้นเป็นเหตุให้ ออกจากต้นเหตุที่ร้อยรัดสัตว์ไว้ในภพในชาติ สังฆิกิริยา จ คือการทำให้แจ้ง การทำให้บรรลุ การทำให้สำเร็จ การถึงซึ่งพระนิพพานจึงเป็นมงคลที่ ประเสริฐสุด

มงคลข้อที่ ๓๕ “ผู้จลฺลัสสโลกธัมเมหิ จิตตัง ยัสส นกัมปติ” ความ

ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม

แปลตรงตัวว่า เมื่อสัมผัสกับโลกธรรม จิตไม่หวั่นไหว นี่เป็นมงคลโลกธรรม ๘ นั้น ได้แก่ ลาก/เสื่อกลาก ยศ/เสื่อยศ สรรเสริญ/นินทา สุข/ทุกข์ ธรรมในโลกธรรมนี้เป็นทวิธรรม คือมีลักษณะเป็นของคู่ เมื่อมีอย่างหนึ่ง ก็ต้องมีอีกอย่างหนึ่ง เป็นธรรมดา และเป็นธรรมชาติของโลกธรรมเช่นนี้ เมื่อเข้าใจในธรรมชาติของโลกธรรม ไม่ว่าจะสัมผัสเข้ากับธรรมใด เราก็รู้ถึงลักษณะตรงข้ามของมัน ดังนั้น เมื่อเรากระทบหรือสัมผัสกับธรรมเหล่านี้ เราก็ไม่หวั่นไหว

แม้มีลาก ก็รู้จักประคองจิตไม่ให้หลงระเริงไปกับลาก รักษาจิตให้ตั้งมั่นอยู่ แม้เสื่อกลากก็รู้ว่าธรรมชาติของมันเป็นเช่นนี้ มีเกิดมีดับ หากไปยึดมันเอาจริงเอาจังกับมันก็ย่อมเป็นทุกข์

พระพุทธองค์ทรงเปรียบกับภูเขา แม้ต้องลมพัดหนักสักเพียงใด ภูผาก็ยังมั่นคงผู้ปฏิบัติดีแล้วแม้เมื่อสัมผัสกับโลกธรรมก็ไม่หวั่นไหว เป็นการปฏิบัติขั้นปรมาตม์

มงคลข้อที่ ๓๖-๓๘ “อโสภัง วิรชัง เขมัง” ความไม่เศร้าโศก ปราศจากอูลี จิตเกษม

จิตของผู้ปฏิบัติเมื่อปฏิบัติดีแล้วย่อมไม่เศร้าโศก ความเศร้าโศก ภายใน ที่เปรียบกับความแห้งกรียมของจิต เพราะจิตใจถูกเผาไหม้นั้นไม่มี

จิตที่ปราศจากอูลี หมายถึงปราศจาก ราคะ โทสะ โมหะ และที่เรียกว่าจิตเกษมนั้น เป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ เช่นนี้เป็นลักษณะ ๓ ประการของพระชินาสพ ล้วนเป็นมงคล เพราะเข้ามาถึงซึ่งความเป็นผู้ ยอดเยี่ยมในโลก มีขั้นที่มิใช่เป็นไปอีก คือไม่ต้องกลับมาเกิด ไม่ต้องกลับมาเวียนตายเวียนเกิดในภพชาติอีก เป็นอาหุเนยบุคคล เช่นนี้ เป็นมงคล ที่ประเสริฐสุด

มงคล ๓๘ นี้ ชาวไทยเรารู้กันอยู่พอสมควร แต่มักจะรู้และปฏิบัติตามเป็นบางข้อ รักษาบางข้อ พระสงฆ์ที่รับนิมนต์มาสวดเจริญ พระพุทธมนต์ก็จะสวดมงคลสูตรนี้เสมอ แต่ไม่มีการอธิบายขยายความ ไม่มี ขบวนการที่จะแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ไม่มีการย่อเอาคำสอนไป ใช้ให้เป็นผล สมควรอย่างยิ่งที่สังคมไทยจะหันมาให้ความสนใจในคำสอน อันประเสริฐที่มีอยู่แล้ว แต่นำมาขยายผลให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ศรีลังกานั้น ต้องผ่านความทุกข์ยากตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ นานกว่า ๔๐๐ ปี เพราะมีความทุกข์ของชาติที่เป็นรูปธรรมร่วมกันอยู่นั่นเอง ที่ผลักดันให้ชาวศรีลังกาหันกลับไปแสวงหาหลักธรรมที่จะมากอบกู้ เอกราชทางจิตวิญญาณให้เกิดขึ้น หลังจากที่ได้เอกราชทางกายภาพจาก อังกฤษแล้ว

บัดนี้ประเทศไทยก็จำเป็นต้องกอบกู้เอกราชทางจิตวิญญาณให้ฟื้นคืนมาหลังจากที่ถูกลัทธินิโบริโกคนิยมและวัตถุนิยมกัดกร่อนจนแทบจะไร้รากของความเป็นพุทธไปแล้ว เราอาจจะเริ่มต้นจากการพิจารณามงคลอันประเสริฐเหล่านี้ ที่พระพุทธองค์ทรงถือปฏิบัติสั่งทางให้เรามาช้านาน แม้เราจะทำการล่าช้ามากแล้ว แต่ถ้าเราจะเอาจริงช่วยกันคนละไม้ละมือ ก็คงไม่สายเกินการ เราอาจจะไม่เห็นผลใน ๕ ปี ๑๐ ปี แต่ทุกคนที่อยู่ในขบวนการกอบกู้อิสรภาพทางจิตวิญญาณนี้ก็จะได้ผลทันทีที่ลงมือทำอยู่แล้ว

บทที่ ๙

กระบวนการปลูกฝังคุณธรรม

เนื้อหาในบทที่ ๖, ๗ และ ๘ ได้ให้รายละเอียดในเรื่องราวของ บทบาทของบิดามารดาและผู้ปกครองในการปลูกฝังคุณธรรมให้บุตรหลาน บทบาทของโรงเรียนวันอาทิตย์ ที่ให้ทั้งความรู้และวิธีการปลูกฝัง คุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนได้อธิบายในรายละเอียดในมหามงคลสูตรที่เป็นเนื้อหาทางพุทธศาสนาที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการให้สาระ แนวทาง ตลอดจนขั้นตอนการปลูกฝังคุณธรรมอย่างเป็นขั้นตอน

สำหรับในบทนี้ ขอแยกมาอธิบายอีกครั้งหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อตอบสนอง และเพื่อความสะดวกในการพิจารณาของผู้ที่ประเมินผลงานวิจัยในเชิง รูปแบบวิธีการวิจัย

๑. กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความอ่อนน้อม ความ กตัญญู กตเวทิตา สังคมศรีสังกาเป็นสังคมที่เน้นครอบครัว ความ

สัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวยังมีความหมายสูง ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดาและบุตรธิดายังเหนียวแน่น การปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องของความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ การเชื่อฟังผู้ใหญ่ การแสดงความเคารพต่ออาวุโส จึงเห็นได้ชัดเจน

การให้ความสัมพันธ์ต่อบิดามารดานั้น ในหลายครอบครัวยังสอนลูกหลาน เช่น มารดาจะสอนลูกๆ มิให้ใช้ของร่วมกับบิดา เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ แม้ผู้เป็นภรรยาก็จะไม่ใช้ของใช้ส่วนตัวของสามี ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นการทำตัวอย่างที่ดีให้ลูกๆ ปฏิบัติตามคุณธรรมในเรื่องความกตัญญูตเวทิตา

กตัญญู คือความรู้สึกสำนึกบุญคุณ ในขณะที่กตเวทิตา หมายถึง การตอบแทนบุญคุณ เขาวชนชาวศรีลังกาได้รับการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ ตั้งแต่ในวัยเด็ก แม่เมื่อเริ่มหัดพูด เด็กๆ จะถูกสอนให้กราบมารดา บิดา โดยถือเป็นมงคลชีวิต

เช่นเดียวกับการปลูกต้นไม้ที่จะต้องดูแลอบรมบ่มเพาะตั้งแต่ต้นอ่อน ๆ กระบวนการปลูกฝังนี้ก็ต้องกระทำตั้งแต่เด็กเริ่มเตี้ยงสา ตั้งแต่ อายุ ๒-๓ ขวบ เช่น การสอนว่าเวลากราบมารดาให้สำนึกในบุญคุณที่มารดายากลำบากอุ้มท้องมา ๑๐ เดือน มีการแต่งเป็นภาษาบาลีเพื่อให้ลูก ๆ ได้กล่าวได้อย่างไพเราะในขณะกราบ เมื่อเด็ก ๆ เริ่มกราบบิดามารดาตั้งแต่เล็ก ก็ไม่รู้สึกเก้อเขิน แต่ถ้ามาสอนตอนโตแล้ว ก็ยากจะปลูกฝังให้มีพฤติกรรมเช่นนั้น บางคนจะอ้างว่าเขินบ้าง ฯลฯ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะกระบวนการปลูกฝังทำเข้าไป ไม่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก จนกลายเป็นปกติวิสัย

สืบเนื่องจากการแสดงออกทางกาย จะน้อมนำเด็ก ๆ ให้ได้ตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องแสดงกตเวทิตา คือตอบแทนบุญคุณเป็นขั้นที่

สูงขึ้นไป จึงพบว่าชาวคริสต์ลังกาจะไม่ค่อยทิ้งบิดามารดา แม้จะยากจนก็
จะประคบประหงมกันจนตายจาก

กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องความอ่อนน้อมก็ดี ความ
กตัญญูก็ดีนี้ แม้เริ่มต้นในครอบครัว แต่สังคมก็มีความสำคัญ เพราะเมื่อ
เด็กๆ ออกไปเผชิญกับสังคมภายนอก เด็กๆ ก็ได้รับการตอกย้ำว่า
คุณธรรมในเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ดี เพราะได้รับการยกย่องชมเชย เช่นเมื่อเด็กๆ
พบกับผู้ใหญ่ เมื่อเด็กแสดงความอ่อนน้อม ผู้ใหญ่จะแสดงความชื่นชม
ทำให้เด็กเกิดความมั่นใจว่าในสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังมาในครอบครัวนั้นเป็น
สิ่งที่ถูกต้อง เช่นนี้เป็นต้น

สื่อก็มีความสำคัญในการส่งเสริมหรือหักล้างคุณธรรมที่ทาง
ครอบครัวได้ปลูกฝังไปแล้ว สื่อที่ว่านี้ ในปัจจุบันถือว่ามีอิทธิพลสูงยิ่ง
เพราะกรอกเข้ามาทางอายตนะ ตา หู จมูก ฯลฯ ตลอดเวลา ทั้งที่ตั้งใจ
จะรับ และไม่ตั้งใจจะรับ

หลายครั้งจะพบว่า กระบวนการที่พยายามปลูกฝังคุณธรรมนี้ กลับ
ถูกหักล้างโดยข้อมูลที่สื่อนำเสนอ เช่น บทบาทของนางร้ายในละคร แม้
จุดประสงค์ของผู้ผลิตรายการอาจจะมีความประสงค์ที่จะสร้างจุดเด่นให้
กับตัวเอกที่เป็นคนดี สุภาพ เรียบร้อย มีความอ่อนน้อม มีสัมมาคารวะ
แต่บทบาทของนางร้ายจะดุเดือดเผ็ดร้อน หยาบคาย กลับกลายเป็น
ภาพที่พิมพ์ใจเด็กโดยเฉพาะเด็กเล็กได้นานกว่า ดังนั้นเป็นต้น

สำหรับคุณธรรมเหล่านี้ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ก็มี
บทบาทสำคัญมาก เพราะเป็นองค์กรที่สนับสนุนคุณธรรมดังกล่าว ทั้งใน
แง่ของการตอกย้ำ ให้ความสำคัญ ให้การยกย่องให้ปรากฏในชั้นเรียน
ซึ่งวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นกระบวนการการปลูกฝังคุณธรรมที่ได้
ผลทั้งสิ้น

๒. การปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องการซื้อตรง การไม่ลักขโมย ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

คุณธรรมข้อนี้ ได้รับการปลูกฝังในครอบครัว โดยมารดา บิดา โดยญาติผู้ใหญ่ นับตั้งแต่การปลูกฝังโดยการสั่งสอนทางวาจา การลงโทษเมื่อทำผิดหรือละเมิดกฎเกณฑ์ การสั่งสอนโดยการชี้ให้เห็นข้อเสีย เมื่อประพฤติด่างเกินคุณธรรมเหล่านี้

ครั้นเมื่อเด็กไปโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ก็ได้รับการตอกย้ำ คุณธรรมบางข้ออาจจะไม่ได้รับการกล่าวถึงมากนักในครอบครัว แต่เมื่อมาถึงโรงเรียน ทุกเช้าพระสงฆ์จะให้ศีลก่อนเข้าชั้นเรียน เด็กๆ จะได้ทบทวนพื้นฐานของศีลห้า ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่การไม่ฆ่าสัตว์ หมายรวมถึงการไม่เบียดเบียนผู้อื่น การไม่ลักทรัพย์ ก็คือการไม่เบียดเบียนทรัพย์สมบัติของผู้อื่น การไม่ละเมิดทางประเวณี ซึ่งมีการเริ่มต้นตั้งแต่การสอนให้เด็กเคารพในสมบัติของผู้อื่นที่ผูกพันมาตั้งแต่ศีลข้อสอง การไม่พูดเท็จ และการรักษาสติให้ครองกายโดยไม่ดื่มน้ำเมาหรือใช้ยาเสพติด ฯลฯ

ในการรับศีลห้านั้น เด็กจะได้รับการปลูกฝังให้รู้จักคุ้นเคยกับขนบประเพณีชาวพุทธ พระสงฆ์ที่อบรมเด็กจะใช้วิธีให้เด็กๆ ได้มีโอกาสอาราธนาศีลทุกคน ทำให้ทุกคนตื่นตัวที่จะต้องรู้จักหน้าที่ และทำหน้าที่ด้วยความภาคภูมิใจ เพราะการอาราธนาศีลจะเป็นผู้กล่าวนำผู้อื่นด้วย นอกเหนือจากเนื้อหาแล้ว วิธีการก็เป็นกระบวนการปลูกฝังที่สำคัญที่จะสร้างความรับผิดชอบและความตระหนักในคุณค่าในตน ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญ

จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีเทคนิคหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ครู จะไม่ดูว่าเด็ก แม้ว่าสอนไปแล้ว แต่เด็ก

ไม่ทำตาม เพราะเป็นจิตวิทยาที่จะไม่สร้างความกดดันให้เด็ก ในทางตรงกันข้าม ครูจะใช้วิธีการยกย่องผู้ที่ทำตามคำสอนเพราะการสอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์นั้น ครูและนักเรียนจะได้พบกันเพียงอาทิตย์ละครั้ง ถ้ามาโรงเรียนแล้วถูกดู เด็กก็จะเกิดความอาย ความเบื่อหน่าย ไม่อยากเข้าหน้าครู และท้ายที่สุดไม่อยากมาโรงเรียนไปในที่สุด อีกทั้งเป็นการเรียนที่ไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ ครูผู้สอนจึงต้องเข้าใจยอมรับ และปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อให้เอาชนะใจของนักเรียนให้ได้มากที่สุด

โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่เน้นเนื้อหา แต่จะเน้นวิธีการตลอดจนการจัดกิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วม เช่น การจัดการแสดง โดยให้ออกสาเด็กได้มีบทบาทมากที่สุด โอกาสในการแสดงออกเป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องความรับผิดชอบ

คุณธรรมในเรื่องการไม่ลักขโมย และความรับผิดชอบนี้ จะสังเกตเห็นได้ในสังคมทั่วไปในประเทศไทยศรีลังกา ซึ่งในแง่ของการเปรียบเทียบแล้ว ศรีลังกายังเป็นประเทศที่ยากจน แต่เรื่องการลักขโมยกลับไม่ใช่ปัญหาสังคมที่สำคัญ จึงนับได้ว่ากระบวนการการปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องนี้ ศรีลังกาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

๓. คุณธรรมในเรื่องชีวิตที่พอเพียง และชีวิตอันอุดมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ประชากรที่งานวิจัยนี้ศึกษา เป็นประชากรชาวพุทธสิงหลพระพุทธศาสนาจึงเป็นพื้นฐานของคุณธรรมทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในสังคมชาวพุทธในศรีลังกา พุทธศาสนานับคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อการยกระดับจิตใจในงานชั้นนี้ศึกษาเรื่องมงคลสูตร ซึ่งกล่าวถึงมงคลสูตร ๓๘ ประการ ซึ่งมีกระบวนการการปลูกฝังที่น่าสนใจที่กระทำในระดับรัฐ เช่นการกระจายเสียงนิมนต์พระให้ศีลทางวิทยุกระจายเสียงทุกเช้าเวลา ๕.๓๐ น. ในวันพระ

ที่ชาวศรีลังกาเรียกว่า โปยะ เป็นวันที่ชาวพุทธศรีลังกาหลายบ้านที่ผู้วิจัยได้พบจะรักษาศีล ๘ ทั้งสามภรรยา ถ้าเป็นวันธรรมดา จะรับศีลทางวิหฺยุ แต่ถ้าเป็นวันพระก็จะชวนขวายเป็นรับศีลจากพระที่วัดใกล้บ้าน

พระภิกษุเมื่อให้ไตรสรณาคมน์และให้ศีลแล้ว จะสวดมงคลสูตร เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวพุทธทั่วไป

ความผูกพันกับชีวิตตามแนวทางของพุทธนี้ ปรากฏชัดในหมู่ชาวพุทธสิงหล ส่วนหนึ่งกระบวนการการปลูกฝังคุณธรรมของพุทธนั้นผูกพันชัดเจนกับลักษณะของชาวศรีลังกาที่เน้นความสำคัญในครอบครัว ในการไปทำบุญในวันพระนั้น มีข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดเจนคือการสวดมนต์ร่วมกันในครอบครัว ชาวศรีลังกาจะเป็นชาติที่สวดมนต์เก่งมาก ไม่เฉพาะพระสงฆ์ แต่แม้ฆราวาสก็เช่นกัน ในวันพระ ครอบครัวชาวพุทธสิงหลนิยมไปสวดมนต์กันตามต้นโพธิ์ หรือตามลานพระสถูปที่สำคัญ บางครั้งจะเห็นหญิงชรา ซึ่งอาจจะเป็นย่า หรือยายซึ่งจะสวดเก่งกว่าคนอื่น ถือหนังสือสวดนำลูกหลาน เป็นภาพที่น่าประทับใจ

กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจะทำในระดับครอบครัว โดยเน้นการทำงานร่วมกัน และอิทธิพลส่วนหนึ่งเป็นผลพลอยได้จากการที่เด็กๆ มีความคุ้นเคยกับพิธีกรรมการปฏิบัติศาสนาจากโรงเรียนพระพุทฺธศาสนา วันอาทิตย์ด้วยประกอบกัน ทำให้สามารถสานความต่างในด้านวัยไว้ได้

ด้วยความผูกพันอยู่กับคุณธรรมทางพุทธศาสนา ชาวศรีลังกาใช้ชีวิตเรียบง่าย สมถะ อยู่กับธรรมชาติ วิวาอารามก็เล็กๆ พอสมแก่อัตภาพหาวัดใหญ่แบบในประเทศไทยยาก อาคารอุโบสถจะไม่เน้นอลังการ แต่กลับเป็นอาคารที่เรียบง่ายพอกับจุดประสงค์ในการใช้สอยให้พระสงฆ์ได้ประกอบพิธีสงฆ์ เมื่อสังคมวัดเน้นความเรียบง่ายสมถะ ชีวิตของชาวศรีลังกาส่วนใหญ่โดยทั่วไปก็เป็นเช่นเดียวกัน อาคารบ้านช่องก็จะเล็กๆ

พอแก่อัตภาพ ความแตกต่างระหว่างคนจนกับคนมีไม่ห่างมาก เรียกว่า ได้ดำเนินชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ประเด็นที่ควรจะกล่าวถึง และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การหล่อหลอม และปลูกฝังคุณธรรมสำเร็จในวงกว้าง คือการที่รัฐให้ความสำคัญ ในการเข้ามารับผิดชอบจัดการดูแลเรื่องหลักสูตรการสอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในสองระดับ

กล่าวคือ ในระดับการผลิตตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาทุกระดับ ทุกชั้นปี ทำให้เป็นการสร้างมาตรฐานองค์ความรู้เดียวกันทั่วทั้งเกาะศรีลังกา ตำราเหล่านี้ รัฐผลิตให้ฟรีสำหรับนักเรียนทุกชั้นเรียนทั่วทั้งเกาะ

ในการสอนนั้น รัฐไม่มีกำลังทั้งในด้านกำลังคน และทุนทรัพย์ จึงยังปล่อยให้จัดการดูแลตามโรงเรียนที่มีอยู่ภายในวัดต่างๆ ครูที่มาสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ก็เป็นอาสาสมัครล้วน แต่รัฐให้ความสำคัญ มีการแสดงออกอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมที่ชาวบ้านสัมผัสได้ โดยการจัดงานยกย่องครูที่ทำการสอนมา ๑๐ ปี ในระดับจังหวัด มีการจัดฉลอง จัดขบวนแห่อย่างสมเกียรติ เป็นวิธีการที่สร้างจิตวิญญานมวลชนที่ได้ผลอย่างยิ่ง

เพื่อสร้างมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับสากล รัฐรับประกันในระดับการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูงสุด คือชั้นที่ ๑๐ โดยเป็นผู้ออกข้อสอบ และเป็นผู้ออกใบประกาศนียบัตรแก่นักเรียนที่จบการศึกษาในระดับนี้

นอกจากนั้น ระบบการวัดผลการศึกษาเมื่อนักเรียนที่มีวุฒิจากโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เมื่อเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย สามารถนับคะแนนพิเศษ ๑๐ คะแนนจากโรงเรียนพระพุทธศาสนา เป็นวิธีการที่สร้างความนิยม และตอกย้ำให้เห็นว่ารัฐให้ทั้งความสำคัญและความสนใจในการที่จะปลูกฝังนักเรียนให้มีคุณธรรมในแนวพุทธ

บทที่ ๑๐

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเกี่ยวกับศรีลังกาในงานวิจัยฉบับนี้ ด้วยข้อจำกัดทางเวลา จึงศึกษาเจาะเฉพาะประเด็นที่ต้องการจะทราบ คือการหล่อหลอมคุณธรรมของชาวศรีลังกา แม้ว่าศรีลังกาจะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา อีกทั้งยังมีต่างชาติถึงสามชาติเข้ามายึดครองต่อเนื่องกันเป็นเวลากว่า ๔๐๐ ปี แต่ประชากรส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๐) เป็นชาวสิงหลที่นับถือพระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้ จึงเจาะศึกษาเฉพาะการเรียนรู้การหล่อหลอมคุณธรรมจากประชากรส่วนนี้ ซึ่งการศึกษาคุณธรรมของศรีลังกาที่จะนำมาพิจารณาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยจะกระทำได้อย่างมีผลสูงสุด

ในบทที่ ๑ เป็นการศึกษาที่ให้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของศรีลังกาในภาพกว้าง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจบริบทของประเทศทางกายภาพ ตลอดจนระบบการปกครองประเทศ

บทที่ ๒ กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของศรีลังกา ที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนานกว่าสองพันปี วัฒนธรรมศรีลังกาจึงเป็นวัฒนธรรมพุทธโดยปริยาย

บทที่ ๓ ศึกษาาระบบวรรณคดีที่เป็นลักษณะเฉพาะของศรีลังกาที่อาจจะนับได้ว่าได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียด้วยความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ และการที่อินเดียเข้ามาปกครองศรีลังกาอยู่ช่วงหนึ่ง ทำให้ระบบวรรณคดีเข้ามามีบทบาทในการสร้างคุณค่าทางสังคม ทั้งที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นพุทธ และพุทธศาสนาได้ปฏิเสธระบบวรรณคดีตั้งแต่แรก แม้กระนั้นคณะสงฆ์ก็ยังตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบวรรณคดี เช่น สยามวงศ์จะอุปสมบทให้เฉพาะชายที่มาจากวรรณะโควิ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการศึกษาระบบวรรณคดีในบทนี้ ก็จะเกิดความเข้าใจว่าระบบวรรณคดีศรีลังกาแท้ที่จริงก็มีความแตกต่างไปจากระบบวรรณคดีในอินเดีย

บทที่ ๔ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ศรีลังกา และความสัมพันธ์ที่มีกับคณะสงฆ์ไทย ที่มีการถ่ายโอนอิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรมกันมาโดยตลอดในประวัติศาสตร์ของทั้งสองชาติที่ยาวนาน พื้นฐานความเข้าใจตรงนี้ จะทำให้การพิจารณาปรับปรุงการหล่อหลอมคุณธรรมในประเทศไทยเป็นไปได้ง่ายขึ้น

บทที่ ๕ อธิบายมหามงคลสูตรโดยละเอียด เพราะชาวพุทธศรีลังกาใช้เป็นโครงสร้างในการหล่อหลอมคุณธรรม โดยที่รัฐบาลพยายามที่จะปูพื้นฐานให้ประชาชนเป็นขั้นๆ โดยการวางหลักสูตรการสอนพระพุทธศาสนาที่มีการแทรกมงคลสูตรทั้ง ๓๘ ประการลงไปทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

บทที่ ๖ ให้อรรถาธิบายเกี่ยวกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งแม้มีประวัติความเป็นมาประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมาแล้ว แต่ก็ได้จัดทำ

อย่างเป็นระบบ โดยรัฐบาลเห็นความสำคัญเข้ามาจับผิดชอบ ทำให้การปลูกฝังคุณธรรมที่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล นอกจากนี้ ยังได้ทราบถึงการสร้างเหตุจูงใจให้นักเรียนสนใจที่จะเข้ามาเรียนในโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ ตลอดจนการสร้างครูให้มาร่วมเป็นวิทยากรอาสาสมัครได้อย่างต่อเนื่องถึง ๓๐-๔๐ ปี ในครูแต่ละคนที่มาสอนที่โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์

ในบทนี้ยังได้นำเสนออย่างเป็นรูปธรรมตัวอย่างของหนังสือเรียนที่ใช้ระดับชั้น ป.๑ ในโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์

วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยและปัญหาอุปสรรค

๑. ข้อมูลเอกสาร

ข้อมูลเอกสารในการวิจัยมีจำกัด นอกจากเอกสารชั้นต้น คือ คัมภีร์ทีปวงศ์ (ศตวรรษที่ ๔) และคัมภีร์มหาวงศ์ (ศตวรรษที่ ๕) แล้ว ได้ใช้เอกสารทางประวัติศาสตร์ประกอบ ซึ่งก็มีจำกัด ที่เป็นเช่นนี้เพราะโดยทางประวัติศาสตร์ ศรีลังกาทกอยู่ภายใต้อิทธิพลการครอบครองของต่างชาติถึง ๓ ชาติ เป็นเวลายาวนานถึง ๔๐๐ กว่าปี เพิ่งได้รับเอกราชเมื่อประมาณ ๖๐ ปีที่ผ่านมา ประเทศชาติก็ยังคงอยู่ในภาวะของการสร้างและกอบกู้ชาติใหม่ หัวข้อประเด็นของการวิจัยยังเป็นเรื่องไกลตัว ยังไม่มีงานเขียนงานวิจัยในด้านนี้โดยตรง เพราะประเทศยังต้องทุ่มเทพลังงานเพื่อการสร้างชาติซึ่งในเบื้องต้นย่อมต้องเน้นสภาพเศรษฐกิจ ดูแลปัญหาปากท้องก่อน

ความขาดแคลนข้อมูลในการศึกษาวิจัยจึงสอดคล้องกับสภาพโดยรวมของประเทศ

๒. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลหลักจากโคลอมโบซึ่งเป็นเมืองหลวง โดยผ่านคุณรันชนี เดอ ซิลวา, ดร.เฮมา คุณติลิก อาจารย์มหาวิทยาลัยในโคลอมโบ, ดร.ปุนจิเหวะ ข้าราชการบำนาญ ที่ติดตามข้อมูลจากกระทรวงพุทธศาสนา ดร.เหมา (เห-มา) เป็นผู้จัดรายการให้ผู้วิจัยได้บรรยายเรื่องพระพุทธศาสนา ๒ ครั้ง มีผู้เข้าฟังประมาณ ๑๐๐ คน ขณะเดียวกัน เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้พบปะกับชาวศรีลังกาที่ใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อให้ซักถามเก็บข้อมูล และบางรายติดตามนัดหมายเพื่อการเก็บข้อมูลต่อมา

ดร.ปุนจิเหวะ ได้จัดให้ผู้วิจัยได้สอนธรรมะที่บ้านของเธอ ๒ ครั้ง มีผู้เข้าฟังประมาณ ๓๐ คน หลังจากการบรรยาย ผู้วิจัยได้มีโอกาสดูคฤหาสน์และนัดหมายผู้ที่พอจะให้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการวิจัย

มาตามรันชนี เดอ ซิลวา ได้จัดให้ผู้วิจัยได้รับนิมนต์ไปในงานทำบุญของญาติ เพื่อให้ได้สังเกตพิธีกรรมในบ้านชาวศรีลังกา และเปิดโอกาสให้ได้พบปะกับชาวศรีลังกาที่พูดภาษาอังกฤษ ประมาณ ๓๐ คน

บุคคลที่ให้ข้อมูลละเอียด และให้เวลากับผู้วิจัยมากเห็นพิเศษคือ พระอาจารย์ภิกษุณี สัทธา สุมนา ท่านได้กรุณานั่งเล่าเรื่องในหนังสือตำราทั้งเล่มที่ใช้สอนนักเรียนชั้น ป.๑ โดยผู้วิจัยจดบันทึกในขณะที่ท่านเล่าเรื่องประกอบภาพในหนังสือ ในการเก็บรายละเอียดในภาคสถานที่ที่ไปเก็บข้อมูลและไปสังเกตการณ์

ในโคลอมโบ ผู้วิจัยได้ไปดูงานที่โรงเรียนวัดเกลณียะที่มีนักเรียนโรงเรียนวันอาทิตย์ที่มากที่สุดถึง ๔,๐๐๐ คน และได้พบกับเจ้าอาวาส ได้พบกับอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และได้รับการมอบหมายให้พูดคุยกับครูที่พูดภาษาอังกฤษ

ที่โรงเรียนสัมโพธิะ ซึ่งเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ เปิดสอนในวันเสาร์ ได้สัมภาษณ์ครูผู้สอน ๒ ท่านที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า ๔๐ ปี

ในเมืองดัมบุลละ (เดินทางขึ้นไปทางตะวันออกเฉียงเหนือของโคลอมโบ ทางรถยนต์ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง) ได้ดูการสอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่วัดพระภิกษุณีที่แกลูนแดวะ มีนักเรียนประมาณ ๕๐ คน

ที่เมืองเอเหลยาโคทะ (อยู่ห่างจากโคลอมโบ ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ทางรถยนต์ ๒ ชั่วโมง) ได้ดูการสอนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่วัดดุสิตาราม มีนักเรียน ๒๐๐ คน

ที่เมืองแคนดี เมืองหลวงเก่า ได้มีโอกาสพบปะพูดคุยและดูความเป็นอยู่ของทศศีลมาตา (แม่ชีศีล ๑๐) ชาวศรีลังกาประมาณ ๒๐ คน ที่อารามเลดีเบลค (Lady Blake Arama)

ปัญหาหนึ่งก็คือ การเก็บข้อมูลจากโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นั้น ต้องรอจนถึงวันอาทิตย์ จึงจะได้พบปะกับครูและนักเรียน ทำให้ไม่สามารถรอได้จนถึงอาทิตย์ถัดมา เด็กนักเรียนจะมีเวลาเพียงครึ่งวันเท่านั้น การพูดคุยเก็บข้อมูลจึงไม่สามารถเจาะลึกได้มากกว่าที่นำเสนอ

แต่ก็พยายามไปในหลายจังหวัดเพื่อให้ได้บริเวณการเก็บข้อมูลและการสังเกตการณ์กว้างขวางเท่าที่ภาวการณ์อำนวย

ปัญหาอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นปัญหาหลักของการเก็บข้อมูลในประเทศที่ผู้วิจัยพูดภาษาท้องถิ่นไม่ได้ คือข้อจำกัดในการสื่อความกับผู้ใช้ข้อมูลโดยตรง ผู้วิจัยไม่สามารถใช้บริการล่ามในราคาว่าจ้างทั่วไป เพราะล่ามพวกนั้นมีความรู้เพียงระดับพาเที่ยวเท่านั้น จึงต้องจ้างคุณรันชนิ

เป็นล่าม และเป็นเพื่อนในการเดินทาง ก็จะเข้าถึงข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ต้องเสียเวลาไปเท่าตัว เมื่อเปรียบกับการสัมภาษณ์โดยตรง

ผู้วิจัยเคยอยากทำแบบสอบถาม แต่ถูกจำกัดทั้งโดยเงื่อนไขเวลาและโดยงบประมาณที่ศูนย์คุณธรรมฯ ให้ เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ ในการแปลแบบสอบถาม ในการดำเนินการส่งและตามเก็บข้อมูล จำนวนของผู้ให้ข้อมูล จึงไม่สามารถที่จะเป็นตัวเลขที่นักวิจัยเชิงปริมาณต้องการ

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ในบริบทของศรีลังกาที่เป็นประเทศที่ด้อยทางเศรษฐกิจมากกว่าประเทศไทยอยู่มาก แต่การพัฒนาทางคุณธรรมกลับไม่เป็นอุปสรรค เพราะไม่นำเอาการพัฒนาเชิงวัตถุนิยมเข้ามาใช้ สถานที่ที่สอนก็เป็นสถานที่สาธารณะที่มีอยู่แล้ว ได้แก่วัดทั้งหลายทั่วประเทศ โดยนักเรียนนั่งเรียนกันตามลานวัด ระเบียงวิหาร ศาลาการเปรียญ นักเรียนแต่ละคนจะนำผ้ารองนั่งของตัวเองมา และจะย้ายไปเรียนตามจุดต่าง ๆ ในวัดตามความสมัครใจของครูและนักเรียน ส่วนผู้สอนก็มาจากครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนปกติ แต่เป็นครูที่ผ่านหลักสูตรพุทธศาสนามาแล้ว มีประกาศนียบัตรรับรอง ทำให้การสอนมีคุณภาพในระดับหนึ่ง

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว จึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาและปลูกฝังหล่อหลอมคุณธรรมสำหรับชาวไทย โดยอาจจะมุ่งที่เยาวชนเป็นหลัก ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษางานวิจัยโดยตรง

๑. การนำเสนออย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเพื่อให้รัฐบาลพิจารณา ให้ความสำคัญกับการจัดระบบการศึกษาในเรื่องโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๒. การนำเสนอเพื่อให้รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณา
รับผิดชอบการผลิตตำราเรียนที่ใช้ในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๓. การนำเสนอเพื่อให้รัฐบาลเปิดโครงการอบรมครูที่สนใจที่จะ
สอนในโครงการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๔. การนำเสนอเพื่อให้หน่วยงานของรัฐบาลประสานกับวัด
สำคัญในประเทศไทยในการรณรงค์ให้วัดได้เป็นศูนย์รวมการศึกษาอบรม
พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับศูนย์คุณธรรมฯ

ในฐานะที่ศูนย์คุณธรรมฯ เป็นหน่วยงานต้นเรื่องที่ริเริ่มทำงาน
ด้านคุณธรรม ศูนย์คุณธรรมฯคงต้องรับผิดชอบในระยะแรกที่จะเป็น
หน่วยงานที่จะประสานไปตามหน่วยงานอื่นๆ ทั้งในระดับรัฐและเอกชน
มีข้อเสนอที่อาจจะพิจารณาจัดทำได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวดังนี้

๑. ในขั้นแรกของการทำงาน อาจจะต้องมีการประมวลว่าใน
ประเทศไทยมีวัดใดบ้างที่มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อยู่แล้ว และ
ประสบปัญหาอุปสรรคอย่างไร เช่นที่ปรากฏในข่าวเมื่อเดือนตุลาคม ๕๘
นี้ว่า โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่วัดหลวงปู่ทวด ประสบปัญหา
ในเรื่องเงินทำบุญที่ลดฮวบเนื่องจากสถานการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ สถิติ
จำนวนวัด และจำนวนนักเรียนน่าจะเป็นข้อมูลที่สำคัญ ในการวางแผน
งานขั้นต่อไป

๒. สืบหาความสนใจของหน่วยงาน วัด โรงเรียน สถานปฏิบัติ
อื่นๆที่อยู่ในข่ายความสนใจที่จะจัดเปิดโครงการโรงเรียนพระพุทธศาสนา
วันอาทิตย์

๓. ประสานกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการจัดอบรมให้ครูที่สนใจที่จะเข้ามาเป็นบุคลากรในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๔. สนับสนุนหน่วยงานของรัฐในการวางแผน ผลิตเอกสารการเรียน ตำรา ให้ได้มาตรฐาน

๕. การเก็บข้อมูลเรื่องตำราการเรียนการสอน ศูนย์คุณธรรม อาจจะต้องจ้างให้มีผู้แปลตำราของศรีลังกาเป็นภาษาไทย และคัดสรรมาใช้ในส่วนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์และใช้งานได้โดยตรงกับสังคมไทย น่าจะเป็นทางเลือกที่สะดวก และประหยัดกว่าที่จะริเริ่มเขียนตำราเองทั้งหมด

ข้อเสนอโดยภาพรวม

๑. จัดการสัมมนาเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาปัญหาสังคมเร่งด่วน เมื่อเข้าใจปัญหาที่ชัดเจน ก็จะนำไปสู่ประยุกต์คุณธรรมและจริยธรรมที่จะมาเป็นตัวเสริมและแก้ไข

๒. จัดการสัมมนาในกลุ่มครูในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความตื่นตัวทางคุณธรรม ควรจะกระจายลงไปในระดับโรงเรียน แต่ควรจะจัดร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๓. จัดตั้งคณะทำงาน เพื่อจำลองหลักสูตรสำหรับการสอนคุณธรรมในศาสนาให้สอดคล้องกันตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมปลาย โดยอาจจะศึกษาเลียนแบบประยุกต์จากข้อมูลหลักสูตรการสอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของศรีลังกา โดยอาจจะเริ่มต้นจากกลุ่มโรงเรียนที่มีความพร้อมมากกว่าโรงเรียนอื่น เพื่อทำเป็นโครงการทดลอง ซึ่งน่าจะเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมภายใน ๑ ปีแรก

๔. คัดเลือกองค์กรทั้งของรัฐและเอกชนทดลองทำโครงการนำร่อง (pilot project) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ ตลอดจนอุปสรรคในการดำเนินโครงการ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสนอโครงการระดับชาติต่อไป

๕. คัดเลือกโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย โดยชั้นแรกศูนย์คุณธรรมเป็นผู้ดูแล เมื่อโครงการอยู่ตัวในระดับหนึ่งจึงโอนให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบโดยตรง

๖. จัดตั้งชมรมครูเพื่อปลูกฝังคุณธรรม โดยต้องมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหา และวิธีการสอน ตลอดจนหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ครูที่ปลูกฝังคุณธรรมจะต้องไม่ใช่ครูที่ไม่มีความสามารถที่จะสอนวิชาอื่น ๆ ดังที่เป็นปัญหากับครูผู้สอนวิชาพุทธศาสนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๗. จัดหลักสูตรที่จะสอนคุณธรรมให้แก่ครูอาสาสมัครเหล่านี้ และครูอาสาสมัครจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับชมรมครูในข้อ ๖

๘. ในขั้นแรกของการทำงาน จำเป็นอย่างยิ่งที่ศูนย์คุณธรรมจะต้องทำการยกย่องครูผู้สอนคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดกระจายลงไปในระดับจังหวัดและอำเภอ

๙. จัดโครงการรณรงค์ค่านิยมใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย คือ ค่านิยมในคุณธรรม เน้นคนดี (ไม่ใช่คนเก่ง) มีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เอื้อเฟื้อต่อคนอื่น รักษาเวลา เทียบตรง กล้ายืนหยัด อยู่กับความถูกต้อง มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักประหยัด รักและอนุรักษ์ธรรมชาติ ฯลฯ

๑๐. จัดโครงการเล็กๆ แต่กระจายลงไปในระดับอำเภอและตำบล เพื่อยกย่องเชิดชูบุคคลที่มีคุณสมบัติในข้อ ๙ เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชน ดึงเอาตัวบุคคลเหล่านี้มาเข้าร่วมในโครงการอบรมคุณธรรมในส่วนภูมิภาค ฯลฯ

๑๑. ในระดับโรงเรียน ให้มีการประกวดบทความ คุณธรรมที่นักเรียนเห็น ชื่นชม ยกย่อง บทความที่ได้รับการคัดเลือกจะได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นชื่อเสียงของโรงเรียน

๑๒. ศูนย์คุณธรรมฯ จะต้องสร้างความตระหนักเท่าๆ กันในบรรดาเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ว่า เรากำลังสร้างมนุษย์พันธุ์ใหม่ แต่พันธุ์นี้จะนำพาตัวเองและสังคมไปสู่ความรอดในระยะยาว

บรรณานุกรม

- Adhikaram, E.W. **Early History of Buddhism in Ceylon**. Colombo: Buddhist Culture Centre, second impression, 1994.
- De Silva, K.M. **A History of Sri Lanka**. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1981.
- Devendra, D.T. **This Other Lanka**. Sri Lanka. Visidunu Prakashakayo Ltd. 2nd edition, 2004.
- Devendra, Tissa & Gunasena, Devika. **Sri Lanka: The Emerald Island**. Singapore: Lustre Press, Roli Books, 1996
- Geiger, Wilhelm. Tr. **Culavamsa. part I, II**. Colombo: The Ceylon Government information dept. 1953
- Kariyavasam, A.G.S. **Buddhist Ceremonies and Rituals of Sri Lanka**. Kandy: Buddhist Publication Society, 1995.
- Lokuliyana, Lionel. **Sinhala- Maha Parit Pota**. Publication and year unknown.
- Mendis, Olga. **The Story of the Sri Lankans**. Sri Lanka: Sridevi publication, 1998.
- Mendis, G.C. **The Pali Chronicles of Sri Lanka**. Colombo: Karunaratne & Sons, Ltd. 1996.
- Pieris, Ralph. **Sinhalese Social Organization**. Ceylon: The Ceylon University Press Board, 1956.

- Plunkett, Richard & Ellimor,Brigitte. **Sri Lanka**. Printed in China for the Lonely Planet Publication, 2003.
- Rahula,Walpola. **History of Buddhism in Ceylon**. Colombo: The Buddhist Cultural Centre, third edition, 1993.
- Raven-Hart,R. Ceylon, **History in Stone**. Colombo, Lake House Investments Ltd.Publishers, 2nd edition, 1973.
- Senaviratna,Anuradha. **Thoughts on Sinhala Culture and Civilization**, Vol.1:Sri Lanka: Godage International Publishers (Pvt) Ltd. 2003.
- _____.**Dalada Maligawa**. Sri Lanka: Godage International Publishers (Pvt) Ltd. 2002.
- Senior, Walter Stanley. **Call of Lanka**. Kandy: Trinity College printing press, 1960.

ภาษาไทย

- จักรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **การสืบสานภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ไทยธิเบต ก.ค. ๒๕๔๔.
- ชูศักดิ์ทิพย์อักษร. **พระพุทธศาสนาในศรีลังกา**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย ๒๕๐๘.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา เล่มที่ ๔๗**
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๕.

ประวัติและผลงานของผู้เขียน

- ภิกษุณีธัมมันทา
- อุปสมบทเป็นภิกษุณี พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ประเทศศรีลังกา นับเป็นภิกษุณีเถรวาทรูปแรกในประเทศไทย
- จบการศึกษาปริญญาตรี เกียรตินิยม สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัยวิศวกรรมดี ประเทศอินเดีย
- จบการศึกษาระดับปริญญาโท-เอกที่มหาวิทยาลัยแมคมาสเตอร์ ประเทศแคนาดา
- ได้รับปริญญาเอกในสาขาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมคอธ ประเทศอินเดีย
- มีประสบการณ์การสอนในระดับมหาวิทยาลัยที่ประเทศแคนาดา และประเทศไทยรวม ๓๐ ปี ก่อนที่จะลาออกจากราชการออกมาดำเนินชีวิตทางธรรม เป็นรองศาสตราจารย์ระดับ ๙
- มีประสบการณ์การจัดรายการธรรมะทางโทรทัศน์ ๗ ปี
- ได้รับเชิญไปประชุมนานาชาติ ในเรื่องพุทธศาสนา การเสวนาระหว่างศาสนา ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ศาสนากับสตรี และศานากับสิ่งแวดล้อม
- เนื่องจากมีอุปชฌายาอยู่ที่ศรีลังกา ในช่วง ๕ ปีหลังมีความสัมพันธ์กับประเทศศรีลังกาใกล้ชิด จึงรับทำงานวิจัยชิ้นนี้ให้กับศูนย์คุณธรรมฯ

คณะกรรมการ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม

พลตรี จำลอง ศรีเมือง	ประธานที่ปรึกษา
พลเอก บวร งามเกษม	ที่ปรึกษา
นายลิขิต เพชรสว่าง	ที่ปรึกษา
นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม	ประธานกรรมการ
ผู้แทนกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
ผู้แทนสำนักงานประมาณ	กรรมการ
ผู้แทนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
พลเอก ปรีชา เขี่ยมสุพรรณ	กรรมการ
พลตำรวจเอก เสรีพิศุทธ์ เตมียาเวส	กรรมการ
นายนิพนธ์ สุรพงษ์รักเจริญ	กรรมการ
นายอนุสรณ์ ธรรมใจ	กรรมการ
ผู้แทนสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)	กรรมการ
ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา พลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม	กรรมการและเลขานุการ

รายชื่อคณะกรรมการโครงการ

ที่ปรึกษา

นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์	ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและ พัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
นางอรพรรณ พรสีมา	รองผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริม และพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม

คณะทำงาน

นางสาวศศิธร เล็กสุขศรี
นางสาววิไลวรรณ ถิกไทย
นางสาวอมรรัตน์ อีรสรรเพชญ
นางสาวณัฐกฤตา หิรัญสุข

ประสานงานนักวิจัย และจัดพิมพ์

นางสาวศศิธร เล็กสุขศรี
นางสาวอมรรัตน์ อีรสรรเพชญ

จัดทำต้นฉบับ

นางสาวณัฐกฤตา หิรัญสุข

ท่านผู้สนใจ สามารถ Download รายงานฉบับนี้ได้ที่
www.moralcenter.or.th